

ΔΗΜΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΥ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

4289

2373.
ΜΑΡΚΟΥ ΤΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ

Ο ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΚΑΤΑ ΚΑΤΙΛΙΝΑ ΛΟΓΟΣ

ΕΡΜΗΝΕΥΘΕΙΣ

ΤΠΟ

ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ Α. ΚΑΚΡΙΔΗ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

Τιμάται μετά τοῦ βιβλιοσήμου δρχ. 3.50
(Άξια βιβλιοσήμου δρχ. ο 70)
·Αριθμός ἐγκριτικῆς ἀποφάσεως 27.966 αἱ φόροι
·Αριθμός ἀδείας κυκλοφορίας 530, 15 Τουλίου 1922 αἱ φόροι

268
Σεντ.
31 - ΙΑΝ. 1923

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Εκδοτης Ιωαννης Δ. Κολλαρος

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ".

44—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—44

.1922

ΚΛΑΙΤΩΝ ΦΟ
ΙΟΥΛΙΟΥ ΛΑ ΖΕΥΣ ΣΩΤΗΡ

ΜΑΡΚΟΥ ΤΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ

Ο ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΚΑΤΑ ΚΑΤΙΛΙΝΑ ΛΟΓΟΣ

ΕΡΜΗΝΕΥΘΕΙΣ

ΥΠΟ

ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ Α. ΚΑΚΡΙΔΗ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

• Δρι Ποδέεως 'Επ. Συμβ. 288
• Διένοις 60°/
• βλοσ. καὶ φόρου ὅς 5,70
• φόρος ἀναγ. α. 1,20

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Εκδότης Ιωάννης Δ. Κολλαρος

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,,

"ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—"

1922

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουσι τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ Βιβλιοπωλείου τῆς «Ἐστίας».

Συμπληρώθηκε?

ΤΥΠΟΙΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ

ΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΙΚΕΙ

‘Ο Μάρκος Τύλλιος Κικέρων (*M. Tullius Cicero*) ἐγεννήθη τῇ 3 Ἰανουαρίου (a. d. III Non. Jan.) τοῦ ἔτους 106 π. Χ. (a. u. c. 648) παρὰ τὴν πόλιν *Arpinum*, κειμένην ἐν Λατίῳ ἀλλὰ μακρὰν τῆς Ρώμης, πρὸς τὰ NA αὐτῆς, ἀριστερά τοῦ ποταμοῦ Λείριος. Οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἦσαν εὐπόροι τῆς τάξεως τῶν ἵπτεων (*ordo equester*) καὶ ἀνέθρεψαν καὶ ἔξεπαίδευσαν τὸν Κικέρωνα ἀρίστην ἐκπαίδευσιν. Μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν ὁ Κικέρων διεκρίνετο διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ ἐτιμᾶτο τόσον, ὅστε καὶ αὐτοὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς συνώδευον ἐν τῷ μέσῳ ἔχοντες αὐτὸν, καὶ οἱ γονεῖς αὐτῶν ἥρχοντο εἰς τὸ σχολεῖον, ἵνα ἴδωσι καὶ θαυμάσωσι τὴν ὑμνουσμένην αὐτοῦ περὶ τὰς μαθήσεις δξύτητα καὶ σύνεσιν (Πλούταρχ. β. Κικέρ. κεφ. 2). Πολὺ ἐνωρίς μετέβη εἰς Ρώμην καὶ ἐκεῖ ἐδιδάχθη ὅντοριστήν, φιλοσοφίαν, ποίησιν καὶ εἰσήχθη εἰς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν καὶ ὅρθην τῶν νόμων ἐριτηνεάν ὑπὸ σοφῶν νομοδιδασκάλων. Ἀλλὰ ἡ φιλοιμάθειά του δὲν ἥρκεσθη εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ παρεχομένην ἐκπαίδευσιν. Ἐπόθησεν εὐρυτέρας σπουδάς καὶ χάριν τούτων τῷ 79 π. Χ. ἥλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα (Ἀθήνας, Μ. Ασίαν, Ρόδον) ἥ δοιά. Ἐλλάς ἦτο τότε δια τοιαύτης σημερονής ἡ Ἐπερία Εὐρώπη, κατάλληλος εἰς τοιαύτας σπουδάς, διότι εἶχεν ἀμπαζούσας φιλοσοφικὰς καὶ ὅντορικὰς σχολάς. Ἐν Ἑλλάδι διέτριψεν ὁ Κικέρων δύο ἔτη, ἐπιστρέψας δὲ ἐκεῖνεν τῷ 77 ἐνυμφεύθη ἐν ἥλικι 30 ἐτῶν τὴν Τερεντίαν.

Καὶ πρὸν νά ἔλυῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Κικέρων εἶχεν ἐμφανισθῆν ἐν τῷ δικαστηρίῳ ὃς συνήγορος καὶ ὑπερήσπισε καὶ ἀλλους καὶ τὸν Σέξτον Ρώσκιον Ἀμερινὸν κατὸ τοῦ Χρυσογόνου, ἀπελειθέρου τινὸς τοῦ παντοδυνάμου Σύλλα. Ἐθαυμάσθη καὶ τότε ὁ Κικέρων διὰ τὴν εὔτολμον καὶ μετ’ ἀποτελέσματος ὑπεράσπισιν τοῦ Ρώσκιον, τὸν δόπον ἄλλοι ὅντορες μᾶλλον τοῦ νεαροῦ ἀκόμη Κικέρωνος ἐπιφανεῖς καὶ μεῖζον κῦρος ἔχον-

τες δὲν ἔτόλμων νὰ ὑπερασπίσωσι τρέμοντες τὸν Σύλλαν. **Σχεδὸν πάντοτε** ἵτο συνήγορος κατηγορουμένων καὶ οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν λόγων του εἶναι τοιοῦτοι, συνηγορίαι κατηγορουμένων, καὶ ἐπέτυχε τὴν ἀθώσιν τῶν περισσοτέρων πελατῶν του.

Ἐκ τῆς ἐν τοῖς δικαστικοῖς ἀγῶσιν εὐδοκιμήσεώς του ὁ Κικέρων ἐκέρδισε τὴν ἀγάπην τῶν πολιτῶν τόσον, ὅστε, ὅτε ἐξήτησε τὴν ταμιείαν καὶ τὸς ἄλλας ἀρχὰς βασιληδὸν ἐν τῇ νομίμῳ δι’ ἐκάστην ἥλικια ἔξελέγη εἴτε παμψηφεὶ (**cunctis suffragiis**) εἴτε πρότος· τὴν ταμιείαν (**quaesturam**) ἦρξε τὸ 75 π. X. ἀγῶν τὸ 32ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, τὴν ἀνωτέραν ἀγορανομίαν (**aedilitatem curulem**) τὸ 69 π. X. ἀγῶν τὸ 38ον ἔτος, τὴν στρατηγίαν (**præturam**) τὸ 66 ἀγῶν τὸ 41ον, καὶ τὴν ὑπατείαν τὸ 63 ἀγῶν τὸ 44ον. Οὕτως ὁ Κικέρων διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ φιλοτιμίας του ἐγένετο *nous homo*, ὡς ἐκάλουν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς ἐπιφανεῖς ἀνδρας τοὺς ἀναδεικνυομένους διὰ τῆς ἰδίας ἑαυτῶν ὀρετῆς ἀνερχομένους εἰς τὰ ὕπατα τῆς πολιτείας ἀξιώματα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς καταγομένους ἐξ ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, οὓς *nobiles*—ἀριστοκρατικούς, εὐγενεῖς, ὠνόμαζον.

Δυστυχῶς τὸ τέλος τοῦ Κικέρωνος δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχές, διότι γενόμενος ἀσπονδος ἔχθρος τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου, καθ’ οὗ ἔγραψε δεκατέσσαρας λόγους, οὐχὶ πάντας ἀπαγγελθέντας, κατεδιώχθη ὑπὸ αὐτοῦ ἀπηγένεστα καὶ ἐφονεύθη τῷ 43 π. X. (7 Δεκεμ.) ἀγῶν τὸ 64ον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Κικέρωνος, *οἱ δητορικοὶ λόγοι* (*orationes*), αἱ *συγγραφαὶ περὶ δητορικῆς* (*opera rhetorica*), αἱ *φιλοσοφικαὶ συγγραφαὶ* (*scripta ἢ opera philosophica*), καὶ αἱ *ἐπιστολαὶ* (*epistolae*) εἶναι τὰ ὄνομαστάτα ἐν τῇ ὁμαϊκῇ γραμματείᾳ ἔργα τοῦ πεζοῦ λόγου. Ἐπὶ τοῦ Κικέρωνος δι’ αὐτοῦ μάλιστα καὶ τοῦ συγχρόνου Γαῖου Ἰουλίου Καίσαρος ὁ παρὰ Ῥωμαίοις πεζὸς λόγος ἔφθασεν εἰς τὴν μεγίστην ἀκμὴν καὶ εἶναι ὄνομαστὴ ἢ περίοδος αὗτη τῶν ὁμαϊκῶν γραμμάτων ὡς *χρυσοῦς ἢ λαμπρὸς* αἰδὸν τοῦ Κικέρωνος (διὰ τὸν πεζὸν λόγον).

Καὶ τὰ ἄλλα συγγράμματα τοῦ Κικέρωνος, ἀλλὰ πρὸ πάντων οἱ δητορικοὶ αὐτοῦ λόγοι, διὰ τοὺς ὅποίους παραβάλλεται πρὸς τὸν μεγιστὸν τῶν Ἀττικῶν δητόρων, τὸν Δημοσθένην, ἐμελετῶντο πολὺ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων καὶ κατὰ τὸν μέσον αἰδῶνα καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, διότι εἶναι ἀριστουργήματα καὶ πρότυπα δικαιικῆς μάλιστα

ὅητορικῆς· διὸ καὶ πολλοὶ πολιτικοὶ καὶ δικανικοὶ ὅήτορες ἐμαιήθησαν πολλὰ τοῦ Κικέρωνος.

Ἡ μελέτη τῶν ἔργων αὐτοῦ δέξνει πρὸ πάντων τὴν διάνοιαν διὰ τῆς ἐν αὐτοῖς παρατηρουμένης λεπτότητος, τέρπει διὰ τοῦ πλούτου τῶν ὀραίων λέξεων, διὰ τῆς συμμετρίας τῶν κώλων καὶ τῆς εὐρυθμίας τῶν περιόδων, καὶ διδάσκει διὰ τῆς βαθείας γνώσεως ὅχι μόνον τῶν ὁριακῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἑλληνικῆς σοφίας καὶ τέχνης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΚΑΤΑ ΚΑΤΙΛΙΝΑ ΛΟΓΟΥΣ ΤΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ

Γνωρίζομεν ἐκ τῆς διωμαϊκῆς ἴστορίας ὅτι ἐν ἔτει ἑξηκοστῷ τρίτῳ π. Χ., ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Μάρκου Τυλλίου Κικέρωνος καὶ τοῦ Γαίον Ἀντωνίου, ὁ Λεύκιος Σέργιος Κατιλίνας ἐμειλέτησε μετ' ὄλλων Ῥωμαίων πολιτῶν συνωμοσίαν κατὰ τῆς πολιτείας, ἀλλὰ ἡ συνωμοσία ἐκείνη ἔνεκα τῆς ἐγκαίσου ἀποκαλύψεως αὐτῆς εἰς τὸν Κικέρωνα καὶ ἔνεκα τῶν αὐτηρῶν καὶ συντόνων μέτρων, τὰ ὅποια οὗτος ἔλαβε, κατέληξεν εἰς ὀλεύθρον τῶν συνωμοτῶν.

Εἰς τὴν συνωμοσίαν ταύτην ἀναφέρονται τέσσαρες ἴόγοι τοῦ Κικέρωνος (*M. Tulli Ciceronis orationes in Catilinam*), ἐν τῶν ὅποιών δι μὲν **προστος** ἔλέχθη ἐν τῇ συγκλήτῳ, συγκληθείση εἰς τὸν ναὸν τοῦ **Στησίου Διός** (*templum Jovis Statoris*) τῇ 8ῃ Νοεμβρίου (a. d. VI Id. Nov.) κατὰ τοῦ Κατιλίνα παρόντος, ὁ **δεύτερος** ἔλέχθη τῇ ἑπομένῃ πρὸς τὸν δῆμον, ἀπόντος τοῦ Κατιλίνα, διότι οὗτος, ἀφ' οὗ εἶδεν ὅτι ἀπεκαλύψθησαν τὰ σχέδιά του, μὴ δυνάμενος πλέον μετὰ τὸν δεινότατον κατ' αὐτοῦ (πρῶτον) λόγον τοῦ Κικέρωνος νὰ μένῃ ἐν Ῥώμῃ, ἔφυγε τὴν νύκτα τῆς 8 πρὸς τὴν 9 Νοεμβρίου καὶ ἥλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ **Μαγλίου**, ἐνὸς ἐκ τῶν συνωμοτῶν αὐτοῦ, ὅστις Μάνλιος εἶχε συναθροίσει στρατὸν κατὰ τῆς Ῥώμης. Κατ' αὐτῶν ἀπεστάλη ὀλίγον ὕστερον δὲ τερος τῶν ὑπάτων Γάιος Ἀντώνιος μετὰ στρατοῦ. Ἐμειναν δῆμος δύπισσος ἐν Ῥώμῃ πολλοὶ μυστικοὶ συνωμόται τοῦ Κατιλίνα, οἵτινες εἶχον λάβει παρ' αὐτοῦ ἐντολὴν νὰ ἐνεργήσωσιν ἐν καιρῷ. Ἀλλὰ καὶ τούτους ὕστερον κατάρρεωσεν ὁ Κικέρων διά τινων πρέσβεων τῶν Ἀιλοβρόγων νὰ ἀνακαλύψῃ, νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ θέσῃ ὑπὸ αὐστηρὸν ἐπιτίρρησιν ποιαδώσας αὐτοὺς ἀνὸ ἔνα εἰς Ῥωμαίους ὄρχοντας ἢ ὄλλους πολίτας ἐπιφανεῖς, παρέχοντας τὴν ἀσφάλειαν, ὅτι θὰ ἐπιτηρῶσιν αὐτοὺς ἀγρύπνως (*liberae custodiae Sall. Catil.* κεφ. 47, **ἀδεσμός φυλακὴ** Πλούτ. Κικέρ. κεφ. 19).

Ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἐν Ἀράμη ὑπολειφθέντων συνωμοτῶν καὶ σύλληψις αὐτῶν ἐγένετο τῇ 3 Δεκεμβρίου (a. d. III Non. Dec.) ἐν τῇ συγκλήτῳ συγκληθείσῃ ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὁμονοίας.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἥδη ἐσπέρας οὔσης καὶ τοῦ δῆμου περιμένοντος ἄθροιστος, (Πλούτ. Κικέρ. κεφ. 19), ἐμφανισθεὶς δὲ Κικέρων, εἶπε πρὸς τὸν δῆμον (ad populum) τὸν τρίτον λόγον κατὰ Κατιλίνα, ἐν τῷ δποιῷ ἀναφέρει λεπτομερῶς πάντα τὰ γενόμενα, πῶς ἀπεκαλύφθησαν καὶ συνελήφθησαν οἱ συνωμόται καὶ ποῖα μέτρα ἔλαβεν αὐτὸς ὁ ὑπατος πρὸς ἀποσύβησιν τοῦ ἀπειλήσαντος τὴν πόλιν καὶ τὴν πολιτείαν κινδύνου.

Μετὰ δύο ἡμέρας, τ. ἐ. τῇ 5 Δεκεμβρίου (Nonis Decembris) συνεκάλεσεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὁμονοίας δὲ Κικέρων, ὃς ὑπατος, τὴν σύγκλητον, ἵνα βουλεύσηται, τίνα τιμωρίαν νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς τοὺς ἀποκαλυφθέντας συνενόχους τοῦ Κατιλίνα. Πρῶτος ἥρωτήθη γνώμην κατὰ τὰ εἰωθότα δὲ ἀποδειγμένος ὑπατος (*consul designatus*) Δέκιμος Ἰούνιος Σιλανὸς (D. Junius Silanus), δοτὶς ἀλεφήνατο, ὅτι πρέπει οἱ ἀποκαλυφθέντες νὰ τιμωρηθῶσι διὰ θανάτου. Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Σιλανοῦ ἀπεδέχθησαν πολλοὶ ἐκ τῶν συγκλητικῶν.

Ἄλλος δὲ ἥρωτήθη ὁ (tóte praetor designatus) Γάιος Ἰούλιος Καΐσαρ, οὗτος διὰ μακροῦ καὶ ἀρκετὰ πειστικοῦ λόγου (Sall. Catil. κεφ. 51) ὑπεστήριξε γνώμην, διτὶ πρέπει αἱ μὲν περιουσίαι τῶν ἀνακαλυφθέντων συνενόχων τοῦ Κατιλίνα νὰ δημευθῶσιν, αὐτοὶ δὲ νὰ ἀπομονωθῶσιν ὅδηγούμενοι εἰς διαφόρους ἔκαστος πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ ἔκει νὰ διφθῶσιν εἰς Ισόβια δεσμά. Τὴν γνώμην ταύτην ὡς μετριωτέραν ἐφαίνοντο ἀποδεχόμενοι πλείονες συγκλητικοί, ἀκόμη καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς τοῦ Κικέρωνος, διότι ἔκρινον, διτὶ δι' αὐτόν, φέροντα δλην τὴν εὐδύνην, ἦτο ἡ γνώμη τοῦ Καΐσαρος διλιγώτερον ἐπικίνδυνος. Ἄλλα εὐτόλμως τότε δὲ Κικέρων, πρὸς τὸν ὄποιον εἶχον στραφῆ περιδεῆ πάντων τὰ βλέμματα, φοβηθεὶς μήπως ὑπερισχύσῃ ἡ γνώμη τοῦ Καΐσαρος, ἢν ἐθεάρει δχι συμφέρουσαν εἰς τὴν πολιτείαν — δὲ Καΐσαρ ἀν μὴ ἦτο ουνένοχος εἰς τὴν συνωμοσίαν, πάντως εἶχε γνῶσιν αὐτῆς καὶ ἐπεδοκίμαζε τὸ κίνημα, — ἔλαβε τὸν λόγον καθ' ὃ εἶχε δικαίωμα πρὸν ἀκόμη ἔρωτηθῶσι γνώμην πάντες οἱ συγκλητικοί, καὶ κυρίως μὲν διεσάφησε τὰς δύο προτάσεις, ἀλλὰ συγκεκαλυμμένως ὑπέδειξεν διτὶ συμφέρον τῆς πολιτείας ἦτο οἱ τὸν δλεύθρον αὐτῆς συνομόσαντες νὰ τιμωρηθῶσιν αὐστηρῶς καὶ νὰ ἐκλίπωσιν ἐκ τοῦ μέσου διτὶ τάχιστα, διότι ἡ διατήρησις

αὐτῶν ἐν τῇ ζωῇ, ἔστω καὶ ἐν ισοβίοις δεσμοῖς, δὲν ἦτο ἀκίνδυνος εἰς τὴν πολιτείαν. Τὸν πρόχειρον καὶ βραχύτερον ἐκεῖνον λόγον, δὲν εἴπεν ὁ Κικέρων ἐν τῇ συγκλήτῳ, διορθώσας ἔπειτα καὶ συμπλιρώσας, ἔγραψε καθ' ἡσυχίαν καὶ παρέδωκε μετὰ τῶν ἄλλων τοῖς μεταγενεστέροις, καὶ οὗτος εἶναι δὲν ἔχομεν ἀνὰ κεῖρας, δὲ **τέταρτος κατὰ Κατιλίνα λόγος**. Μετὰ τὸν ἐν τῇ συγκλήτῳ λεχθέντα λόγον τοῦ Κικέρωνος, μάλιστα τὸν πολὺ αὐστηρότερον λόγον τοῦ Μάρκου Πορκίου Κάτωνος καὶ τούτου σφοδρῶς ὑπὲρ τῆς ἀμέσου θανατώσεως τῶν συνωμοτῶν ὅμιλησαντος (**Sall. Catil.** κεφ. 52), ἡ σύγκλητος ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν νὰ θανατῶσιν οἱ συνωμόται, καὶ τὴν ἀπόφανσιν τῆς συγκλήτου ἔσπευσεν ὁ Κικέρων νὰ ἔκτελέσῃ — διότι ἦτο μέγας φόβος, μήπως οἱ φίλοι αὐτῶν κατὰ τὴν ἐπομένην νύκτα διά τινος ἔξεγέρσεως τοῦ λαοῦ, ὡς καὶ διεδίδετο μάλιστα, ἐπιτύχωσι νὰ ἔξαρπάσωσι τοὺς καταδίκους — ἔσπευσε, λέγω, πρὸ τῆς νυκτὸς νὰ ἔκτελέσῃ τὴν ἀπόφανσιν τῆς συγκλήτου διατάξας νὰ δόη γηθῶσιν εἰς τὸ ὑπόγειον δεσμωτήριον **Tullianum** καὶ ἔκει νὰ ἀποστραγγαλισθῶσι (**Iaqueo gulam frangi Sall. Catil.** 55).

Αφοῦ ἔλύθη ἡ συνεδρία τῆς συγκλήτου καὶ δὲ Κικέρων ἀνήγγειλεν εἰς τὸν ἀγωνιῶντα ἐκ φόβου λαόν, διτὶ οἱ συνωμόται **εξησαν** (**vixerunt**), δηλ. οὐκέτι ἐν τῇ ζωῇ εἰσιν, δὲ λαὸς ἥσθιάνθη μεγίστην ἀνακούφισιν ἐκ τοῦ καταπίεζοντος αὐτὸν φόβου καὶ ἐδέχετο τὸν Κικέρωνα μετὰ φωνῶν καὶ ιρότων καὶ **σωτῆρα** καὶ **κτιστην** τῆς πατρίδος ἀνακαλοῦντες προέπεμπον εἰς τὸν οἰκόν του, ἐν ᾧ φῶτα πολλὰ τοὺς στερωποὺς κατέλαμπε, αἱ δὲ γυναικεῖς ἐκ τῶν τεργῶν προύφαινον ἐπὶ τιμῆ καὶ θέα τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ πομπῆ τῶν ἀριστων μάλα σεμνᾶς ἀνιόντος (**Πλούτ.** β'. Κικέρ. κεφ. 22 καὶ **Ἀππιαν.** ἐμφυλ. B', 7).

M. TULLI CICERONIS

IN CATILINAM ORATIO QUARTA
HABITA IN SENATU

Video, patres conscripti, in me omnium vestrum ora ¹
atque oculos esse conversos, video vos non solum de vestro ¹
ac rei publicae, verum etiam, si id depulsum sit, de meo pe-
riculo esse sollicitos. Est mihi iucunda in uialis et grata in
dolore vestra egra me voluntas, sed eam, per deos immorta-
les, deponite atque obliti salutis meae de vobis ac de vestris
liberis cogitate. Mihi si haec condicio consulatus data est, ut
omnis acerbitates, omnis dolores cruciatusque perferrem, feram
non solum fortiter, verum etiam lubenter, dum modo meis la-
boribus vobis populoque Romano dignitas salusque pariatur.
Ego sum ille consul, patres conscripti, cui non forum, in quo ²
omnis aequitas continetur, non campus, consularibus auspiciis
consecratus, non curia, summum auxilium omnium gentium,
non domus, commune perfugium, non lectus, ad quietem
datus, non denique haec sedes honoris, [sellae curialis] umquam
vacua mortis periculo atque insidiis fuit. Ego multa tacui,
multa pertuli, multa concessi, multa meo quodam dolore in
vestro timore sanavi. Nunc si hunc exitum consulatus mei di
immortales esse voluerunt, ut vos populumque Romanum ex
caede miserrima, coniuges liberosque vestros virginesque Ve-
stales ex acerbissima vexatione, templa atque delubra, hanc
pulcherrimam patriam omnium nostrum ex foedissima flamma,

totam Italiam ex bello et vastitate eriperem, quaecumque mihi
uni proponetur fortuna, subeat. Etenim, si P. Lentulus su-
um nomen inductus a vatibus fatale ad perniciem rei publicae
fore putavit, cur ego non laeter meum consulatum ad salutem
populi Romani prope fatalem exstisset?

2 Quare, patres conscripti, consulite vobis, prospicite pa-
triae, conservate vos coniuges, liberos fortunasque vestras,
populi Romani nomen salutemque defendite; mihi parcere ac
de me cogitare desinite. Nam primum debo sperare omnis
deos, qui huic urbi praesident, pro eo mihi, ac mereor, relatu-
ros esse gratiam; deinde, si quid obtigerit, aequo animo pa-
ratoque moriar. Nam neque turpis mors forti viro potest ac-
cidere neque immatura consulari nec misera sapienti. Nec ta-
men ego sum ille ferreus, qui fratris carissimi atque amantis-
simi praesentis maerore non movear horumque omnium lacru-
mis, a quibus me circumcessum videtis. Neque meani mentem
non domum saepe revocat exanimata uxor et abiecta metu
filia et parvulus filius, quem mihi videtur amplecti res
publica tamquam obsidem consulatus mei, neque ille, qui
exspectans huius exitum diei stat in conspectu meo, ge-
ner. Moveor his rebus omnibus, sed in eam partem, uti
salvi sint vobiscum omnes etiamsi me vis aliqua oppres-
serit, potius quam et illi et nos una rei publicae peste pe-
reamus. Quare, patres conscripti, incumbite al salutem rei
publicae, circumspicite omnis procellas, quae impendent, nisi
providetis. Non Ti. Gracchus, quod iterum tribunus plebei fi-
eri voluit, non C. Gracchus, quod agrarios concitare conatus
est, non L. Saturninus, quod C. Memmium occidit, in discri-
men aliquod atque in vestrae severitatis iudicium addu-
citur; tenentur ii, qui ad urbis incendium, ad vestram om-
nium caedem, ad Catilinam accipendum Romae restiterunt,
tenentur litterae, signa, manus, denique unius cuiusque con-
fessio; sollicitantur Allobroges, servitia excitantur. Catilina

accersitur ; id est initum consilium, ut interfectis omnibus nemo ne ad deplorandum quidem populi Romani nomen atque ad lamentandam tanti imperii calamitatem relinquatur. Haec omnia indices detulerunt, rei confessi sunt, vos multis iam iudiciis iudicavistis, primum quod mihi gratias egistis singulibus verbis et mea virtute atque diligentia perditorum hominum coniurationem patefactam esse decrevistis, deinde quod P. Lentulum se abdicare praetura coegistis, tum quod eum et ceteros, de quibus iudicastis, in custodiam dandos censuistis, maximeque quod meo nomine supplicationem decrevistis, qui honos togato habitus ante me est nemini ; postremo hesterno die praemia legatis Allobrogum Titoque Volturcio dedistis amplissima. Quae sunt omnia eius modi, ut ii, qui in custodiam nominatim dati sunt, sine ulla dubitatione a vobis damnati esse videantur.

Sed ego institui referre ad vos, patres conscripti, tamquam integrum et de facto quid iudicetis, et de poena quid censeatis. Illa praedicam, quae sunt consulis. Ego magnum in re publica versari furem et nova quaedam misceri et concitari mala iam pridem videbam, sed hanc tantam, tam exitiosam haberi coniurationem a civibus numquam putavi. Nunc quicquid est, quocumque vestrae mentes inclinant atque sententiae, statuendum vobis ante noctem est. Quantum facinus ad vos delatum sit, videtis. Huic si paucos putatis adfines esse, vehementer erratis. Latius opinione disseminatum est hoc malum ; manavit non solum per Italiam, verum etiam transcendit Alpes et obscure serpens multas iam provincias occupavit. Id opprimi sustentando et prolatando nullo pacto potest ; quacumque ratione placet, celeriter vobis vindicandum est.

Video duas adhuc esse sententias, unam D. Silani, qui censem, eos, qui haec delere conati sunt, morte esse multandos, alteram C. Caesaris, qui mortis poenam removet, cete-

xorum suppliciorum omnis acerbitates amplectitur. Uterque et pro sua dignitate et pro rerum magnitudine in summa severitate versatur. Alter eos, qui nos omnis, [qui populum Romanum] vita privare conati sunt, qui delere imperium, qui populi Romani nomen extinguere punctum temporis frui vita et hoc communis spiritu non putat oportere, atque hoc genus poenae saepe in improbos civis in hac re publica esse usurpatum recordatur. Alter intellegit mortem ab dis immortalibus non esse supplicii causa constitutam, sed aut necessitatem naturae aut laborum ac miseriarum quietem esse. Itaque eam sapientes numquam inviti, fortes saepe etiam lubenter oppetiverunt. Vincula vero, et ea sempiterna, certe ad singularem poenam nefarii sceleris inventa sunt. Municipiis dispertiri iubet. Habere videtur ista res iniquitatem, si imperare velis, difficultatem, si stragare. Decernatur tamen, si placet. Ego enim suscipiam et, ut spero, reperiam, qui id, quod salutis omnium causa statueritis, non potest esse suaē dignitatis recusare. Adiungit gravem poenam municipiis, si quis eorum vincula ruperit; horribiles custodias circumdat et dignas scelere hominum perditorum; sancit, ne quis eorum poenam, quos condemnat, aut per senatum aut per populum levare possit; eripit etiam spem, quae sola homines in miseriis consolari solet. Bona praeterea publicari iubet; vitam solū relinquit nefariis hominibus; quam si eripuissest, multos una dolores animi atque corporis et omnis scelerum poenas ademisset. Itaque ut aliqua in vita formido improbis esset posita, apud inferos eius modi quaedam illi antiqui supplicia impīis constituta esse voluerunt, quod videlicet intellegebant his remotis non esse mortem ipsam pertimescendam.

¶ Nunc, patres conscripti, ego mea video quid intersit. Si eritis secuti sententiam C. Caesaris, quoniam hanc is in re publica viam, quae popularis habetur, secutus est, fortasse minus erunt hoc auctore et cognitore huiusc sententiae mihi

*Tandem sententiae = ειναι γε την μητρικην
cognitiori sententiae = οντογορος μητρικην*

populares impetus pertimescendi; sin illam alteram nescio an amplius mihi negotii contrahatur. Sed tamen meorum periculorum rationes utilitas rei publicae vincat. Habemus enim a Caesare, sicut ipsius dignitas et maiorum eius amplitudo postulabat, sententiam tamquam obsidem perpetuae in rem publicam voluntatis. Intellectum est, quid interesset inter levitatem contionatorum et animum vere popularem saluti populi consulentem. Video de istis, qui se populares haberi volunt, abesse non neminem, ne de capite videlicet civium Romanorum sententiam ferat. Is et nudius tertius in custodiam civis Romanos dedit et supplicationem mihi decrevit et indices hesterno die maximis praemiis adfecit. Iam hoc nemini dubium est, qui reo custodiam, quaesitori gratulationem, indicis praemium decrērit, quid de tota re et causa indicarit. At vero C. Caesar intellegit legem Semproniam esse de civibus Romanis constitutam; qui autem rei publicae sit hostis, eum civem esse nullo modo posse; denique ipsum latorem Semproniae legis iniussu populi poenas rei publicae dependisse. Idem ipsum Lentulum, largitorem et prodigum, non putat, cum de pernicie populi Romani, exitio huius urbis tam acerbe, tam crudeliter cogitarit, etiam appellari posse popularem. Itaque homo mitissimus atque lenissimus non dubitat P. Lentulum aeternis tenebris vinculisque mandare et sancit in posterum, ne quis huius supplicio levando se iactare et in pernicie populi Romani posthac popularis esse possit. Adiungit etiam publicationem bonorum, ut omnis animi cruciatus et corporis etiam egestas ac mendicitas consequatur.

Quam ob rem, sive hoc statueritis, dederitis mihi comitem⁶ ad contionem populo carum atque iucundum, sive Silani sententiam sequi malueritis, facile me atque vos a crudelitatis vituperatione populo Romano *purgabo* atque obtinebo eam multo leniorem fuisse.

Quamquam, patres conscripti, quae potest esse in tanti

sceleris immanitate punienda crudelitas? Ego enim de meo sensu iudico. Nam ita mihi salva re publica vobiscum perfui liceat, ut ego, quod in hac causa vehementior sum, non atrocitate animi moveror—quis enim est me mitior?—sed singulari quadam humanitate et misericordia. Videor enim mihi videre hanc urbem, lucem orbis terrarum atque arcem omnium gentium, subito uno incendio concidentem, cerno animo sepulta in patria miseros atque inseptulos acervos civium, versatur mihi ante oculos aspectus Cethegi et furor in vestra caede bacchanalis. Cum vero mihi proposui regnarem Lentulum, sicut ipse se ex fatis sperasse confessus est, purpuratum esse huic Gabiniū, cum exercitu venisse Catilinam, tum lamentationem matrum familias, tum fugam virginum atque pueroru ac vexationem virginum Vestalium, perhorresco et, quia mihi vehementer haec videntur misera atque miseranda, idcirco in eos, qui ea perficere voluerunt, me severum vehementemque praebeo. Etenim quaero, si quis pater familias liberis suis a servō interfectis, uxore occissa, incensa domo supplicium de servo non quam acerbissimum sumpserit, utrum is clemens ac misericors an inhumanissimus et crudelissimus esse videatur? Mihi vero importunus ac ferreus, qui non dolore et cruciatu nocentis suum dolorem cruciatumque lenierit. Sic nos in his hominibus, qui nos, qui coniuges, qui liberos nostros trucidare voluerunt, qui singulas unius cuiusque nostrum domos et hoc universum rei publicae domicilium delere conati sunt, qui id egerunt, ut gentem Allobrogum in vestigiis huius urbis atque in cinere deflagrati imperii collocarent, si vehementissimi fuerimus, misericordes habebimur; sin remissiores esse voluerimus, summae nobis crudelitatis in patriae civiumque pernicie fama subeunda est. Nisi vero cuipiam L. Caesar, vir fortissimus et amantissimus rei publicae, crudelior nudius tertius visus est, cum sororis sua, feminae lectissimae, virum praesentem et audientem vita privandum esse dixit, cum iure

avum suum iussu consulis interfectum filiumque eius in puberem legatum a patre missum in carcere necatum esse dixit. Quorum quod simile factum, quod initum delenda rei publicae consilium? Largitionis voluntas tum in re publica versata est et partium quaedam contentio. Atque illo tempore huius avus Lentuli, vir clarissimus, armatus Gracchum est persecutus. Ille etiam grave tum vulnus accepit, ne quid de summa re publica deminueretur; hic ad evertenda rei publicae fundamenta Gallos accersit, servitia concitat, Catilinam vocat, adtribuit nos trucidandos Cethego et ceteros civis interficiendos Gabinius, urbem inflammmandam Cassio, totam Italianam vastandam diripiendamque Catilinae. Vereamini censeo, ne in hoc scelere tam immami ac nefando aliquid severius statuisse videamini; multo magis est verendum, ne remissione poenae crudeles in patriam quam ne severitate animadversionis nimis vehementes in acerbissimos hostis fuisse videamur.

Sed ea, quae exaudio, patres conscripti, dissimulare non 7 possum. Iaciuntur enim voces, quae perveniunt ad auris meas,¹⁴ eorum, qui vereri videntur, ut habeam satis praesidii ad ea, quae vos statueritis hodierno die, transigunda. Omnia et provisa et parata et constituta sunt, patres conscripti, cum mea summa cura atque diligentia, tum etiam multo maiore populi Romani ad summum imperium retinendum et ad communes fortunas conservandas voluntate. Omnes adsunt omnium ordinum homines, omnium *generum*, *omnium* denique aetatum; plenum est forum, plena templa circum forum, pleni omnes aditus huius templi ac loci. Causa est enim post urbem conditam haec inventa sola in qua omnes sentirent unum atque idem praeter eos, qui cum sibi viderent esse pereundum, cum omnibus potius quam soli perire voluerunt. Hosce ego homines 15 excipio et secerno lubenter neque in inproborum civium, sed in acerbissimorum hostium numero habendos puto. Ceteri vero, di immortales! qua frequentia, quo studio, qua virtute ad

deneo - in - fontum, est
par - paris = 100
— 16 —

communem salutem dignitatemque consentiunt ! Quid ego hic
equites Romanos commemorem ? qui vobis ita summam ordi-
nis consiliique concedunt, ut vobiscum de amore rei publicae
certent ; quos ex multorum annorum dissensione huius ordinis
ad societatem concordiamque revocatos hodiernus dies vobis-
cum atque haec causa coniungit. Quam coniunctionem si in
consulatu confirmatam meo perpetuam in re publica tenuerim-
us, confirmo vobis nullum posthac malum civile ac dome-
sticum ad ullam rei publicae partem esse venturum. Pari studio
defendundae rei publicae convenisse video tribunos aerarios,
fortissimos viros : scribas item universos, quos cum casu hic
dies ad aerarium frequentasset, video ab exspectatione sortis ad
16 salutem communem esse conversos. Omnis ingenuorum adest
multitudo, etiam tenuissimorum. Quis est enim, cui non haec
templa, aspectus urbis, possessio libertatis, lux denique haec
ipsa et [hoc] commune patriae solum cum sit carum, tum vero
8 dulce atque iucundum ? Operae pretium est, patres conscri-
pti, libertinorum hominum studia cognoscere, qui sua vir-
tute fortunam huius civitatis consecuti vere hanc suam esse
patriam iudicant, quam quidam hic nati, et summo nati loco,
non patriam suam, sed urbem hostium esse iudicaverunt. Sed
quid ego hosce homines ordinesque commemoro, quos privatae
fortunae, quos communis res publica, quos denique libertas,
ea quae dulcissima e. t, ad salutem patriae defendendam exci-
tavit? Servus est nemo, qui modo tolerabili condicione sit ser-
vitutis, qui non audaciam civium perhorrescat, qui non haec
stare cupiat, qui non [tamen] quantum audet et quantum
17 potest conferat ad communem salutem voluntatis. Quare si
quem vestrum forte commovet hoc, quod auditum est, le-
nonem quendam Lentuli concursare circum tabernas, pretio
sperare sollicitari posse animos egentium atque imperitorum,
est id quidem coeptum atque temptatum, sed nulli sunt inventi
tam aut fortuna miseri aut voluntate perdit, qui non illum

Scriba - ee = ap = γραφίος

ipsum sellae atque operis et quaestus cotidiani locum, qui non
cubile ac lectulum suum, qui denique non cursum hunc otio-
sum vitae suae salvum esse vel int. Multo vero maxima pars
eorum, qui in tabernis sunt, immo vero—id enim potius est
dicendum—genus hoc universum amantissimum est otii. Ete-
nim omne instrumentum, omnis opera atque quaestus frequen-
tia civium sustentatur, alitur otio; quorum si quaestus^o occlusis
tabernis minui solet, quid tandem incensis futurum fuit?

Quae cum ita sint, patres conscripti, vobis populi Romanij¹⁸
praesidia non desunt; vos ne populo Romano deesse videa-
mini, providete. Habetis consulem ex plurimis periculis et in-⁹
sidiis atque ex media morte non ad vitam suam, sed ad salu-
tem vestram reservatum. Omnes ordines ad conservandam rem
publicam mente, voluntate, studio, virtute, voce consentiunt.
Obsessa facibus et telis impiae coniurationis vobis supplex
manus tendit patria communis, vobis se, vobis vitam omnium
civium, vobis arcem et Capitolium, vobis aras Penatium, vobis
illum ignem Vestae sempiternum, vobis omnium deorum tem-
pla atque delubra, vobis muros atque urbis tecta commendat.
Praeterea de vestra vita, de coniugum vestrarum atque libe-
rorum anima, de fortunis omnium, de sedibus, de focis vestris
hodierno die vobis iudicandum est. Habetis ducem memorem¹⁹
vestri, oblitum sui, quae non semper facultas datur; habetis
omnis ordines, omnis homines, universum populum Romanum,
id quod in civili causa hodierno die primum videmus, unum
atque idem sentientem. Cogitate, quantis laboribus fundatum
imperium, quanta virtute stabilitam libertatem, quanta deorum
benignitate auctas exaggeratasque fortunas una nox paene de-
lerit. Id ne umquam posthac non modo [non] confici, sed ne
cogitari quidem possit a civibus, hodierno die providendum
est. Atque haec, non ut vos, qui mihi studio paene praecur-
ritis, excitarem, locutus sum, sed ut mea vox, quae debet esse
in re publica princeps, officio functa consulari videretur.

Θ. Κακριδῆ δ' Δ' κατὰ Κατιλίνα

2

10 Nunc, antequam ad sententiam redeo, de me pauca di-
20 cam. Ego, quanta manus est coniuratorum, quam videtis esse
permagnam, tantam me inimicorum multitudinem suscepisse
video; sed eam esse iudico turpem et infirmam et [contem-
ptam et] abiectam. Quodsi aliquando alicuius furore et scelere
concitata manus ista plus valuerit quam vestra ac rei publi-
cae dignitas, me tamen meorum factorum atque consiliorum
numquam, patres conscripti, paenitebit. Etenim mors, quam
illi [mihi] fortasse minitantur, omnibus est parata; vitae tan-
tam laudem, quanta vos me vestris decretis honestastis,
nemo est adsecutus. Ceteris enim bene gesta, mihi uni con-
21 servata re publica gratulationem decrevistis. Sit Scipio clarus
ille, cuius consilio atque virtute Hannibal in Africam redire
atque [ex] Italia decidere coactus est, ornetur alter eximia
laude Africanus, qui duas urbes huic imperio infestissimas,
Carthaginem Numantiamque, delevit, habeatur vir egregius
Paullus ille, cuius currum rex potentissimus quondam et no-
bilissimus Perses honestavit, sit aeterna gloria Marius, qui bis
Italiam obsidione et metu servitutis liberavit, anteponatur omni-
bus Pompeius, cuius res gestae atque virtutes isdem quibus solis
cursus regionibus ac terminis continentur; erit profecto inter
horum laudes aliquid loci nostrae gloriae, nisi forte maius est
patefacere nobis provincias, quo exire possimus, quam curare,
ut etiam illi, qui absunt, habeant, quo victores revertantur.
22 Quamquam est uno loco condicio melior externae victoriae
quam domesticae, quod hostes alienigenae aut oppressi servi-
unt aut recepti [in amicitiam] beneficio se obligatos putant;
qui autem ex numero civium dementia aliqua depravati hostes
patriae semel esse cooperunt, eos cum a pernicie rei publicae
reppuleris, nec vi coercere nec beneficio placare possis. Qua-
re mihi cum perditis civibus aeternum bellum susceptum esse
video. Id ego vestro bonorumque omnium auxilio memoriaque
tantorum periculorum, quae non modo in hoc populo, qui ser-

vatus est, sed in omnium gentium sermonibus ac mentibus semper haerebit, a me atque a meis facile propulsari posse confido. Neque ulla profecto tanta vis reperiatur, quae conjunctionem vestram equitumque Romanorum et tantam conspirationem bonorum omnium confringere et labefactare possit.

Quae cum ita sint, pro imperio, pro exercitu, pro provincia,¹¹ quam neglexi, pro triumpho ceterisque laudis insignibus,²³ quae sunt a me propter urbis vestraeque salutis custodiam repudiata, pro clientelis hospitiisque provincialibus, quae tamen urbanis opibus non minore labore tueor quam comparo, pro his igitur omnibus rebus, pro meis in vos singularibus studiis proque hac, quam perspicitis, ad conservandam rem publicam diligentia nihil a vobis nisi huius temporis totiusque mei consulatus memoriam postulo; quae dum erit in vestris fixa mentibus, tutissimo me muro saeptum esse arbitrabor. Quodsi meam spem vis inproborum fefellerit atque superaverit, commendo vobis parvum meum filium, cui profecto satis erit praesidii non solum ad salutem, verum etiam ad dignitatem, si eius, qui haec omnia suo solius periculo conservarit, illum filium esse memineritis. Quapropter de summa salute vestra populi²⁴ Roma- ni, de vestris coniugibus ac liberis, de aris ac focis, de fanis atque templis, de totius urbis tectis ac sedibus, de imperio ac libertate, de salute Italiae, de universa re publica decernite diligenter, ut instituistis, ac fortiter. Habetis eum consulem, qui et parere vestris decretis non dubitet et ea, quae statueritis, quoad vivet, defendere et per se ipsum praestare possit.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

§ § 1—2.

a'. Γλωσσικά.

Omnium vestrum πάντων ὑμῶν, γενικὴ τοῦ omnes vos, (οὗ δέποτε λέγεται omnium vestri). || ora atque oculos τὰ πρόσωπα (ἐδὼ ὅχι τὰ στόματα) καὶ τοὺς ὀφθαλμούς. || video vos,.. esse sollicitos τὸ β' τοῦτο κῶλον ἐρμηνεύει τὸ α' κῶλον video... esse conversos, ώσάν νὰ λέγῃ ὁ ρήτωρ· καὶ τοῦτο, δτι ἔχετε πρὸς ἐμὲ στρέψει τὰ βλέμματα, ἐξηγῶ δτι ὅμεις ἀνησυχεῖτε οὐ μόνον περὶ ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῆς πόλιτείας ἀλλὰ καὶ περὶ ἐμοῦ ἀκόμη. || de vestro ac rei publicae... periculo ἐπειδὴ τὰ κτητικὰ ἐπίθετα ίσοδυναμοῦσι πρὸς γενικὴν κτητικήν, ἐπισυνάπτεται πρὸς κτητικὸν ἐπίθετον meus, vester, noster, divinus... ἐλλην. ἐμός, σός, ἡμέτερος, ὑμέτερος παππᾶος... πολλάκις γενικὴ πτῶσις, π.χ. ἐνταῦθα vestro ac rei publicae ἐλλην. Ξενοφ. Κύρ. παιδ. 8, 5, 26 ἕως μὲν ἀν ἐγώ, ἐμὴ γίγνεται ἡ ἐν Πέρσαις βασιλεία, δταν δ' ἐγὼ τελευτῆσω δῆλον δτι Κόρου. || si id (δηλ. vestrum ac rei publicae periculum) depulsum sit: ἐὰν ὁ κίνδυνος αὐτὲς δύναται νὰ θεωρῆται δτι ἔχει ἀποκριούσθη, διὰ τῆς συλλήψεως καὶ καταδίκης τῶν συνωμοτῶν.

vestra erga me voluntas ή ὑμετέρα πρὸς με εὐμενῆς διάθεσις, τὸ διαφέρον, ή πρόνοια, ή μετ' ἀνησυχίας συνδεδεμένη φροντίς (sollicitudo) || sed eam δηλ. voluntatem. || per deos immortales δι' ὄνομα τῶν ἀθανάτων θεῶν. || cogitate σκοπεῖσθε, σκεψθῆτε. || mihi si haec condicio... διὰ τὴν ἀντιδιαστολὴν προετάχθη ή δοτικὴ mihi μετ' ἐμφάσεως εἰς ἐμέρα ἀν. || si haec condicio consulatus data est ἀν δὲς ὁ δρός τῆς ὑπατείας (μου) ἐδέθη δηλ. ἀν είναι καὶ αὐτὸς συνημμένον μετὰ τῆς ὑπατείας μου· εδνογητοτέρα θὰ ἥτο ή φράσαις, ἀν ἔλεγεν ὁ ῥήτωρ: si consulatus (ὄνοματ.) mihi hac condicione datus est ἀν ή ὑπατεία ἐμοὶ ἐδόθη ἐπὶ τούτῳ τῷ δρόῳ εἰς τὸ data est ἐνν. ή ἀφαιρετ. fato=ὑπὸ τῆς μοίρας, τοῦ πε-

πρωμένον || αιτ....perferrem ινα.....ύποφέρω, ἐπεξήγησις τοῦ haec condicio || omnes acerbitates πάσας τὰς πικρίας. || cruciatus(que) ἔννοει φυγικάς, ὅχι σωματικάς, βασάνους. | dummodo....pariatur φθάνει μόνον νὰ προέλθῃ, προκύψῃ || meis laboribus ἀφαιρετ. δργαν. διὰ τῶν ἐμῶν...vobis populoque Romano δοτ. χαριστ. || dignitas ἀξιώμα, ἀξιοπρέπεια, τιμή.

cui non forum θὰ ἔννογθῇ ἐκ τῶν κατιωτέρω αὐτοῦ vacuum mortis periculo atque insidiis fuit. αἱ αὕται λέξεις θὰ ἔννογθῶσι καὶ πλησίον τοῦ non campus, τοῦ non curia, τοῦ non domus καὶ τοῦ non lectus, φυσικὰ τὸ κατηγορούμενον vacuum θὰ ἀλλάσσῃ γένος συμφωνοῦν ἔκαστοτε πρὸς τὸ ὑποκείμενον (campus, curia, domus, lectus). || in quo (foro) omnis aequitas continet ut ἐν τῇ ὁποίᾳ (ῥωμαϊκῇ ἀγορᾷ) πᾶσα ισότης, πᾶσα δικαιοσύνη φυλάσσεται, τηρεῖται, ἔξασκεῖται.

consularibus auspiciis consecratus καίπερ διὰ ὑπατικῶν οἰωνῶν καθιερωμέοις.

non curia, summum auxilium omnium gentium οὐχὶ τὸ βουλευτήριον, εἰ καὶ τοῦτο εἴναι τὸ μέγιστον πάντων τῶν λαῶν ἐπικούρημα, — δηλ. εἰ καὶ εἰς τὸ βουλευτήριον καταφεύγουσι ζητοῦντες προστασίαν πάντες οἱ λαοί.

non denique haec sedes honoris ὅχι τέλος ήδε ή ἔδρα τοῦ ἀξιώματος, τῆς ἀρχῆς. ή γενικὴ honoris ἐπέχει θεσιν ἐναντιωματικῆς προτάσεως, οἷα αἱ ἀνωτέρω in quo omnis aequitas continetur, — consularibus auspiciis consecratus, — summum auxilium omnium gentium, — commune perfugium — ad quietem datus· ὥστε σημαίνει μολονότι αὕτη ή ἔδρα εἴναι ἐπίσημον, σημεῖον τῶν ἀξιωμάτων, ἐπομένως ἐπρεπε νὰ εἴναι σεβαστή. Ἐννοεῖ δὲ ὁ ῥήτωρ τὴν sellam curulem τὸν ἀρμάτειον δίφρον, ἐφ' οὐ καθίμενοι ἐχρημάτιζον πρὸς τὴν σύγκλητον ἢ τὸν λαὸν οἱ ἀνώτεροι ἀρχοντες (ὕπατοι, πραίτωρες, τιμηταὶ, δικτάτωρες κ.ἄ.), οἱ δόποιοι διὰ τοῦτο ὀνομάζοντο magistratus curules, || vacua συντάσσονται μετ' ἀφαιρετ. periculo atque insidiis. ή γενικὴ mortis εἴναι διασαφητικὴ εἰς τὸ periculo τὸ διὰ τοῦ atque ἐπισυναπτόμενον insidiis διασαφεῖ ἀκριβέστερον τὸ periculo mortis, κατὰ τίνα δηλ. τρόπου ἐκινδύνευσεν ὁ

Κικέρων νὰ φονευθῇ, ἐξ ἐνέδρας. || ego multa tacui ἐγὼ πολλὰ ἀπεσιώπησα, τ. ἔ. εἰδά τινα πράγματα (ἴδιαιτέρας ὄμιλίας τῶν συνωμοτῶν μετὰ τοῦ Καίσαρος, τοῦ Κράσσου κἄ.), ἀλλὰ δὲν εἶπα τίποτε, διότι συνέφερε μᾶλλον νὰ κάμω τὸν στραβόν, νὰ προσποιηθῶ δι: δὲν εἶδα. "Αν ὁ Κικέρων ἀπεκάλυπτεν ὡς συνενόχους τοῦ Κατιλίνα καὶ τὸν Καίσαρα καὶ τὸν Κράσσον καὶ ἄλλους ἐπιφανεῖς, ἐκινδύνευεν ἡ πόλις ἐκ φωνερᾶς πλέον ἑξεγέρσεως κατὰ τοῦ καθεστῶτος, διότι οὗτοι εἰχον πολλοὺς φίλους καὶ ὀπαδούς. Ήλα ἐπολλαπλασιάζοντο οἱ συνωμόται καὶ ὁ κίνδυνος θὰ ἦτο ἀφευκτος. ὥστε συνέφερε ν' ἀποσιωπηθῶσι πολλῶν συνωμοτῶν τὰ δύναματα || concessi=ignovi, συνεχώρησα || multa meo quodam dolore in vestro timore sanavi πολλὰ διατινος ἐμῆς θλίψεως ἐν τῷ διμετέρῳ φόβῳ ἐθεράπευσα, πολλὰ ἐγὼ τοῦ διμετέρου φόβου διά τινος ἐμῆς λύπης ἐθεράπευσα, δηλ. οὐα ἀνακουφίσω πολλάκις τὸν διμέτερον φόβον, ὃν εἴχετε διὰ τὸν κίνδυνον τῆς πολιτείας, δὲν ἐνίστασα ἐγὼ νὰ ὑπομείνω λύπην τινά. || hunc extitum....ut τοιοῦτον τὸ τέλος.... ὥστε || ex caede miserrima... eriperem ἐκ σφαγῆς ἀθλιωτάτης...νὰ ἐκπάσω· οἱ συνωμόται σκοπὸν εἰχον νὰ σφάξωσι πολλοὺς πολίτας, νὰ κακοποιήσωσι τὰς γυναικας καὶ τὰ παιδία, νὰ ἐμπρήσωσι τὴν Ρώμην· καὶ νὰ ἐφημώσωσι πολλάς τῆς Ἰταλίας πόλεις (Πλούτ. Κικέρ. κεφ. 18. Ἀπιτιαν. Ἐμφ. 2, 3, Sall. Catil. 43). || pulcherrimam patriam—ex foedissima fiamma οὐα ἐξαρθῇ ἡ ἀναξιοπάθεια, ἐτέθησαν εἰς ἀντιδιαστολὴν τὰ ἐπίθετα pulcherrima — foedissima παρατηρητέα καὶ ἡ παρίχησις τοῦ p (pulcherrimam patriam) καὶ τοῦ f (foedissima flamma) ὡς καὶ δλίγον ἀνωτέρω τοῦ v (vestros virginesque Vestales). || quaecumque mihi uni proponetur (fato) fortuna οἰαδήποτε ἐμοὶ μόνῳ (ἀφοδ πάντες οἱ ἄλλοι θὰ σωθοῦν καὶ ἡ πόλις μετ' αὐτῶν) θὰ προτεθῇ ὑπὸ τοῦ πεπρωμένου τύχη || (ea fortuna) subeatitur (a me) (αὕτη ἡ τύχη ἀς βασταχθῇ ὑπὸ ἐμοῦ, ἀς ὑπομείνω ἐγὼ ταύτην τὴν τύχην.

cur ego non laeter...exstitisse? διατί ἐγὼ νὰ μὴ χαιρῶ, (διε)-δι: ἡ ἐμὴ ὑπατεία ἀεφάνη σχεδὸν μοιραία (δηλ. ὑπὸ τῆς μοιρας προωρισμένη) εἰς σωτηρίαν τοῦ Ρωμ. λαοῦ; "Αν ὁ Λέντλος ἔχαιρε, διότι τὸ δινομά του ἦτο μοιραίον εἰς ὅλεθρον τῆς πόλεως, ὁ Κικέρων

ἔπρεπε νὰ χαίρη πολὺ περισσότερον, διότι ἡ δπατεία του ἀνεδέιχθη μοιραία εἰς σωτηρίαν τοῦ Ῥωμ. λαοῦ. || inductus a vatibus προαγθείς, ἀπατηθεὶς ἐκ τῶν λόγων τῶν μάντεων, οἵτινες ἡρμήνευον τοὺς Σιενιλλεῖους χρυσμούς.

β.' Πραγματικα.

Video....esse conversos? video ...esse sollicitos: Οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν συγκλητικῶν καὶ ἔξ αὐτῶν τῶν φίλων τοῦ Κικέρωνος, φοβούμενοι μήπως ἡ εἰς θάνατον καταδίκη τῶν συνωμοτῶν βλάψῃ, ὡς πράγματι ἔβλαψε, τὸν Κικέρωνα, διτις ἔφερε τὴν πᾶσαν σχεδὸν εὐθύνην διὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς συγκλήτου, περιήλθον εἰς ἀμφιθολίαν, τίνα γνώμην νὰ ἀκολουθήσωσι, καὶ ἔστρεψαν πρὸς τὸν Κικέρωνα τὰ ἀλέματα οἷονεὶ ζητοῦντες οὐμέουλήγη, τί νὰ πράξωσι || patres conscripti: patres ἡσαν οἱ ἐκ τῶν πατρικίων συγκλητικοί, conscripti (ἢ adfecti) δὲ ἡσαν οἱ ὄστερον ἐκ τῆς πληθύος εἰς τὴν σύγκλητον δεκτοὶ γενόμενοι (διότι κατ' ἀρχὰς συγκλητικοὶ ἡσαν μόνον ἐκ πατρικίων) ὥστε ἡ πλήρης ἔκφρασις ἦτο κατ' ἀρχὰς patres et conscripti ἢ patres conscriptique περιλαμβάνουσα τοὺς σύμπακτας συγκλητικούς. "Υστερον δέ, ἐπειδὴ ἡ διάκρισις μεταξὺ πατρικίων καὶ πληθείων ἔξελιπεν, οἱ σύμπακτες συγκλητικοὶ ἐδηλοῦντο διὰ τοῦ patres conscripti, ἀνευ τοῦ ει. "Ωστε ἀποβλέποντες εἰς τὸ πρᾶγμα πρέπει νὰ ἔξιγχωμεν μᾶλλον (πατέρες) συγκλητικοὶ παρὰ πατέρες ἔγγονοι ἢ ἔγγεγραμμένοι. || de meo periculo esse sollicitos: ὁ Κικέρων παριστᾷ τοὺς συγλητικούς ἀνησυχοῦντας ὅχι μόνον διὰ τὸν κίνδυνον τῆς πόλεως καὶ ἑαυτῶν, τὸν ὅποιον κίνδυνον ἤδύναντο νὰ θεωρῶσι καὶ ὡς ἀποσοθηθέντα, ἀν κατεδικάζοντο εἰς θάνατον οἱ ἀποκαλυφθέντες συνωμόται, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν κίνδυνον, δη διέτρεχεν ὁ Κικέρων αὐτός, ἀν ἐπραγματοποιείτο ἡ καταδίκη τῶν συνωμοτῶν. Οἱ συγκλητικοὶ εὑρέθησαν ἐν διλήμματι, διότι καταδικάζοντες εἰς θάνατον τοὺς συνωμότας, ἔσφεζον μὲν ἵσως ἑαυτοὺς καὶ τὴν πολιτείαν, ἀλλ' ἐφοβοῦντο διὰ τὸν Κικέρωνα, μήπως πάθῃ κακόν τι ἀπὸ μέρους τῶν φίλων τῶν συνωμοτῶν· δεχόμενοι δὲ τὴν ἡπιωτέραν γνώμην τοῦ Καίσαρος, ἔσφεζον μὲν τὸν Κικέρωνα ἀπὸ τοῦ κινδύνου ἔκεινου, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ φο-

βώνται ὑπὲρ ἔαυτῶν καὶ τῆς πόλεως, μὴ οἱ κρατούμενοι συνωμόται
ἀπελευθερωθέντες ὑπὸ τῶν φίλων αὐτῶν πραγματοπαιήσωσι τὰ σχέ-
δια τῆς συνωμοσίας των. || est mihi iucunda... μ' εὐχρεστεῖ, λέγει
ὁ ἡγητωρ, η ὑμετέρα περὶ ἐμοῦ πρόνοια, ἀλλὰ προκειμένου νά σώσης
διὰ τῆς (καταδικαστικῆς) φύφου σας τὴν πολιτείαν, ἐμὲ μὴ λαμβά-
νετε ὑπὸ ὅψιν σας· κοιτάξατε μόνον τὶ συμφέρει εἰς τὴν πολιτείαν. ||
in malis... in dolore τὰ mala τὰ δεινά, αἱ δειναὶ περιστάσεις, ἡσαν
βεβαίως τῆς πολιτείας, ὅχι ἀτομικὰ τοῦ Κικέρωνος ἀλλ ὡς ὅπατος
ἄρχων τῆς πολιτείας συνησθάνετο οὗτος ὑπὲρ πάντα ἄλλον τὰς δει-
ναὶ αὐτῆς περιστάσεις, καὶ ἀντελαχμάνετο αὐτὰς ὡς ἰδίας ἔαυτοῦ καὶ
ἐλυπεῖτο· ὡς διατυποὶ δὲ τὸν λόγον ὁ ἡγητωρ (est mihi iucunda in
malis, grata in dolore) δὲν δύναται νὰ ἐννοηῇ παρὰ τὸ malis ἡ
γενικὴ rei publicae, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ κτητικὴ ἀντωνυμία meis, ὡς
καὶ παρὰ τὸ dolore ἡ ἀντων.

Τὸ forum (Romanum) ἡ ὁρμαϊκὴ ἀγορά, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐδικά-
ζοντο ἐν ὅπατιθρῷ πάται αἱ δίκαι, ἔκειτο μεταξὺ τοῦ Παλατίνου καὶ
Καπιτωλίνου λόφου· ἐν τῷ foro ἡσαν γύρω καὶ ναοὶ (τοῦ Διός, τῆς
Ομονοίας, τοῦ Ἰανοῦ), τὸ ἐκκλησιαστήριον (comitium) τὸ βουλευ-
τέριον (curia) καὶ. || campus (ἐνν. Martius) τὸ (Ἄρειον) πεδίον, τὸ
πεδίον τοῦ Ἀρεώς κείμενον ὅπισθεν τοῦ Καπιτωλίνου λόφου· ἐν τῷ
πεδίῳ τούτῳ συνεκαλεῖτο ὁ λαὸς εἰς ἐκκλησίαν καὶ ἐξέλεγε τοὺς ἄρ-
χοντας (ὅπατους πραίτωρας κλπ.) Ὁτε ὁ Κικέρων ὡς ὅπατος συνε-
κάλεσε τὸν λαὸν εἰς ἐκκλησίαν ἐν τῷ Ἄρειῳ πεδίῳ, ἵνα ἐκλέξωσι
τοὺς διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (62 π.Χ.) ὅπατους καὶ ἄλλους ἄρχοντας
καὶ προϊδρευε τῶν ἀρχαιρεσίων ἐπιθλέπων τὴν διεξαγωγὴν αὐτῶν, ὁ
Κατιλίνας, διοψήφιος ὅπατος καὶ αὐτός, ἀλλὰ ἀλίγας ἐλπίδας ἔχων
περὶ τῆς ἐπιτυχίας του, ἐπεχείρησε νὰ φονεύσῃ καὶ τὸν Κικέρωνα
καὶ τοὺς συνυποφηφίους του, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε τοῦ τκοποῦ του (Cic.
in Catil. 1, 11). Ὁμοίους κινδύνους διέτρεξεν ὁ Κικέρων καὶ ἐν τῇ
ἀγορᾷ καὶ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καὶ ἐν τῷ οἴκῳ, ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ του
ἀπὸ μέρους τοῦ Κατιλίνα ἢ τῶν φίλων αὐτοῦ ἐνεδρευόντων πάντοτε
καὶ πανταχοῦ κατὰ τοῦ Κικέρωνος.

campus, consularibus a spiciis consecratus ὁ ἔτερος ἐκ τῶν

ὑπάτων ἐκάστου ἔτους ὥριζετο διὰ κλήρου ἢ ἐκ συμφωνίας μεταξύ των νὰ διεῖσαγάγῃ τὰ ἀρχαιρέσια εἰς ἐκλογὴν τῶν τοῦ ἐπομένου ἔτους ἀρχόντων (ὑπάτων, στρατηγῶν κἄ.). Τὰ ἀρχαιρέσια συνήθως ἐγίνοντο κατὰ μῆνα Ἰούλιον ἐκάστου ἔτους. Πρὶν ὁ βπατός νὰ συγκαλέσῃ τὸν λαὸν εἰς ἐκκλησίαν, ἵνα ἐκλέξῃ τοὺς ἄρχοντας, ὥφειλε πρότερον νὰ παρατηρήσῃ τοὺς οἰωνούς (auspicia), ἐκ τῶν ὅποιων οἰωνῶν θὰ συνεπέραινεν, ἀν τὰ προκείμενα ἀρχαιρέσια ἐτύγχανον τῆς εὐνοίας τῶν θεῶν καὶ ἔμελλον να ἀποδώσιν εἰς καλὸν τῆς πόλεως. Τοὺς οἰωνούς τούτους παρετήρει ὁ ἄρχων αὐτὸς ἢ τις τῶν οἰωνοσκόπων (augures) καθήμειος εἰς ὡρισμένον τόπον τοῦ Ἀρείου Πεδίου, καὶ δὴ δλίγον μετὰ τὸ μεσονύκτον, ἵνα διάρχη βαθυτάτη ἡσυχίᾳ διότι ἡ παρατήρησις τῶν οἰωνῶν θεωρουμένη ὡς ἐπικοινωνία τις τοῦ ἄρχοντος πρὸς τὸ θεῖον, ἔπρεπε νὰ γίνεται μυστικωτάτη καὶ ἐν βαθυτάτη σιγῇ. Ὁ τόπος ἐν ψ ἐκάθητο ὁ ἄρχων καὶ παρετήρει τοὺς οἰωνούς, καθοριζόμενος εἰς τετράγωνον ἀρκετὰ ἐκτεταμένον, ἐκαλεῖτο templum καὶ ἐθεωρεῖτο ἴερός, ὡς auspiciis consecratus· ἐπειδὴ δὲ οἱ οἰωνοὶ οὗτοι παρετηροῦντο διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀνωτέρων ἀρχόντων τῆς πολιτείας καὶ δὴ τῶν ὑπάτων, τα auspicia ἐκαλοῦντο consularia καὶ δ campus Martius ἐθεωρεῖτο ὡς auspiciis consularibus consecratus || curia ἐν τῷ βουλευτηρίῳ ἡ σύγκλητος ἐδέχετο τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν ἔνων λαῶν καὶ παρείχειν αὐτοῖς πᾶσαν αἰτουμένην ἐπικουρίαν, ἀν ἦσαν σόμμαχοι καὶ φίλοι τῶν Ῥωμαίων || domus, commune perfugium ὁ οἶκος ἐκάστου πολίτου καὶ σήμερον θεωρεῖται ὡς ἴερόν, ἀσυλον, καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἡτο perfugium ita sanctum omnibus, ut inde abripi neminem fas esset (Cic. de domo sua § 109) || non lectus, ad quietem datus (fato): τὴν κλίνην μᾶς την ἔδωκεν ἡ μοῖρα διὰ νὰ ἀναπαύμεθα ἐπ' αὐτῆς· καὶ ὅμως δι' ἐμέ, λέγει ἐν ῥήτωρ, οὐδὲ αὐτὴ ὑπῆρξεν ἀπολλαγμένη κινδύνου καὶ ἐνέδρας ἀπὸ μέρους τῶν συνωμοτῶν· διότι δὲ Κατιλίνας ἡμέραν τινὰ λίαν πρωὶ ἔστειλε ἀνθρώπους ἰδικούς του, ἵνα χαιρετίσωσι (salutare) δῆθεν τὸν Κικέρωνα ἐν τῇ κλίνῃ του ἀκόμη εδρισκόμενον—οἱ ἐπιφανεῖς Ῥωμαῖοι ἐδέχοντο τοὺς ἐπιτικέπτας των λίαν πρωὶ, καὶ ὡς φαίνεται (ἴδε Cic. in Catil. 1 § 9 καὶ 10) ἀκόμη ἐν τῇ κλίνῃ ὅντες—ἐν ψ ὁ κό-

ριος σκοπός των ἡτο νὰ φονεύσωσιν αὐτόν. || P(ublius) Lentulus... putavit ὁ Πόπλιος Λέντλος ἡτο εἰς τῶν κυριωτάτων συνωμοτῶν τοῦ Κατιλίνα, ἐξ ἑκείνων οἵτινες ἔμειναν ἐν Ῥώμῃ καὶ συνελήφθησαν· οὗτος ὁ Λέντλος ἀνῆκεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Κορνηλίων (gens Cornelii) καὶ ἐνεβαίου δτι αὐτὸς εἶναι ὁ τρίτος Κορνήλιος (ά' ἡτο ὁ Λεύκιος Κορνήλιος Κίννας καταλαβὼν τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν τῷ 87-86, β' ὁ Λεύκιος Κορνήλιος Σύλλας τῷ 81-79), δοτις κατά τινα χρησμὸν τῆς Σιενίλλης ἔμελλε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν ἐν Ῥώμῃ (ἰδὲ Cic. in Catil. 3, 9 καὶ Ἀππιαν. Ἐμφυλ. 2, 4. . . ὡς δ Κορνήλιος Λέντλος εἴποι πολλάκις εἰμάρθαι τρεῖς Κορνήλιους γενέσθαι Ῥωμαίων μονάρχους, δν ἥδη Κίνναν τε καὶ Σύλλαν γεγονένται. .).

§ § 3 - 5.

a' Γλωσσικα.

consulite vobis σκεψθῆτε περὶ ὅμῶν αὐτῶν. || patriae δοτ-
χαριστ. || fortunas(que) τα ἀγαθά, τὰς περιουσίας. || mihi parcere
ἔμοι νὰ φείδεσθε· ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ τὸ parco μετὰ δοτικῆς, ἐν
τῇ ἑλληνικῇ τὸ φείδομαι μετὰ γενικῆς: χεόνον φείδον ἀλλὰ temporis
parce. || huic urbi praesident προΐστανται, εἶναι προστάται, prae-
sidio sunt τῆσδε τῆς πόλεως· ἐννοοῦνται μάλιστα ὁ Στήσιος Ζεὺς
—Juppiter Stator, ή Ἑστία— Vesta κἄ. (πρᾶλ. Cic. in Catil. 1,
11 magna dis immortalibus habenda est atque huic Jovi Stato-
ri, antiquissimo custodi huius urbis, gratia...]. || pro eo.... ac
mereor σύμφυρσις δύο συντάξεων: pro eo, quod mereor (= ἀντὶ^τ
ἐκείνου, οδ εἰμι ἀξιος), καὶ aequē, ac mereor (= ἵσως, ὡς εἰμι
ἀξιος). λέγεται καὶ pro merito καὶ pro meritis=ἀντὶ τῆς προσε-
νεχθείσης ὑπηρεσίας, κατ' ἀξίαν τῆς προσενεχθείσης ἢ τῶν προσενε-
χθεισῶν ὑπηρεσιῶν. || mihi ἀνήκει εἰς τὰ relatuos esse gratiam. ||
si quid obtigerit (τετελεσμ. μέλλ. δριστ.) ἐὰν θὰ συμβῇ τίποτε (κα-
κὸν εἰς ἐμέ) ἀντὶ si quid obtigerit λέγεται ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ καὶ
si quid acciderit (Cic. Mil. 58, 99. κἄ.) || aequo animo para-

toque ἀφαιρ. τροπ. μὲν ἀπαθῆ καὶ πρόθυμον φυχήν, μετ' εὑψυχίας καὶ προθυμίας. || fortī viro—consulari (viro)—sapienti (viro) δοτικαὶ τῆς ἀναφορᾶς· ὁ θάνατος δὲν είναι αἰσχρὸς εἰς τὸν γενναῖον ἄνδρα, διτις ἀτενίζει αὐτὸν ἀπαθής, ἀφοδος· ἐξ αὐτῆς τῆς ἀφοδίας γίνεται φανερὰ ἡ γενναῖοτέρης· neque immatura (mors) consulari (viro) οὕτε ἀμφος (ὁ θάνατος) ἄνδρι ὑπατευκότι, ἄνδρι δηλ διτις ἔχει γίνει υπατος. || ille ferreus = adeo ferreus, τόσον σιδηροῦς, δηλ. σκληροκάρδιος. || qui....non movear ἀναφορ. συμπερασματικὴ πρότασις=ut ego non movear. || Neque...non=oὕτε... δέν, καὶ ἡ δευτέρα ἀρνησις αἴρει τὴν πρώτην, ὥστε ἡ πρότασις γίνεται καταφατική. || his rebus omnibus ἐκ πάντων τούτων τῶν πραγμάτων (συγκινοῦμαι), δλα αὐτὰ (τὰ πράγματα) μὲν (συγκινοῦσιν). || sed in eam partem ut... (ἄλλα πρὸς τοῦτο τὸ μέρος μὲν κινοῦσιν), ἄλλα μὲ συγκινοῦσιν οὗτως, ὥστε νὰ σκέπτωμαι μόνον πῶς δύνανται αὐτοὶ πάντες νὰ σωθῶσι μεθ' ὑμῶν,—ἔστω καὶ ἂν ἐγὼ πρόκειται νὰ πάθωτι. || vobiscum μεθ' ὑμῶν δὲν πρέπει νὰ ἐννοηθῶσιν οἱ συγκλητικοὶ μόνον, ἄλλα δηλ ἡ πολιτεία, ἢν οἱ συγκλητικοὶ ἀντιπροσωπεύουσιν ἄλλαχοι λέγονται οἱ δικασται ἀντὶ πάντων τῶν πολιτών (pro Mil. 34. 36. 33. 37. 78. 81.). || oppresserit τετελ. μέλλ. ὄριστικής.

incumbite ad salutem rei publicae ἐγκύφατε τ. ἔ. δλην τὴν προσοχὴν ὑμῶν στρέψατε εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πολιτείας. || circumspicite., nisi providetis κοιτάξατε γύρω πάσας τὰς θυέλλας, αἰτινες ἀπειλοῦσι νὰ καταστρέψωσι (καὶ θὰ καταστρέψωσι!) τὴν πολιτείαν, ἂν δὲν προνοήτε· συνηθέστατα οἱ κίνδυνοι τῆς πολιτείας εἴτε ἔνεκα ἐσωτερικῶν στάσεων εἴτε ἔνεκα ἐξωτερικῶν ἐπιδρομῶν, πολέμων, παραβάλλονται πρὸς θυέλλας, λαίλαπας, πυρκαϊάς καὶ τὰ παρόμοια || in discriminem aliquot atque in... iudicium τὸ προσανθέμενον atque in vestrae severitatis iudicium διασαφεῖ κατὰ συνήθειαν ἐν πολλῇ χρήσει σύσαν παρά τε τοῖς Ἑλλησι καὶ τοῖς Ῥωμαίοις, τὸ προηγούμενον in discriminem aliquot=εἰς κίνδυνόν τινα καὶ (τοῦτο λέγων ἐννοῶ) εἰς κρίσιν τῆς διμετέρας αἱστηρότητος, ἵνα πριθῶσιν αἱστηρῶς διφόρων. || ad incendium.... ad caedem, ad Catilinam accipiendoν ἡ πρόθεσις ad μετ' αἰτιατικής σημαίνει σκο-

πόν, διτις δηλοῦται σαφέστερος, ὅταν η αἰτιατική είναι γερουνδίον ἢ γερουνδιακοῦ καὶ ἐνταῦθα παρὰ τὴν αἰτιατικὴν incendium δύναται νὰ ἐνοηθῇ τὸ γερουνδιακὸν comparandum καὶ παρὰ τὸ caedem τὸ faciendum, διπος κατωτέρω παρὰ τὸ Catilinam κείται τὸ accipiendo || Romae ἐν Ῥώμῃ, προσδιορισμὸς τοῦ restiterunt=ὑπελείψθσαν ἐν Ῥώμῃ, δὲν ἀνεχώρησαν μετὰ τοῦ Κατιλίνα. || id est initum consilium, ut... τοιοῦτον σχέδιον ἐπεχειρῆθι, τοιοῦτον σχέδιον, ἔθεσαν εἰς ἐνέργειαν, ὥστε... || ineo consilium ἐπιχειρῶ σχέδιον, βουλήν, βουλεύομαι τι, μελετῶ τι (κατ' ἔμαυτὸν) νὰ πράξω. || multis iudiciis ἀφαιρ. τροπ.=διὰ πολλῶν κρίσεων, ἀποφάσεών σας αἱ ἀποφάσεις αὕται ἀπαριθμοῦνται ἐφεξῆς, primum ... quod..., tum, quod.... maximeque quod.... postremo.... || singularibus verbis = amplissimis verbis, διὰ λέξεων μοναδικῶν, ἐξαιρετικῶν, ἐπαινετικωτάτων. || mea virtute atque diligentia διὰ τῆς ἐμῆς ἀρετῆς καὶ (=δηλαδὴ) τῆς ἐπιμελείας. || decretistis ἀπεφάνθητε, decerno.

β.' Πραγματικα.

neque immatura consulari ταῦτα λέγει ὁ βῆτωρ ἀποθλέπων οὐχὶ εἰς τὴν ἡλικίαν — διότι ὁ Κικέρων ὑπάτευσεν ἄχρι τὸ 44 ὅτος τῆς ἡλικίας του· ἐν ἡλικίᾳ δὲ 45 μέχρι 70 ἐτῶν δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ θάνατος είναι ὕβριμος, mors matura· διότι ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτη μάλιστα δρᾶ ὁ ἀνήρ· ὥστε εἰχεν ἀκόμη χρόνον πολὺν νὰ δράσῃ καὶ ἔδρατεν ἀλγθώς, ὁ Κικέρων· λοιπὸν λέγει ταῦτα ὁ Κικέρων ἀποθλέπων εἰς τὴν ἐν Ῥώμῃ πολιτεικὴν δρᾶσιν· διότι μετὰ τὴν ὑπατείαν οὐδὲν ἄλλο ἀνώτερον πολιτικὸν ἀξιωμα διπήρυχεν, ὅπερ ἡδύνατο τις νὰ ἐπιδιώξῃ· ἡ δπατεία ἡτο finis honorum, τὸ τέμρυχ τῶν πολιτικῶν ἀξιωμάτων (τὸ τοῦ δικτάτωρος ἀξιωμα καὶ ἔκτακτον ὅλως ἡτο καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Κικέρωνος σχεδὸν κατηργημένον). Λέγει δὲ consulari καὶ ὅχι consuli ἔχων ὑπὸ ἔψιν δτι μετά τινας ἡμέρας (τῇ 31 Δεκεμβρίου) θὰ κατέθετε τὴν ἀρχήν, ὥστε νὰ είναι consularis vir, οὐκέτι consul. || nec misera (mors) sapienti (viro) σύτε κακὸς (δυστυχῆς) ὁ θάνατος εἰς σοφὸν (φιλόσοφον) ἀνδρα· οἱ φιλόσοφοι—σοφοί, ἐν οίς καταλέγει ἔαυτὸν ὁ Κικέρων, διότι εἰχεν ἐγκύψει

εἰς τὴν φιλοσοφίαν, βραδύτερυν δὲ καὶ συνέγραψε φιλοσοφικὰ συγγράμματα, οἱ φιλόσοφοι λέγω τὸν θάνατον δὲν θεωροῦσιν ὡς κακόν, οὐδὲ δυστυχῆ (miserum) τὸν ἀποθνήσκοντα (ἰδὲ οὐα λέγει ὁ Σωκράτης παρὰ Πλάτωνι, ἀπολογ. 31 καὶ 32). || fratri carissimi atque amantissimi ἀδελφῷ (μου) προσφιλεστάτου καὶ μᾶλιστά με ἀγαπῶντος· ἦτο δὲ οὗτος ὁ Q. Tullius Cicero νεώτερος κατὰ τέσσαρα ἔτη τοῦ ὑπάτου, μέλος τῆς συγκλήτου καὶ τότε παρὸν (praesentis)· καὶ οὗτος φοβούμενος, μὴ ἐδελφός του πάθη τίποτε, ἦτο πρόθυμος νὰ δεχθῇ τὴν μετριωτέραν τοῦ Καισαρος γνώμην, νὰ μὴ φονευθῶσιν οἱ συνωμόται, ἀλλὰ νὰ ἐγκαθειρχθῶσιν εἰς ίσόδια δεσμὰ (Sueton. v. Caes. 14, 2 obtinuissest (Caesar) adeo transductis iam ad se pluribus et in his Cicerone consulis fratre, nisi labantem ordinem confirmasset M. Catonis oratio.). || a quibus me circum sessum videtis δφ' ὕπον περικυκλούμενόν με βλέπετε. Ἔννοει ὁ ἥρτωρ τοὺς φίλους καὶ ἐγγύτερον αὐτῷ προσκειμένους συγκλητικούς, οἵτινες πολὺ ἀνησύχουν καὶ διὸ τὸν Κικέρωνα (προβλ. ἐν ἀρχῇ: esse sollicitos) καὶ οὐδὲν τὸ παράδοξον ἂν ἢ ἀνησυχία των ἐξεδηλοῦστο· καὶ ἐν δακρύοις· διότι ἢ ὑπόθεσις ἦτο ἐκ τῶν σοθικωτάτων καὶ τὰ πράγματα τῆς Ψώμης ἡσαν ἀληθῶς ἐπὶ ξυροῦ δικησ. || exanimata (metu) υπορ ἢ (ἔνεκα φόβου τῆς δι' ἐμὲ) νεκρὰ (μέχρι θανάτου ἐκ πεπληγμενη) σύζυγός μου (Τερεντία). || et abiecta metu filia καὶ ἡ ἐκ φόβου ἔκψυχος θυγάτηρ μου (Τυλλία), ἢ ὅποια ἦγε τότε τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας της, διότι εἶχε γεννηθῆ τῷ 76 π.Χ. || parvulus filius δ M. Tullius Cicero, γεννηθεὶς τῷ 65 π.Χ., ὥστε κατὰ τὴν ὑπατείαν τοῦ πατρός του ἦγεν τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του· ἔσχεν ίκανὰς περιπτετείας ἐν τῷ βίῳ του (ἐγένετο δπαδὸς τοῦ Βροδοτοῦ, προεγράψη, ἤκολούθησεν ἔπειτα τὸν Σέξτον Πομπήιον, ἀλλ' ὅστερον μετέστη πρὸς τὸν Ὁκταουσανὸν τυχῶν ἀμνηστίας τῷ 30 π.Χ. ἐγένετο ἐν ἀναπληρωματικῇ ἐκλογῇ Ὑπατος, consul suffectus, καὶ δὴ συνάρχων τοῦ Ὁκταουσανοῦ, Πλούταρχ. β. Κικέρ. τέλ.). — Οἱ Ψωμαῖοι ἐσυνήθιζον νὰ ὀνομάζωσι τὰς θυγατέρας των ἐκ τοῦ ἐαυτῶν δευτέρου δνόματος (nomen gentile ἢ gentilicium) τοῦ λήγοντος εἰς —ius: M. Tullius Cicero ὁ πατήρ, ἢ θυγάτηρ Tullia· ἀν δὲ συνέ-

θαίνε ν' ἀποκτώσι καὶ ἄλλας θυγατέρας, ὧνόμαζον τὴν πρώτην (Tulliam) primam, τὴν δευτέραν (Tulliam) secundam ἢ alteram, τὴν τρίτην (Tulliam) tertiam καὶ οὕτω καθ' ἔξης, ἂν ἡσαν δύο μόνον ἢ πρώτη διεκρίνετο ὡς (Tullia) prior, ἢ δευτέρα ὡς (Tullia) altera. Οὕτως αἱ θυγατέρες τῶν Κορηλίων ὧνομάζοντο συγήθως Corneliae (ὄνομαστοτάτη ἡ μήτηρ τῶν Γράγχων, θυγάτηρ τοῦ Ποπλίου Κορηλίου Σκιπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ). Τοὺς δὲ υἱοὺς ὧνόμαζον συνήθως οἱ Θωμαῖοι τοὺς μὲν πρωτοτόκους ἢ καὶ μόνους μὲ τὸ ἕδιον ὄνομα, διπερ εἶχε καὶ ὁ πατήρ, τῶν δὲ δευτερότοκων καὶ ἐφεξῆς ἥλασσον μόνον τὸ προωνύμιον praeponem: π.χ. Τιβέριος Σεμπρώνιος Γράγχος ὁ πατήρ, Τιβέριος (Σεμπρώνιος) Γράγχος ὁ πρωτότοκος υἱός, Γάιος (Σεμπρώνιος) Γράγχος ὁ δευτερότοκος, Σεμπρωνία ἡ θυγάτηρ || amplecti... tamquam obsidein ἐπειδὴ ὁ υἱὸς τοῦ Κικέρωνος ἦτο μικρὸς καὶ ἀλγθώς δέν ἦτο δμηρὸς τῆς πολιτείας, μετεχειρίσθη τὸ ὄγκυα amplecti-περιβάλλειν τρυφερῶς· συνήθως λέγεται obsidein habere ἢ obtinere. Νὰ ἔχωσιν οἱ ἀρχοντες τέκνα ἦτο ἐγγύησις μεγάλη πρὸς τὴν πολιτείαν, διτοι οἱ ἀρχοντες, καὶ μάλιστα οἱ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ διοικησιν πολέμου ἀναλαμβάνοντες θὰ ἔξετέλουν ὡς ἔπερπε τὸ καθῆκον διὰ τοῦτο οἱ ἔχοντες παιδες προτιμῶντο τῶν ἀπαίδων. || in cospectu meo ἐν τῇ ἐμῇ ὅψει, εἰς τόπου δύου δύναμαι νά τον βλέπω ὁ γαμβρὸς τοῦ Κικέρωνος ζετατο ἐμπροσθεν τοῦ ναοῦ, ἐν φέτονεδρίαζεν ἡ σύγκλητος, καὶ ἐπειδὴ ἡ θύρα τοῦ ναοῦ, ἦτο ἀνοικτή, ἦτο δρατὸς εἰς τὸν Κικέρωνα. || gener γαμβρὸς τοῦ Κικέρωνος ἐπὶ θυγατρί, τῇ Τυλλίᾳ, ἦτο ὁ C. Calpurnius Piso, ζετις ἐμνηστεύθη αὐτὴν δωδεκαέτη οὖσαν αὐτὸς περίποι εἰκοσιπενταέτης, ἀπέθανεν δύμως πολὺ νέος περίποι 33 ἐτῶν καὶ ἡ Τυλλία ἐμνηστεύθη ὑστερον ἄλλον. || potius quam... pereamus τὸ ἄριστον, λέγει ὁ ρήτωρ εἴναι νὰ σωθῶμεν πάντες· ἀλλ' ἀν πρόκειται νὰ συναπολεσθῶμεν πάντες μετὰ τῆς πολιτείας, τότε προτιμότερον εἴναι νὰ πάθω ἐγὼ διειδήποτε, ίνα σωθῆτε ὑμεῖς, ἡ πολιτεία, καὶ μεθ' ὑμῶν καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ἐμοὶ οἰκεῖοι || una rei publicae peste δι' ἐνὸς δλέθρου τῆς πολιτείας, μὲ ἐνα δλεθρον τῆς πολιτείας· κατὰ τὸν μέγιστον πολιτικὸν τῆς ἀρχαιότητος πόλις πλείω ξύμπασα δρθονυμένη φερελεῖ τοὺς ἰδιώτας ἢ καθ' ἔκαστον τῶν πολιτῶν εὐπραγοῦσσα, ἀθρόα

·δὲ σφαλλομένη· καλῶς μὲν γὰρ φερόμενος ἀνὴρ τὸ καθ' ἔαυτόν, δια-
φεύγομένης τῆς πατρίδος οὐδὲν ἡσσον ἔνναπολλυται, κακοτυχῶν δ'
ἐν εὐτυχούσῃ πολλῷ μᾶλλον διασφέται (Περικλῆς παρὰ Θουκυδ. 2,
60). || Non Ti. Gracchus.... δὲν πρόκειται, λέγει δ ῥήτωρ νὰ κρί-
νετε ἀνθρώπους, τῶν ὁποίων αἱ πράξεις εἰναι ζήτημα, ὃν εἰναι ἀξιό-
ποιοι, ἢ βλάπτουσι μεμονωμένους πολίτας· ἐδῶ ἔχετε νὰ δικάσετε
ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι συνώμοσαν νὰ ἐμπρήσωσι τὴν πόλιν, νὰ σφάξω-
σιν ἀπαντας ὅμᾶς καὶ νὰ δεχθῶσιν ἐν τῇ πόλει τὸν Κατιλίναν, καὶ
περὶ τῶν σχεδίων τούτων ἔχετε ἀτφαλεστάτας ἀποδείξεις. Ο Ti (be-
trius) Gracchus καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Caius Gracchus οἱοὶ τοῦ Τι-
θερίου Σεμπρωνίου Γράγχου καὶ τῆς ὀνομαστοτάτης Ρωμαίας μη-
τρὸς Κορυνηλίας, ἐζήτησαν νὰ βελτιώσωσι τὴν θέσιν τῶν ἀπορωτέρων
πολιτῶν διὰ τῆς διανομῆς εἰς αὐτοὺς δημοσίχες χώρας ἢ ἄλλως· ἀλλὰ
διαβληθέντες ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατικῶν διὰ δημαρχούς πρόστασίας τοῦ
λαοῦ ἐπιδιώκουσι νὰ γίνωσι τύραννοι, ἐγκατελείψθησαν
ὑπὸ τοῦ λαοῦ δυσπιστήσαντος καὶ ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. ||
quod iterum... voluit ἐν Ρώμῃ δὲν ἐπετρέπετο νὰ γίνῃ τις δευτέ-
ρων φοράν ἀρχῶν ἐν τῇ αὐτῇ ἀρχῇ, π.χ. δις νὰ γίνῃ ὅπατος, ἢ δις
νὰ γίνῃ δήμαρχος κλπ.: ἂν δὲ συνέβῃ τινὲς νὰ γίνωσι καὶ δις καὶ
πλεονάκις ὅπατοι (π. χ. ὁ Μάριος, ὁ Πομπήιος κἄ.) ἢ δήμαρχοι
(π.χ. ὁ Γάιος Γράγχος), τοῦτο ἦτο κατάχρησις καὶ προμήνυμα τῆς
καταλύσεως τῆς ἐλευθέρας πολιτείας. Ο Τιθέριος Γράγχος, ἐπειδὴ
δὲν ἡδύνηθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὰ σχέδιά του κατὰ τὸ ἔτος τῆς δη-
μαρχίας του (133 π. Χ.) ἐζήτησε νὰ γίνῃ δήμαρχος καὶ τὸ ἐπόμενον
ἔτος, ἀλλὰ ἡ σύγκλητος μετὰ τῶν ἄλλων ἀριστοκρατικῶν ἀντέστη
καὶ ἐφορμήσαντες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Νασικᾶ κατὰ τοῦ ἐν τῷ
Καπιτωλίῳ εδρισκομένου Τιθέριου ἐφόνευσαν αὐτὸν καὶ ὑπερτριακο-
σίους ἐκ τῶν διπαδῶν του. || agrarios τοὺς ὅποις τηρίζοντας τὴν πρό-
τασιν τῶν Γράγχων, νὰ διανεμηθῇ δημοσία γῆ εἰς ἀπόρους πολίτας·
πρὸς τοὺς agrarios, ὃν οἱ πλειστοὶ ἡσσαν οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἀπόροι
πολίται, ἀντιδιαστέλλονται οἱ possessores τ.ἔ. οἱ μεγαλοκτηματίαι,
οἵτινες συμφέρον είχον νὰ μὴ γίνῃ διανομὴ δημοσίας γῆς, οἷα οἱ ἀπο-
ροὶ ἐργάζωνται ἐν τοῖς κτήμασιν αὐτῶν. Πλὴν τούτου ἡ πρότασις

τῶν Γράγχων περὶ διανομῆς δημοσίας χώρας (*lex agraria*) περιώριζε καὶ τὰς μεγάλας περιουσίας, ἀπαγόρευουσα νὰ κατέχῃ τις δημοσίαν χώραν πλείονα τῶν 400 πλέθρων (ἐκαστον πλέθρον ἵσοδυναμεῖ πρὸς 2 1) 2 στρέμματα γαλλικὰ περίπου). || ὁ L. Apuleius Satur-nius δήμαρχος ὧν ἐφόνεισεν ἐν ἔτει 100 π. Χ. κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἀρχαιερείων τὸν ὑποψήφιον ὄπατον Γάιον Μέμμιον, διότι ἐπρόκειτο νὰ ἐκλεχθῇ οὗτος ὄπατος, ὃ δὲ Σεπτουγνίνος δέν τον ἥθελεν. || tenentur litterae... οἱ ἐν τῇ πόλει μείναντες συνωμόται τοῦ Κατιλίνα ἔγραφαν ἐπιστολὰς (*litterae*) πρὸς τὸν Κατιλίναν καὶ τοὺς Ἀλλόδρογας καὶ σφραγίσαντες αὐτὰς διὰ τῶν σφραγίδων τῶν τὰς παρέδωκαν εἰς τινὰ Οδολούρκιον φίλον των καὶ εἰς τοὺς πρέσβεις τῶν Ἀλλοδρόγων. Ήνα τὰς φέρωσιν εἰς τὸν Κατιλίναν καὶ τοὺς Ἀλλόδρογας· ἀλλὰ ταῦτας τὰς ἐπιστολὰς κατέσχεν ὁ Κικέρων διὰ τῶν πραιτώρων Λειψίου Φλάκκου καὶ Γαῖου Πομπέίου· οἱ δὲ κατόπιν τῶν ἀποκαλύψεων συλληφθέντες συνωμόται, Λευτλός, Κέθηγος καὶ λοιποὶ ώμολόγησαν ἔκαστος (*confessio unius cuiusque*) διτὶ αἱ ἐπιστολαι ἤσαν ἰδικαὶ των (ἀνάγνωθε τὸν Γ' λόγον κατὰ Κατιλίνα §§ 4—12). || manus ἐνταῦθα εἶναι ή ἰδιόχειρος γραφή, τὰ γράμματά τους. || sollicitantur Allobroges, servitia excitantur, Catilina arcessitatur εἰς τὰς κατασχεθεῖσας ἐπιστολὰς των οἱ συνωμόται ἐξήτουν νὰ κινήσωσιν εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Ρώμαίων τοὺς Ἀλλόδρογας (*sollicitautur Allobroges*) προέτρεπον τὸν Κατιλίναν νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς δούλους (*servitia excitantur*), καὶ ἐκάλουν αὐτὸν νὰ ἐμφανισθῇ μετὰ τοῦ στρατοῦ του ταχέως πρὸ τῆς Ρώμης. (Cic. Catil. 3 § 8). || ut interfectis omnibus nemo... relinquatur τοῦτο εἴναι θεβαίως ῥητορικὴ ὑπερβολὴ τοῦ Κικέρωνος, διότι οἱ συνωμόται δὲν εἴχον σκοπὸν νὰ φονεύσωσι πάντας, ἀλλὰ μόνον τοὺς ἀρίστους—optimates καὶ γενικώτερον τοὺς ἀνθισταμένους εἰς τὰ σχέδιά των. Ήσαν δῆμος καὶ πολλοί, οἱ ὄποιοι δὲν μετεῖχον τῆς συνωμοσίας ἐνεργῶς, ἀλλ᾽ ἡγύσουν αὐτήν, ὧν πιθανώτατα ἦτο καὶ ὁ Καίσαρ.

indices οἱ μηνυταί· ησαν δὲ οὗτοι δ Τίτος Οδολούρκιος, εἰς τὸν δόποιον οἱ ἐν Ρώμῃ μείναντες συνωμόται ἔδωκαν ἐπιστολὰς νὰ τὰς φέρῃ εἰς τὸν Κατιλίναν, καὶ οἱ πρέσβεις τῶν Ἀλλοδρόγων, οἱ δόποιοι

έλαθον ἐπιστολὰς τῶν συνωμοτῶν πρὸς τὸ ἔθνος τῶν Ἀλλοδρόγων, οἵα συμπράξῃ μετ' αὐτῶν κατὰ τῆς Ρώμης. Πάντας τούτους ὁ Κικέρων ἐγκαίρως εἰδοποιηθεὶς ὑπὸ αὐτῶν τῶν πρέσβεων τῶν Ἀλλοδρόγων συνέλαβε διὰ τῶν πραιτώρων Φλάκκου καὶ Πομπτίνου, κατέσχεν δοσας ἔφερον ἐπιστολὰς τῶν συνωμοτῶν καὶ διγρήσας αὐτοὺς ἐνώπιον τῆς συγκλήτου ἐπεισεν νὰ καταγγείλωσι πάντα δοσα ἐγγριζον. || *rei (πληθ. τοῦ reus) οἱ κατηγορούμενοι, οἱ καταγγελθέντες καὶ συλληφθέντες συνωμόται Λέντλος, Κέθηγος, Στατίλιος, Γαβίνιος, οἵτινες ὡμολόγησαν (confessi sunt) πάντα δοσα κατήγγειλαν καὶ αὐτῶν οἱ indices (Cic. Catil. 3 §§ 10 — 12. || primum, quod . . . egistis. . . et . . . decrevistis : ή σύγκλητος, ἀφοῦ ἀπεκαλύψθη, ή ἐνοχὴ τῶν συνωμοτῶν ὑπὸ τῶν μηνυτῶν καὶ ὡμολόγησαν καὶ οἱ ἕδοι οἱ καταμηνυθέντες τὴν ἐνοχήν των, ἐξέφρασε τὰς εὐχαριστίας τῆς πρὸς τὸν ὅπατον, τὸν Κικέρωνα, διὰ τὴν ταχεῖαν καὶ ἀποτελεσματικὴν ἐνέργειαν του (Cic. Catil. 3, 14] || perditorum hominum coniurationem. . . εἰς τὴν συνωμοσίαν τοῦ Κατιλίνα εἰχον λάβει μέρος ἀληθῶς ἄνθρωποι ἐξώλεις — perditū ή καὶ perditissimi homines — μάλιστα μὲν ὀφειλέται μεγάλων χρεῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πονηροί, παντὸς εἴδους κακοί. || Lentulum se abdicare praetura coegistis ὁ Λέντλος ἦτο κατὰ τὸ ἔτος 63 π. Χ., καθ' ὃ ἔτος παρεσκευάσθη ἡ συνωμοσία τοῦ Κατιλίνα, πραιτώρ — στρατηγός· ἐπειδὴ δὲ ὡς ἀρχων δὲν ἥδυνατο νὰ δικάσθῃ, ἐπρεπε νὰ περιμείνῃ ἡ σύγκλητος, ἔως νὰ τελειώσῃ τὸ ἔτος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ (ἐτελείωνε δὲ τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 63), καὶ τότε νὰ τον καλέσῃ εἰς ἀπολογίαν καὶ νὰ τον δικάσῃ ἀλλ' ἐάν τοῦτο ἔκαμνεν ἡ σύγκλητος, ἐπόμενον ἦτο νὰ δραπετεύσῃ ὁ Λέντλος ή καὶ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἐντολὴν τοῦ Κατιλίνα, νὰ ἐμπρήσῃ τὴν πόλιν, νὰ φονεύσῃ πολλοὺς πολίτας, τοὺς συγκλητικοὺς πάντας καὶ ἄλλα νὰ πράξῃ. Λοιπὸν διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ σύγκλητος ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ τῆς στρατηγίας (eum se abdicare praetura coegit), οἵα ἴδιωτην γενόμενον δικάσῃ αὐτόν. || eum (Lentulum) et ceteros (Cethegum, Gabinium, Statilium) καὶ τινας ἄλλους ἐν δλφ ἐννέα. Cic. Catil. 3, 15. || in custodiam dandos (esse) censuistis ἐκρίνατε δτι πρέπει νὰ δοθῶσιν εἰς (αὐτοὺς)*

Θ. Κακοιδῆς Δ^ο κατὰ Κατιλίνα

3

στηράν) φυλακήν, ἐπιτήρησιν· ίδε εἰσαγωγὴν σελ. 6. || meo nomine supplicationem decrevistis ἐπὶ τῷ ἐμῷ δύναματι εὐχαριστήριον (πρὸς τοὺς θεοὺς) δέησιν ἐψηφίσατε, δηλαδὴ ἐψηφίσατε, ἐγώ, ὡς ὑπατος τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ, νὰ κάμω εὐχαριστήριον πρὸς τοὺς θεοὺς δέησιν, διότι ἔσωσαν τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ ἀπειλήσαντος αὐτὴν ἐκ μέρους τῶν συνωμοτῶν κινδύνου· τοιαύτην εὐχαριστήριον δέησιν ἔκαμε καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπὶ τῇ διασώσει αὐτῆς ἀπὸ τῶν Αὐδάρων, δτε ἐποιήθη καὶ τὸ λαμπρὸν τροπάριον: Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια... Αἱ εὐχαριστήριοι αὐται δεήσεις λέγονται καὶ gratulationes (κατωτέρω § 10 καὶ § 20 ἐν τέλει). supplicationes ἐλέγοντο καὶ αἱ εὐχετήριοι, αἱ παρακλητικαὶ διξολογίαι, δεήσεις εἰς ἀποτροπὴν κακοῦ. || togato... homini: εἰς οὐδένα πρὸ ἐμοῦ τηδεννοφόρον, τ. ἔ. πολιτικὸν ἄρχοντα ἐδόθη· πρότερον δηλαδὴ ἡ σύγκλητος μόνον εἰς νικηφόρους στρατιωτικοὺς ἄρχοντας (paluditatos) εἶχε δώσει ἀδειαν νὰ ἀναπέμψωσιν εὐχαριστηρίους (ἐπὶ νίκαις) δεήσεις πρὸς τοὺς θεούς· (Ιδὲ καὶ δυσκ. ἐσημειώσαμεν εἰς Κικέρ. Κατιλ. Γ' § 15]. || postremo ἐπίρρ. τέλος. || praemia... amplissima ἀμοιβᾶς... πλουτιωτάτας· αὐται πιθανώτατα ἥσαν χρηματικαὶ ἀμοιβαῖ, 200000 σηστερτίων τ. ἔ. 50000 φράγκων καὶ ἀμυηστία, ἀν εἴχον μετάσχει τῆς συνωμοσίας· || ii qui in custodiam... dati sunt οὗτοι ἥσαν ὁ Lentulus παραδοθεὶς τῷ τότε ἀγορανόμῳ P. Lentulo Spintheri, ὁ Cethegus παραδοθεὶς τῷ Q. Cornificio, ὁ Statilius, παραδοθεὶς τῷ C. Caesari, ὁ Gabinius, παραδοθεὶς τῷ M. Crasso καὶ ὁ Caeparius παραδοθεὶς τῷ Gn. Terentio (Sallust. Catil. 47. || nominatim δονομαστί, δ δεῖνα εἰς τὸν δεῖνα, δονομαζομένων δηλ. καὶ τοῦ παραδιδομένου εἰς φυλακήν, καὶ ἐκείνου, εἰς δην ἔκαστος παρεδίδετο. || in custodiam ίδε εἰσαγωγὴν, ἐν σελ. 6. || sine ulla dubitatione.... ὅλα τὰ μέτρα, λέγετ δρήτωρ, τὰ ὅποια ἐλάβετε διὰ τοὺς συλληφθέντας καὶ εἰς φυλακὴν αὐστηρὰν παραδοθέντας, ὡς καὶ αἱ ἀμοιβαῖ, τὰς δοποίας ἐδώκατε εἰς τοὺς καταμηγόσαντας αὐτούς, δεικνύουσιν ὅτι σεῖς ἀδιστάκτως ἔχετε καταδικάσει αὐτούς.

§ 6.

α'. Γλωσσικα.

Sed ego... διὰ τοῦ sed ἀνακόπτεται: ή ἀκολουθία πρὸς τὰ προ-⁶ γγούμενα· δηλ. εἰ καὶ ἡμεῖς δι' ὧν μέχρι τοῦδε μέτρων ἐλάβετε, δεικνύετε δτὶ ἔχετε καταδικάσει τοὺς κρατουμένους συνωμότας, ἐν τούτοις ἐγώ... || institui referre ad vos προεθέμην νὰ ἀναφέρω καὶ νὰ ἐρωτήσω ὅμας· || quid iudicetis... quid censeatis πλάγιαι ἐρωτήσεις ἐκ τοῦ referre, ἐν φ περιέχεται καὶ ἔννοια τοῦ ἐρωτᾶν· ὃς πλάγιαι ἐρωτήσεις ἐκφέρονται καθ' ὅποτακτικὴν ἔγκλισιν. || censeatis ἀποφαίνεσθε, δογματίζετε τὸ censere εἶναι τὸ εἰδικὸν ῥῆμα περὶ τῶν ἀποφαινομένων γνώμην συγκλητικῶν. || praedicam θὰ προτάξω, praedico, προλέγω, προτάσσω. || consulis, ἐμοῦ τοῦ Κικέρωνος. || magnum...furorem μεγάλην μανίαν, τῶν περὶ τὸν Κατιλίναν ἀνθρώπων. || nova... mala καὶ νὰ κακὰ διὰ τὴν πολιτείαν, νεωτερισμοὶ ἀνατρέποντες τὸ καθεστώς. || misceri et concitari δτὶ μαγειρέονται (ἀνακατώνονται) καὶ διενεργοῦνται. || haberī=comparari, δτὶ παρασκευάζεται, δτὶ τεκταίνεται. || pumquā putavi οὐδέποτε ἐνόμισα, ἐννοεῖται, πρὶν νὰ ἀποκαλύψω τὴν τοιαύτην συνωμοσίαν. || quidquid est δι: δήποτε εἶναι· τοῦτο διασαφεῖται διὰ τῶν ἐπαγομένων quocumque vestrae mentes inclinant ὅπουδήποτε τὰ ὅμετερα πνεύματα, αἱ διαθέσεις κλίνουσιν. || statuendum vobis ante noctem est πρέπει πρὸ τῆς νυκτὸς ν' ἀποφασίσῃς, διότι δὲ κίνδυνος, δην διατρέχομεν ἀπὸ μέρους τῶν μετὰ τῶν κρατουμένων συνωμοτῶν συνδεομένων, εἴναι μέγας καὶ δὲν ἐπιτρέπει ἀναβολὴν. || delatum sit κατηγγέλθη. || facinus πρᾶξις κακή, κακουργία. || huic δηλ. facinori. || adfines (ὅμοροι), ἔνοχοι. || latius opinione εὐρύτερον παρ' ὅσον ἐφανταζόμεθα. || disseminatum est ἔχει διασπαρῇ, ἐξαπλωθῇ. || manavit ἔρρευσε, ἐξεχύθη, διεδόθη. || per Italianam ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν. || serpens (malum) ἔρπον (τὸ κακόν, ή συνωμοσία)· καὶ τὸ λατινικὸν ῥῆμα serpere καὶ τὸ ἐλλην. (ὑφ-)ἔρπειν λαμβάνονται πολλάκις εἰς δήλωσιν ὅπούλου καὶ ἐπιθεύλου κινήσεως. || sustentando et prolatando ἀφαιρετ. γερουνδίου σημαίνουσαι τρόπον=τῷ ἀναβάλλειν

καὶ παρελκύειν· ἡ λέξις prolatando προσετέθη ὡς συνώνυμος τῆς προηγουμένης λέξεως sustentando, ἵνα διασαφήσῃ τὴν ἀγηθεστέραν αὐτῆς ἔννοιαν, ἢν ἔχει ἐνταῦθα, ἀναβάλλειν. || quae cuncte ratione placet (vobis) ἐνοεῖται ἐκ τῶν ἐπομένων τὸ ἀπαρεμφ. vindicandum esse· τὸ placet (vobis) ἐνταῦθα=censem, ὅπως κρίνεται πρέπει νὰ τιμωρηθῇ τὸ κακὸν αὐτὸν (ἡ συνωμοσία), || vobis δοτοιητικοῦ αἰτίου εἰς τὸ vindicandum est.

β'. Πραγματικα.

6 referre ad senatum ἀναφέρειν τι εἰς τὴν σύγκλητον καὶ ἔρωτὰν τὴν γνώμην αὐτῆς περὶ τούτου. || tamquam integrum ὡσὰν τὸ πρᾶγμα νὰ ἥτο ἀθικτον, τ. ἔ. ὡσὰν περὶ τοῦ πράγματος νὰ μὴ εἶχε γίνει τίποτε, οὔτε δηλαδὴ ἀμοιβαὶ τοῖς καταμηνύσασιν νὰ εἴχον δοθῆ, οὔτε προφυλακίσεις τῶν συλληφθέντων νὰ εἴχον γίνει, οὔτε ἄλλο τίποτε. || de facto περὶ τῆς πράξεως, περὶ τῆς συνενοχῆς τῶν συλληφθέντων εἰς τὴν συνωμοσίαν. || transcendit Alpes τοῦτο λέγει ὁ ῥήτωρ, διότι οἱ συνωμόται εἴπεμπον ἐπιστολὰς καὶ πρὸς τὸ πέραν τῶν Ἀλπεων οἰκοῦν ἔθνος τῶν Ἀλλοβρόγων, ζητοῦντες ἵνα προσελκύσωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν συνωμοσίαν. εἶχε δὲ καὶ πρότερον ὁ Κατιλίνας διαπέμψει φίλους αὗτοῦ εἰς τὴν πέραν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν, εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ εἰς τὴν ἐν Ἀφρικῇ Μαυριτανίαν, αἵτινες ἦσαν Ρωμαῖκαι ἐπαρχίαι, provinciae (Sallust. Catil. κεφ. 21 καὶ 42).

§ § 7—8

α'. Γλωσσικα.

7 qui censem δοτις γνωματεύει. || haec=hanc urbem τὴν πόλιν Ῥώμην· ἡ ἀναφορικὴ πρότασις qui haec delere conati sunt δὲν ἀπετέλει μέρος τοῦ λόγου τοῦ Σιλανοῦ, οὔτε θάξετίθετο καθ' ὑποτακτικὴν τὸ ῥῆμα αὐτῆς (sint), ἀλλὰ εἴναι προσθήκη τοῦ Κικέρωνος· ὁ Σιλανὸς εἰπε μόνον, ἀφοῦ ἀνέπτυξε προηγουμένως τοὺς λόγους; οἵτινες ἐπειθούν αὐτὸν νὰ λάβῃ τοιαύτην γνώμην: propterea censeo eos morte multandos esse ἡ κατ' ἄλλον τρόπον: de eis

summum supplicium esse sumendum. || removet ἀποκρούει, δὲν ἐπιδοκιμάζει. || acerbitates σκληρότητας. || amplectitur (ἀντίθ. τοῦ removet) ἀσπάζεται. || Uterque ἑκάτερος δῆλ. καὶ ὁ Σιλανὸς καὶ ὁ Καῖσαρ || imperium (pop. Romani) τὴν ἀρχήν, τὸ κράτος (τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ). || punctum temporis ἐπὶ μίαν στιγμὴν χρόνου προσδιορίζει τὸ ἀπαρέμφατον frui, δπερ εἶναι ὑποκείμενον τοῦ οροτεροῦ || frui vita et hoc communī spiritu (ν' ἀπολαύσωσι ζωῆς καὶ τοῦδε τοῦ κοινοῦ πνεύματος) νὰ ζῶσι καὶ ν' ἀναπνέωσι τόνδε τὸν κοινόν, δηλ. πάντες ἀναπνέομεν, ἀέρα || atque hoc genus poenae... καὶ ὅτι τόδε τὸ εἶδος τῆς ποινῆς, ὁ θάνατος πολλάκις ἔχρησιμοποιήθη, ἐπειδή θάνατος πονηρών, κακῶν πολιτῶν. || laborum ac miseriarum quietem, αἱ γενικαὶ εἶναι ὑποκείμενα καὶ =in qua morte labores ac miseriae quiescunt, ἐν τῷ ὅποι φθανάτῳ, ἀφ' οὗ ἀποθάνῃ τις, ἡσυχάζουσι, καταπαύουσιν οἱ μόχθοι καὶ αἱ δυστυχίαι. || eam (mortem) numquam inviti ἐνν. ἐκ τῶν ἐπομένων τὸ oppellerunt οὐδέποτε ἄκοντες, πάντοτε ἐκόντες πρὸς τὸν θάνατον ἥλθον, ἐκόντες ἀπέθανον, mortem oppetere πρὸς τὸν θάνατον λέναι, ἀποθνήσκειν. || Habere (in se) videtur ista res... φαίνεται ὅτι ἔχει ἐν ἑαυτῷ, ὅτι ἐνέχει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀδικίαν, φαίνεται ὅτι εἶναι ἀδικον... Ταῦτα λέγει ὁ Κικέρων ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Καῖσαρα. || ista res αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δπερ σὺ προτείνεις, δῆλ. νὰ στείλωμεν τοὺς συνωμότας εἰς τὰ municipia. || id αἰτιατ ἀντίτ-
κειμ. τοῦ recusare || quod... statueritis δπερ θὰ ἀποφασίσετε
χάριν τῆς σωτηρίας πάντων statueritis τετελ. μέλλων ὡς καὶ τὸ
ruperit κατωτέρω. || recusare ὑποκείμ. τοῦ esse, ν' ἀρνηθῶσι,
νὰ εἴπωσιν ὅτι δὲν δέχονται (εἰς τὰς πόλεις τῶν τοὺς συνωμότας, ἵνα
τους φυλάττωσιν), || adiungit (Caesar) gravem poenam municipiis... εἰς τὴν πρότασίν του ὁ Καῖσαρ προσθέτει, λέγει δὲν ῥήτωρ,
καὶ βαρεῖαν ποινὴν εἰς τὰς ισοπολίτιδας, ἀν τυχὸν δραπετεύσῃ τις
τῶν φυλαττομένων. || sancit ὁρίζει καὶ τιμωρίαν (διὰ πάντα διτις
ἥθελε τολμήσει βραδύτερον νὰ ζητήσῃ τὴν ἐλάφρυνσιν τῆς ποινῆς
ταύτης). || ne quis... possit levare ἵνα μηδείς... δύναται νὰ ἀνα-
κουφίσῃ. || eorum poenam τὴν αὐτῶν, αὐτοῖς ἐπιβληθεῖσαν, ποι-
νήν. || quos condemnat ὡν τὴν καταδίκην προτείνει. || Itaque...

λοιπόν... (κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Καίσαρος). || ut aliqua... formido... esset posita : ἵνα ὑπάρχῃ ἔμπροσθεν ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς (ἐφ' ὅσον
ζῷμεν) φόβητρόν τι ἔις τοὺς πονηρούς. || apud inferos παρὰ τοῖς
κάτω, ἐν Ἀδου.

β. Πραγματικα.

unam D. (Juni) Silani ὁ Δ(έκιμος) Ἰούνιος Σιλανὸς ἡρωτήθη πρώτος πάντων τῶν συγκλητικῶν γνώμην, διότι ἦτο consul designatus δηλ. ὑπατος ἐκλεσεγμένος ἥδη, ἀλλ' ὅχι ἀκόμη τὴν ἀρχὴν ἀνειληφώς, (δέ ἔτερος ἐκλεσεγμένος μετὰ τοῦ Σιλανοῦ ὑπατος ἦτο δ L. Murena, ἀλλὰ κατὰ τῆς ἐκλογῆς τούτου ἐγένετο κατηγορία, διτε
ἔκαμε χρῆσιν ἀνόμων μέσων). Ἡ σειρὰ καθ' ἧν ἡρωτῶντο γνώμην οἱ συγκλητικοὶ ἤτο ἡ ἑξῆς : πρώτον οἱ consulares, ὅσοι δηλ. εἴχον ὑπατεύσει, καὶ ἐκ τούτων πρώτος ὁ πρώτος ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν συγκλητικῶν ἐγγεγραμμένος, ὁ princeps senatus· μετὰ τοὺς consulares ἡρωτῶντο οἱ praetorii, ὅσοι δηλ. εἴχον στρατηγήσει, μετ' αὐτοὺς οἱ aedilicii ὅσοι δηλ. εἴχον γίνει aediles curules, μετ' αὐτοὺς οἱ tribunicii τ. ἔ. ὅσοι εἴχον γίνει δῆμαρχοι καὶ τελευταῖοι οἱ quaestorii τ. ἔ. ὅσοι εἴχον γίνει quaestores· ἐν τῷ καταλόγῳ κανονικῶς ἀνεγράφοντο κατὰ σειρὰν ἀρχαιότητος ἐν ἐκάστη τάξει καὶ κατὰ τὴν σειρὰν ταύτην ἡρωτῶντο. Ἡν δὲ εἴχον ἥδη ἐκλεχθῆ οἱ ἀρχοντες τοῦ ἐπομένου ἔτους (magistratus designati), τότε οὕτοι ἡρωτῶντο πρὸ τῶν ἄλλων τῶν ἀνηκόντων εἰς ἐκάστην τάξιν, τ. ἔ. οἱ consules designati ἡρωτῶντο πρὸ τῶν ὑπατευκότων (consulares) ἀκόμη καὶ πρὸ τοῦ princeps senatus, ἐπομένως πρῶτοι πάντων, οἱ praetores designati, πρὸ τῶν ἐστρατηγηκότων (praetorii) καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. || C. Caesaris ὁ Γ(άιος) Ἰούλιος Καίσαρ ἤτο τότε praetor designatus, ὃστε ἡρωτήθη καὶ εἶπε γνώμην ἐν τίνι σειρᾷ;
|| in summa severitate versatur ἐν μεγίστῃ αὐστηρότητι ἀναστρέψεται, δηλ. αὐστηροτάτην ποιηνὴν θέλουν καὶ διείσδεται, νὰ ἐπιβάλωμεν εἰς τοὺς πρατούμενους. Ὁ Κικέρων τονίζει διτε
ἀρχὴν εἰναι σύμφωνοι μεταξύ των δι Καίσαρ καὶ δ Σιλανός, διτε πρέ-
πει ἀμειλίκτως νὰ τμωρηθῶσιν οἱ συνωμόται, μόνον ὡς πρὸς τὸ εἰδος
τῆς ποιηῆς διαφωνοῦσι || Alter (eos) δ Σιλανός· ἐν τοῖς ἑξῆς μέχρι

τέλους τῆς § 7, ὁ ρήτωρ ἐπαναλαμβάνει ἐν συνόφει τὰ ἐπιχειρήματα ἑκατέρου ὑπὲρ τῆς ἴδιας του γνώμης, τοῦ Σιλανοῦ πρῶτου καὶ τοῦ Καίσαρος δεύτερον. || recordatur ἀναμμινήσκεται, ἐνθυμεῖται· ἐπειδὴ ὁ Καίσαρ ἐν τῷ λόγῳ του (ἰδὲ Sall. Catil. κεφ. 51) εἶπεν διτὶ ὁ Σιλανὸς προτείνει πρωτοφανὲς εἰδος τιμωρίας (genius poenae novum), ὁ Κικέρων ἐνταῦθα λέγει διτὶ ὁ Σιλανὸς δὲν ἐπενόησεν αὐτὸς τὸ εἰδος αὐτὸς τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ προέτεινε, διότι ἐνθυμεῖται διτὶ ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἀλλοτε αὐτὸς εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἐν τῇ Ρώμῃ αὐτῇ. || Alter intellegit... ὁ Κικέρων λέγει διτὶ ὁ Καίσαρ ἀποδοκιμάζει τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, ὅχι διότι ἡ πρᾶξις τῶν κρατουμένων εἶναι μικροτέρας ποινῆς ἀξία, ἀλλὰ διότι νομίζει διτὶ ὁ θάνατος δὲν εἶναι ποινή, ἀλλὰ εὑεργεσία εἰς τοὺς ἀγθρώπους, μάλιστα τοὺς δυστυχεῖς, ἐπομένως, ἀν θανατώσωμεν αὐτούς, δὲν θά τους τιμωρήσωμεν, ἀλλὰ θά τους κάμωμεν καλόν, καὶ διντας τοιαῦτα λεχυρίσθη ὁ Καίσαρ (ἰδὲ Sall. Catil. 51, 20), διότι δὲν ἥδυνατο φανερῶς νὰ ὀμιλήσῃ ὑπὲρ τῶν συνωμοτῶν. “Οτι διανατος δὲν εἶναι ἀλγηθῶς τιμωρία τῶν κακούργων δὲν εἶναι μόνον τοῦ Καίσαρος γνώμη· πολλοὶ τοῦτο φρονοῦσι καὶ ὀρθῶς ἔσωσ· ἀλλὰ διὰ τὴν Ρώμην τότε ἦτο λίαν ἐπικίνδυνος ἡ διατήρησις ἐν τῇ ζωῇ τῶν συνωμοτῶν. Είναι ἀδυναμία τοῦ κράτους νὰ τιμωρῇ διὰ θανάτου τοὺς κακούργους, διότι δὲν δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτὸν ἀπὸ νέας αὐτῶν κακουργίας, δὲν δύναται νὰ καταστήσῃ τοὺς κακούργους κατ’ ἄλλον τρόπον ἀκινδύνους. || Itaque... οὕτων, καὶ διὰ τοῦτο... Μετὰ λεπτῆς εἰρωνείας ὁ Κικέρων εἰς τὴν γνώμην τοῦ Καίσαρος (mortem a dis immortalibus... quietem esse) προσθέτει καὶ τὰ ἴδια του ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς γνώμης τάχα τοῦ Καίσαρος, ἣν ἀλγηθῶς δὲν ἐπιδοκιμάζει· διὰ τῶν κατωτέρω vincula vero... inventa sunt; τὰ ὅποια ἐπίσης εἶναι προσθήκη τοῦ Κικέρωνος, ὑποδεικνύει οὗτος, διτὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος προτεινομένη τιμωρία, ἃν ἡ πρότασις αὐτοῦ δὲν κρύπτῃ ὑστεροβούλιαν τινά, εἶναι πολὺ σκληροτέρα ἀπὸ τὸν θάνατον· ἡ ἔννοια τῶν εἰρωνικῶν λόγων τοῦ Κικέρωνος εἶναι ἡ ἔνης: ὁ Καίσαρ ἀποκρούει τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, διότι ὁ θάνατος εἶναι ἀνάπτωσις ἀπὸ τῶν δεινῶν τῆς ζωῆς καὶ εὑεργεσία, ὅχι τιμωρία· ἡμεῖς δὲν τούτοις θὰ προτιμήσωμεν τὴν ποινὴν τοῦ θανάτοι· διὰ νὰ μὴ

βασανίζωνται οἱ (διυστυχεῖς !) εἰς αἰώνια δεσμά, καὶ διὰ νὰ μὴ βάλωμεν καὶ σὲ μπελάδες τὰς πόλεις. εἰς τὰς ὄποιας ὁ Καῖσαρ προτείνει νά τους διασπείρωμεν (ἴδε κατωτέρω). || *fortes saepe etiam lubenter (eam) oppetiverunt ως ὁ Ρωμαῖος Curtius, θστις ἐνδυθεὶς τὴν πανοπλίαν του ἐπήδησεν ἔφιππος εἰς βαθύτατον γῆς χάσμα ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Ῥώμης, ἵνα τὸ δλέθριον τοῦτο διὰ τὴν πόλιν χάσμα κατὰ τὸν χρημάτων κλείσῃ.* Ἐπίσης εὐαρέστως ἐξήτησαν τὸν θάνατον χάριν τῆς πατρίδος ἢ ἄλλου εὐγενοῦς σκοποῦ ὁ Ῥωμαῖος Decius Mus, ὁ τῶν Ἀθηνῶν βασιλεὺς Κόδρος κἄ. || *ad singularem poenam εἰς μοναδικήν, πάσας τὰς ἄλλας διερβάνουσαν, τιμωρίαν.* || *nefarii sceleris (οἰουδήποτε) ἀνοσίου κακουργήματος.* Ἀναφέρεται δτι τοιαύτη τιμωρία, ισόδια δηλ. δεσμά καὶ δήμευσις τῆς περιουσίας, διεβλήθη εἰς πολίτην τινὰ δύναματι C. Vettienum, διότι οὗτος ἀπέκοψε τοὺς δακτύλους τῆς δεξιᾶς χειρός του, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς στρατιωτικῆς διπηρεσίας. || *municipiis dispertiri iubet (Caesar) παροτρύνει νὰ διανεμηθῶσιν (ἀνὰ ἔνα, ἔνας ἔνας) εἰς διαφόρους ισοπολίτιδας (ισοτελεῖς) πόλεις πρὸς φρούρησιν.* — Εἰ καὶ διπηρχον ἐν Ῥώμῃ δημόσιαι φυλακαί, ως τὸ Tullianum, δὲν ἦτο σύνηθες νὰ κρατῶνται πρὸς τιμωρίαν ἐν αὐταῖς δέσμιοι ἐπὶ μακρὸν χρόνον οἱ κακοῦργοι· μόνον χάριν ἀσφαλείας καὶ ἐπ' δλίγον χρόνον ἥδυναντο νὰ κρατηθῶσιν ἐκεῖ *municipia* ἡσαν πόλεις τοῦ Λατίου, (βραδύτερον καὶ ἄλλων μερῶν τῆς Ἰταλίας καὶ ἔξω αὐτῆς ἀκόμη), ὧν οἱ κάτοικοι ἡσαν μὲν ἐλεύθεροι Ῥωμαῖοι πολίται, διοικούμενοι διὰ ἴδιων ἀρχόντων, πεμπομένων ἐκ Ῥώμης, συνήθως ἔχοντες ἐμπορικὴν πρὸς τὴν Ῥώμην ἐπιμειξίαν (*ius commercii*) καὶ πολλαὶ τὸ δικαιώματα νὰ συνάπτωσι γάμους μετὰ τῶν ἐν Ῥώμῃ (*ius conubii*), διοχρεωμένοι εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, πληρωμὴν φόρων, ἄλλὰ στερούμενοι τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν καὶ τοῦ ἐκλέγεσθαι (*municipia civium Romanorum sine suffragio*) ως ἀποκεκλεισμένοι τῶν φυλῶν (*tribus*). Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου (91—88 π.Χ. ἐξιώθησαν τελείως τῶν πόλεων τούτων οἱ πολίται πρὸς τοὺς πολίτας τῆς Ῥώμης, ἐξηκολούθησαν δῆμος αἱ πόλεις αὐταὶ νὰ ὀνομάζωνται *municipia* ἀπὸ τῆς παλαιοτέρας διοχρεώσεως τῶν πολιτῶν αὐτῶν, δηλ. νὰ τελῶσι λειτουργίας τινὰς (*mupius* ἢ *municipium*

καὶ capio = λαμβάνω, τελῶ λειτουργίαν· οἱ πολῖται αὐτῶν ἐκα-
λοῦντο municipes, (ό ένικός municeps). Τοιαῦτα municipia
ήσαν τὸ Caere, τὸ Tusculum, ἡ Capua κἄ. || iniquitatem ἀδι-
κίαν, διότι θὰ ὑποχρεώσῃ αὐτὰς τὰς ἴσοπολίτιδας πόλεις, νὰ ἐπιτη-
ροῦν αὐτηρώς καὶ ὑπευθύνως τοὺς συνωμότας τῆς Ῥώμης || si im-
perare velis ἀν θελήσῃς, ἀν θελήσῃ τις νὰ διατάξῃ τὰς ἴσοπολίτι-
δας νὰ δεχθῶσι τοὺς συνωμότας. || difficultatem, si (velis) το-
gare δύσκολίαν (ἔχει τὸ πρᾶγμα), ἀν θελήσῃ τις νὰ παρακαλέσῃ
τὰς ἴσοπολίτιδας νὰ δεχθῶσιν αὐτούς· δι Κικέρων ὑποδεικνύει ὅτι δὲν
θὰ είναι εὔκολον νὰ δεχθῶσιν αἱ ἴσοπολίτιδες τοὺς συνωμότας διὰ
τὸν κίνδυνον τὸν ὅποιον διέτρεχον αὗται, ἀν βίᾳ ἀφήρπαζον αὐτοὺς
ἐξ αὐτῶν οἱ φίλοι τῶν· διότι θὰ ἥσαν ὑπεύθυνοι αἱ ἴσοπολίτιδες, ἀν
ὅπωποδήποτε ἐδραπέτευον οἱ παραδοθησόμενοι εἰς αὐτὰς (ἰδὲ § 8).
Λοιπόν, λέγει ὁ ρήτωρ θὰ πράξῃ ἀδικον πρᾶγμα, ἀν θελήσῃ τις νὰ
ἐπιβάλῃ διὰ τῆς βίας εἰς τὰς ἴσοπολίτιδας νὰ δεχθῶσιν εἰς φύλα-
ξιν τοὺς συνωμότας, θὰ φέρῃ δὲ αὐτὰς εἰς δύσκολον θέσιν (diffi-
cultur tamen, si (vobis) placet ἐν τούτοις, ἀν θέλετε, ἃς
συζητηθῇ τὸ πρᾶγμα, ἡ πρότασις δηλαδὴ τοῦ Καίσαρος, καὶ ἃς λη-
φθῇ ἀπόφασις ἐπ' αὐτῆς, καὶ ἐγὼ ἐλπίζω νὰ εῦρω ἀνθρώπους (κα-
τοίκους τῶν ἴσοπολιτίδων), οἱ δοποῖοι δὲν θὰ θελήσωσι νῦν ἀρνηθῶσι
τοιαύτην δημητρεσίαν εἰς τὴν πατρίδα, οἵσον καὶ ἀν τοὺς είναι τοι-
αύτη δημητρεσία δχληρὰ καὶ ἐπικίνδυνος ἀκόμη. || ego enim... (ἀλλ' 8
αὐτὸν νὰ μὴ ἐμποδίζῃ δῆμος νῦν ἀπόφασίσετε, δι τι νομίζετε μᾶλλον συμ-
φέρον) διότι ἐγώ... suscipiam θὰ ἀναδεχθῶ, θὰ ἀναλάβω (νὰ ἐκτε-
λέσω τὴν δημετέραν ἀπόφασιν). || reperiam, qui... non putent θὰ
ἀνεύρω ἀνθρώπους (τοιούτους) οἱ δοποῖοι... νὰ μὴ νομίζωσιν. ||
horribilis custodias circumdat... είναι πιθανώτατον, ὅτι δι Καί-
σαρ, ίνα ἀποκρούσῃ πᾶσαν ὑπόνοιαν, ὅτι συνηγορεῖ ὑπὲρ σωτηρίας
ἐμμέσου τῶν συνωμοτῶν, ὕριζε φρικτὰς κουστωδίας διὰ τοὺς συνω-
μότας, εἰ καὶ ἐν τῷ παρὰ Σαλλούστιψ φερομένῳ λόγῳ τοῦ Καίσαρος
δὲν ἀναγιγνώσκομεν πάντα οἵσα ἐνταῦθα ἀποδίδει εἰς αὐτὸν δι Κικέ-
ρων. || eripit etiam spem... διὰ τῆς ποινικῆς ἐκείνης ῥήτερας του δι
Καίσαρ ἀφαιρεῖ καὶ πᾶσαν ἐλπίδα, τὴν δοποῖαν ἥδυναντο νὰ ἔχουν οἱ

δυστυχεῖς, ὅτι εἶναι δυνατὴ ἐλάφρυνσις τῆς ποινῆς των· (καὶ τοῦτο ὅχι ὅνειρον εἰρωνείας λέγει ὁ Κικέρων). || quam (vitam) si eripuis-set... τὴν ὄποιαν (ζωὴν) ἀνθίσεις συμβουλεύσεις (ὁ Καίσαρ) ν' ἀφαιρέσεις, ἔθελεν ἀπαλλάξει αὐτοὺς ἀπὸ πολλῶν πόνων φυχικῶν τε καὶ σωματικῶν, καὶ ἀκόμη ἀπὸ πασῶν τῶν ποινῶν ἵὰ τὰ κακουργήματα· ὥστε ἀν ὁ Καίσαρ δὲν ἐξήτησε τὸν θάνατον ὡς ποινήν, ἐπράξει τοῦτο ἵνα μὴ ἀρῃ πάσας τὰς ποινὰς διὰ τὰ κακουργήματα! Καὶ τοῦτο εἶναι προσθήκη τοῦ Κικέρωνος εἰς τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Καίσαρος, ἵνα τον εἰρωνευθῇ || illi antiqui ἔκεινοι οἱ παλαιοί, οἱ πρὸ πολλῶν αἰώνων ζήσαντες, ἔκεινοι ἀφ' ὧν ἀρχεται ή ἀνθρωπότης· διὰ τούτων θέλει ὁ Κικέρων νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὸν Καίσαρα, ὅτι τὰ λεγόμενα ἔκεινα περὶ τῆς ἐν "Ἄδου τιμωρίας τῶν κακῶν, δὲν εἶναι χθεσινά, ἀλλὰ ἀπὸ αἰώνων πιστευόμενα καὶ παραδίδομενα, ὥστε νὰ μὴ δύναται τις νὰ ἀθετήσῃ τόσον εὐχερώς αὐτά, ισχυριζόμενος ὅτι εἶναι μῦθοι ἀπλοί. || voluerunt ἡθέλησαν· ἐν τῇ λέξει ταύτη ὑπάρχει ἔννοια τῆς αὐθαιρέσιας, δηλαδὴ οἱ ἀνθρωποι ἔκεινοι δὲν ἐπιστενούν ἀλγθῶς καὶ ἔχοντες λόγον τινά, ὅτι ἐν "Ἄδου τιμωροῦνται οἱ κακοί, ἀλλὰ ἔτσι αὐθαιρέτως ἔπλασαν τὸν μῦθον αὐτόν, ἵνα ἐφοδίζωσι τοὺς κακούς. (Εἰς ταῦτα ὁ Κικέρων δὲν φαίνεται συμφωνῶν πρὸς τὸν Καίσαρα, ἀλλὰ θέλει νὰ φαίνεται παραδεχόμενος ὅτι ἐν "Ἄδου τιμωροῦνται οἱ κακοί). || his(suppliis) remotis ἀν ἀπομακρύνῃ, ἀφαιρέσῃ τις αὐτὰς τὰς τιμωρίας, δηλ. τὴν πίστιν, ὅτι τιμωροῦνται ἐν "Ἄδου οἱ κακοί: || intellegebant non esse mortem ipsam pertimescendam κατενόουν ὅτι ὁ θάνατος αὐτὸς καθ' ἑαυτόν (ἄνευ τοῦ φόδου τῶν τιμωριῶν) δὲν ἔμελλε νὰ εἶναι φοβερός, κατενόουν, ὅτι οἱ ἀνθρωποι πλέον δὲν θὰ ἐφοδιοῦντο τὸν θάνατον.

§ § 9—11.

a. Γλωσσικατ.

9 ego... intersit σύνταξον ego video, quid meā intersit=έγώ=βλέπω (ἐννοώ), τί ἐμὲ (ἐν)διαφέρει, τί ἐμὲ συμφέρει ν' ἀποφασισθῇ. || in re publica ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐν τῷ πολιτικῷ σταδίῳ. || popularis δημοτική, ἀρεστὴ εἰς τὸν δῆμον. || habetur νομίζεται, θεω-

ρεῖται. || minus erunt... mihi populares impetus pertimescendi
ήττον ἔσονται μοι φοβητέαι αἱ ἀπὸ μέρους τῶν δημοκρατικῶν ἐπι-
θέσεις, δηλ. δὲν θὰ πρέπη ἐγὼ πολὺ νὰ φοβῶμαι τὰς ἀπὸ μέρους
τῶν δημοκρατικῶν ἐπιθέσεις. || hoc (δηλ: Caesare) auctore
et cognitore huiusce sententiae τοῦδε (τοῦ Καίσαρος) δύντος
εἰσηγητοῦ καὶ συνηγόρου τῆσδε τῆς γνώμης || sin illam alteram,
δηλ. Silani, sententiam secuti eritis ἐάν δυμας ἀποδεχθῆτε ἐκεί-
νην τὴν ἑτέραν, τοῦ Σιλανοῦ τὴν γνώμην. || nescio an... contraha-
tut τίσως νά μου συσταρευθῇ μεγαλύτερος μπελᾶς· negotium ή
ἀσχολία, ή φασαρία, ὁ μπελᾶς amplius negotii λατινισμὸς = πε-
ρισσότερος, μεγαλύτερος μπελᾶς || meorum periculorum ratio-
nes utilitas rei publicae vincat τῶν ἐμῶν κινδύνων τοὺς λογαρια-
σμοὺς (λογισμούς, σκέψεις) ή ὠφέλεια, τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας
ἢς νικήσῃ, δηλαδὴ δὲν πρέπει νὰ λογαριάζωμεν τοὺς ἀτομικοὺς ἐμοῦ
κινδύνους ἀπέναντι τοῦ συμφέροντος τῆς πολιτείας. Μεγάλη ἀληθῶς
ἡ αὐτατάρνησις τοῦ Κικέρωνος || habemus enim... ἐπανέρχεται ὁ
ρήτωρ εἰς τὴν γνώμην τοῦ Καίσαρος: (εἰπον δτι ἀν ἀκολουθήσωμεν
τὴν γνώμην τοῦ Καίσαρος, δὲν ἔχομεν νὰ φοβηθῶμεν ἐπιθέσεις τῶν δη-
μοκρατικῶν), διότι ἔχομεν ἀπὸ μέρους τοῦ Καίσαρος... || ipsius αὐ-
τοῦ τοῦ Ιδίου, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸ ἐπόμενον maiorum. || digni-
tas ή ἀξίωσις, ή ὑπόληψις. || amplitudo ή (τοῦ γένους) ἐπιφάνεια,
ή λαμπρότης. || obsideim perpetuae... voluntatis δυμηρον,
τῆς διηγεκοῦς πρὸς τὴν πολιτείαν εὑμενοῦς διαθέσεως· ή γενικὴ
perpetuae... voluntatis ὑποκειμενική· διότι ή ἔννοια εἶναι: ἡμεῖς
ἀκολουθοῦντες τὴν γνώμην τοῦ Καίσαρος δὲν ἔχομεν νὰ φοβηθῶμεν
τὸ ἀπὸ μέρους τῶν δημοκρατικῶν· διότι μας ἐγγιάται περὶ τούτου η
διηγεκής... διάθεσις. || intellectum est, quid interesset inter...
(ἐκ τῆς γνώμης τοῦ Καίσαρος, δτις προέτεινεν αὐτηγράν τιμωρίαν
τῶν συνωμοτῶν) κατενοήθη, τι διαφέρει—, ποία διαφορὰ ὑπάρχει
μεταξὸ δημαργῶν, λαοπλάνων (contionatores) οἵοι εἶναι ἄλλοι,
καὶ ἀληθῶς δημοκρατικῶν, ἀληθῶς ἐνδιαφερομένων ὑπὲρ τοῦ λαοῦ,
οἷος εἶναι ὁ Καίσαρ, (vere popularis animus)· ὁ ρήτωρ μετὰ μεγά-
λης πολιτικότητος ἐπαινεῖ τὸν Καίσαρα, διότι, ὡς ἀληθῶς δημοκρα-

τικός, ποιῶν ἀληθώς τὸ συμφέρον τοῦ λαοῦ, προέτεινε τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν ἐκείνων, οἵτινες ἡθέλησαν νὰ καταστρέψωσι τὴν πόλιν· ἐν ᾧ ἄλλοι δημαγωγοί, λαοπλάνοι, θὰ ἐξήτουν ἵσως τὴν ἀθήφωσιν τῶν συνωμοτῶν, διότι δῆθεν εἴναι ῥωμαῖοι πολίται καὶ ὡς τοιοῦτοι δὲν ἔπειπε νὰ τιμωρηθῶσιν, διότι καὶ ἂν εἶχον πράξει. || inter levitatem... et animum... consulente μεταξὺ κουφότητος λαοπλάνων καὶ (σταθερᾶς, σοβαρᾶς) διαβέσσεως ἀληθῶς δημοκρατικῆς (vere popularis) ἀποσκοπουσῆς τὴν σωτηρίαν τοῦ λαοῦ || non neminem ὅχι οὐδένα, δηλ. τινά, κάποιον, quendam πρβλ. non nulli=τινές, non numquam=κάποτε, ἐνίστε, non nusquam κάποιον, ἐνιαχοῦ. || indictā causā, χωρὶς δηλ. νὰ ἀπολογηθῶσιν. || ne.... ferat ἵνα μὴ τάχα ἀναγκασθῇ νὰ δώσῃ γνώμην, φῆφον καταδικαστικὴν εἰς θάνατον ῥωμαίων πολιτῶν. || nudius tertius σήμερον τρίτη ἡμέρα, πρὸ τριῶν ἡμερῶν, προχθὲς τῇ 3ῃ Δεκεμβρίου a. d. III Non. Dec. τὸ nudius εἴναι σύνθετος λέξις περιέχουσα τὰ συνθετικὰ πυ=γῆν καὶ dieus παλαιότερος τόπος τοῦ dies, ὃστε σημαίνει ἡ νῦν ἡμέρα, ἡ σημερινή. || in (liberam) custodiam εἰς (ἄδεσμον) φυλακήν, ἵδε εἰσαγωγ. σελ. 6. || cives Romanos διὰ τούτου ὡς καὶ διὰ τοῦ ἀνωτέρω civium Romanorum ἐννοοῦνται οἱ κρατούμενοι καὶ κρινόμενοι συνωμόται, Λέντλος καὶ οἱ λοιποί. || supplicationem mihi decrevit ἵδε σημείωσιν εἰς § 5 meo nomine supplicationem decrevistis· ἡ δοτικὴ mihi είναι χαριστική· διότι ἡ σύγκλητος ἀναθέτουσα εἰς τὸν Κικέρωνα νὰ τελέσῃ εὐχαριστήριον θυσίαν πρὸς τοὺς θεοὺς ἀνεγνώριζεν διὰ εἰς αὐτὸν ὠφείλετο τὸ μέρος τῶν ἀνθρωπίνων ἐνεργειῶν ὑπὲρ ἀποσοβήτεως τοῦ κακοῦ· διότι δὲν ἤρκει μόνον ἡ βοήθεια τῶν θεῶν· ἔπειπε καὶ οἱ ἀνθρωποι νὰ κινηθῶσιν· σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει· λοιπὸν αὐτὰς τὰς ἀνθρωπίνους ἐνεργείας ἀνεγνώριζεν ἡ σύγκλητος τῷ Κικέρωνι, ὡς ἀνεγνώριζε τοῖς στρατηγοῖς τὰς νίκας κατὰ τῶν πολεμίων, εἰς τοὺς ὁποίους στρατηγοὺς ἐπέτρεψεν ἐπίσης νὰ κάμνωσι supplicationes διὰ τὰς νίκας των. || indicet τοὺς μηνυτάς, τοὺς πρέσβεις τῶν Ἀλλοβρόγων καὶ τὸν Οὐολτούρκιον ἵδε § 5: postremo hesterno die praemia legatis Allobrogum Titoque Volturcio dedistis amplissima. || maximis praemiis adfecit διὰ μεγίστων βραβείων περιέβαλε, μέγιστα βρα-

δεια ἔδωκε (ἐψήφισε νὰ δοθῶσι). || Jam hoc nemini dubium πλέον εἰς οὐδένα τοῦτο (τὸ ἔξηρς) εἴναι ἀμφίβολον· τὸ δὲ ἐπεξηγεῖται κατωτέρῳ διὰ τῆς πλαγίας ἐρωτήσεως quid de tota re et causa iudicarit. || qui reo... decre(ve)rit ἐκείνος δοτις διὰ τὸν κατηγορούμενον φυλακὴν (ἢ φυλακισθῆ), διὰ τὸν ἀνακρίναντα (δικαστὴν) εὐχαριστήριον θυσίαν, διὰ τὸν μηνυτὴν (μάρτυρα) βραβεῖον ἐψήφισε (ἔγνωμάτευσε νὰ δοθῇ). || gratulationem=supplicationem εὐχαριστήριον δέησιν.—decre(ve)rit παρακείμενος ὑποτακτικῆς· ἡ ἀναφορικὴ πρότασις qui...decreverit (=δὲ γνωματεύτας) εἴναι τὸ ὑποκείμενον τοῦ iudicarit. || de tota re et causa περὶ τῆς δλγς ὑποθέσεως. ἀλλαχοῦ γίνεται διάκρισις τοῦ res' ἡ πρᾶξις ἡ κρινομένη) καὶ causa (ἡ περὶ αὐτῆς δίκη), κρίσις· ἀλλ' ἐνταῦθα διὰ τῆς προσθήκης τοῦ tota συνεχωνεύθησαν εἰς ἐν. || At vero...C...Caesar...μετὰ πολλῆς τέχνης συνάγει ὁ Κικέρων ἐκ τῆς προτάσεως τοῦ Καίσαρος διτὶ οὗτος δὲν θεωρεῖ πλέον πολίτας τοὺς συνωμότας, ἀφ' οὗ οὗτοι ἔδουλεύθησαν τὸν δλεθρον τῆς πολιτείας, καὶ διτὶ ὁ Καίσαρ ἐναντίον τῶν ἄλλων, τῶν θελόντων νὰ νομίζωνται δημοκρατικοί, προέτεινεν αὐτηρὰν τιμωρίαν τῶν κρινομένων. || qui autem... hostis sit ἔνας ὅμως ὁ ὄποιος, ὅπως οἱ σινωμόται τοῦ Κατιλίνα, εἴναι ἐχθρὸς τῆς πολιτείας. | posse... καὶ τὸ ἀπαρέμφατον τοῦτο ἐκ τοῦ intellegit ἐξαρτᾶται· τὸ δὲ κατωτέρῳ dependisse πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἐξαρτώμενον ἐκ τίνος ἄλλου ρήματος (dicit ἢ meminit) κατὰ ζεῦγμα ἐννοουμένου, ἀντὶ τοῦ intellegit. || iniussu populi poenas... dependisse ἀνευ ἐντολῆς,...τοῦτο ἐπίτηδες ἐτόνισεν ὁ Κικέρων, ἵνα δηλώσῃ διτὶ, προκειμένου περὶ ἐχθρῶν τῆς πολιτείας, δὲν εἴναι ἀνάγκη νὰ δοθῇ ἐντολὴ τοῦ λαοῦ, ὅπως οὗτοι τιμωρηθῶσιν· δ λαὸς ἐρωτᾶται μόνον περὶ Φωμαίων πολιτῶν, ἀλλὰ ρωμαϊοὶ πολίται παύουν νὰ εἴναι οἱ ἐχθροὶ τῆς πολιτείας, hōstes patriae ἢ rei publicae. || poenas... dependere ποιὰς ἀποτίνειν ἢ διδόναι, τιμωρεῖσθαι· τὸ τιμωρεῖν λέγεται poenas capere. || idem ὁ αὐτὸς (ὁ ἴδιος) Καίσαρ· ipsum Lentulum αὐτὸν (τὸν ἴδιον) τὸν Λέντλον. || largitorem et prodigum μολονότι οὗτος ἐδαπάνησεν ἀφειδῶς (ὑπὲρ τοῦ λαοῦ) καὶ κατηγορεύεται τὴν περιουσίαν του: καὶ ἐνταῦθα τὸ prodigum διασφεῖ, εἰδικεύει, τὸ γενικωτέρας ἐννοίας largitorem. || non putat...

etiam appellari posse populararem νομίζει δτι δὲν δύναται καὶ νὰ δημάζεται πλέον δημοτικός· τὸ non putat... etiam appellari posse popularem=iam ne appellari quidem populararem posse putat. Ο Λέντλος, λέγει δικέρων, οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀλγθῶς δημοτικός, vere popularis, ἡτο μόνον ἐκ τῶν θελόντων νὰ νομίζωνται δημοτικοί (qui se populares haberi volunt)· ἀλλὰ τώρα μετὰ τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν ἐνοχήν του εἰς τὴν συνωμοσίαν, οὐδὲν νὰ τον δημάζῃ καὶ δημοτικὸν δύναται τις. || cum... cogitarit ἀφοῦ (ἐπειδὴ)... ἐσκέψθη. || homo mitissimus atque lenissimus μολονότι (δικαῖαρ) εἶναι ἀνθρωπὸς ἡπιώτατος καὶ πραότατος, ἐπιεικέστατος. || non dubitat... mandare δὲν διστάζει νὰ παραδῷσῃ. || et sancit in posterum καὶ νομοθετεῖ, προτείνει νὰ ληφθῶσι μέτρα διὰ τὸ μέλλον. || ne quis.. possit νὰ μὴ δύναται τις.. levando suppicio huius (Lentuli) ἔλαφρύνων, προτείνων νὰ ἔλαφρύνωσι τὴν τιμωρίαν τούτου ἐδῶ (τοῦ Λέντλου), τὸν ὅποιον τώρα ἡμεῖς κρίνομεν· ἡ ἀφαιρετικὴ τοῦ γερουγούδιου—γερουγούδιακοῦ πολλάκις ἴσοδυναμεῖ μὲ τροπικὴν μετοχὴν ἐν τῇ ἔλληνικῇ γλώσσῃ. || se iactare et... esse popularis νὰ ζητῇ νὰ ἐπιεικόνεται καὶ νὰ θηρεύῃ δημοτικότητα, ως προστάτης δῆθεν τῶν συμφερόντων τοῦ λαοῦ. || in pernicie pop. Romani=in re perniciosa populo Romano, εἰς ὑπόθεσιν ἡ ὅποια εἶναι καταστροφὴ διὰ τὸν ῥωματικὸν λαόν· δικαῖαρ, λέγει δικέρων, προτείνει νὰ ληφθῇ τοιαύτη πρόνοια διὰ τὸ μέλλον, διστε νὰ μὴ δύναται κανεὶς νὰ προτείνῃ ἔλαφρυνσιν τῆς τιμωρίας τοῦ Λέντλου, ἐπιδιώκων δημοτικότητα εἰς βάρος, εἰς ὄλεθρον τοῦ ῥωματικοῦ λαοῦ. || adiungit etiam publicationem bonorum (δικαῖαρ), προσθέτει, προτείνει ἀκόμη καὶ δήμουσιν τῆς περιουσίας: bona τὰ ἀγαθά, ἡ περιουσία. || ut... consequatur ἵνα ἐπακολουθήσῃ. || omnis... cruciatuσ αἰτιατ. πληθ. 11 (ἀντικείμ. τοῦ consequatur) || Quam ob rem δι' δ, διὸ, θεν, λοιπόν. || siue hoc statueritis εἴτε τοῦτο (τὸ τελευταῖον, διπερ προτείνει δικαῖαρ) (θά) ἀποφασίσετε· τὸ statueritis, ως καὶ τὰ κατωτέρω dederitis καὶ malueritis εἶναι τετελ. μέλλοντας. || dederitis μετεχειρίσθη καὶ ἐν τῇ ἀποδόσει τετελ. μέλλοντα, διότι εἶναι ταῦτοχρονοι αἱ δύο πράξεις statueritis καὶ dederitis δηλ.

ὁ Κικέρων λέγει ἐὰν θὰ ἀποδεχθῆτε τὴν γνώμην τοῦ Καίσαρος, μὲ τοῦτο, ἀποδεχόμενοι δὴλ. τὴν γνώμην τοῦ Καίσαρος, μοῦ δίδετε (συγχρόνως) αὐτὸν ὀπαδόν, ἐπίκουρον. || comitem ad contionem ὀπαδὸν ἐν τῇ πρὸς τὸν λαὸν ἀνακοινώσει τῆς ἀποφάσεως τῆς συγκλήτου· ὁ Κικέρων δηλαδὴ θὰ ἐκάλει τὸν λαὸν εἰς συνάθροισιν καὶ θὰ ἀγεκοίνου πρὸς αὐτὸν (ad contionem) τὴν ἀπόφασιν τῆς συγκλήτου, καὶ ἐὰν αὕτη θὰ εἴχει ἀκολουθήσει τὴν γνώμην τοῦ Καίσαρος, φυσικὰ δὲ Καίσαρ θὰ ἡτο διὰ τὸν Κικέρωνα κατὰ τὴν ἀνακοίνωσιν ἐπίκουρος, στήριγμα, ἀφ' οὗ αὐτοῦ ἡτο ἡ γνώμη νὰ ῥιψθῶσιν εἰς Ισόδια δεσμὰ οἱ συνωμόται καὶ νὰ δημευθῶσιν αἱ περιουσίαι των· ἐπειδὴ δὲ ὁ Καίσαρ ἡτο προσφιλῆς εἰς τὸν λαὸν (populo carus atque iucundus), ὁ Κικέρων θὰ ἡτο ἀτσφαλῆς πλέον καὶ δὲν θὰ ἔφοβεστο μήπως ὁ λαὸς δυσκρεστηθῇ ἀκούων τὴν τοιαύτην τιμωρίαν τῶν συνωμοτῶν. || sive Silani... malueritis, facile... purgabo... ἐάν τε (θὰ) προτιμήσετε γ' ἀκολουθήσετε τὴν γνώμην τοῦ Σιλανοῦ, (μὴ φοβηθῆτε ὅτι θὰ κατακριθῆτε ως ἄγαν αὐτηροί, διότι ἐγώ) εὐκόλως θὰ δικαιοιογήσω ἐμψυτὸν καὶ ὑμᾶς (purgabo) ἐνώπιον τοῦ ῥώμηλαοῦ (pop. Romano) καὶ θὰ καταδεῖξω (obtinebo) ὅτι ἡ αὐτηρότης μας αὕτη ὑπῆρξε πολὺ ἡπιωτέρα (leniorum) παρὰ ἐάν ἡκολουθοῦμεν τὴν γνώμην τοῦ Καίσαρος. || a vituperatione crudelitatis ἀπὸ τῆς κατακρίσεως ὅτι ἐφάνημεν πολὺ αὐτηροί. || purgabo θὰ ἀποδεῖξω καθαρούς, ἀθώους. Ἐνταῦθα μετεχειρίσθη ὁ ῥήτωρ ἐν τῇ ἀποδόσει ἀπλοῦν μέλλοντα purgabo—obtinebo, καὶ ὅχι τετελ. μέλλ., ως ἀνωτέρω (dederitis), διότι αἱ πράξεις αὗται (purgabo obtinebo) δὲν είναι ταύτοχρονοι μὲ τὴν πρᾶξιν τὴν δηλουμένην διὰ τοῦ παλιueritis· πρῶτον θὰ ἀποφανθῇ ἡ σύγκλητος προτιμῶσα τὴν γνώμην τοῦ Σιλανοῦ, καὶ ἐπειτα ὁ ῥήτωρ θὰ ἀπολογηθῇ ὑπὲρ αὐτῆς πρὸς τὸν λαόν. || obtinebo θὰ καταστήσω φανερόν.

β'. Πραγματικά.

auctor sententiae ὁ εἰσηγητής γνώμης τινός, cognitor sententiae δὲ πληρεξούσιος συνήγορος γνώμης τινός, δὲ ἀναδεχόμενος νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ αὐτῆς καὶ ὑπὲρ ἐκείνων οἱ ὄποιοι θὰ ἀπεδέχοντο αὐτήν, ἐάν βραδύτερον ἤθελε τις κατηγορήσει τοὺς ἀποδεξαμένους

τὴν γνώμην ταύτην καὶ ἥθελε ζητήσει παρ^ο αὐτῶν λόγον ἐνώπιον δικαστηρίου. Λοιπὸν ὁ Κικέρων λέγει : ἀν δεχθῆτε τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Καίσαρος, ἐγὼ ἵσως δὲν πρέπει νὰ φοβῶμαι τὰς ἐπιθέσεις τῶν δημοκρατικῶν· διότι ἀν τυχὸν θελήσωσιν οὗτοι νά μου ἐπιτεθῶσι καὶ νά μου ζητήσωσι λόγον ἐνώπιον δικαστηρίου, θὰ παρουσιασθῇ τότε ὁ Καίσαρ πληρεξούσιος συνήγορός μας. || *populares...*

Οἱ ἀληθῶς δημοκρατικοὶ βουλεύονται ὅχι κατὰ τὴν θέλησιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ συμφέρον τοῦ λαοῦ (Cic. p. Sulla 25). || *de istis, qui se... volunt ἐξ ἑκείνων οἵ ὄποιοι θέλουσι νά νομίζωνται (χωρὶς ἀληθῶς νά εἰναι) δημοκρατικοί populares εἰναι οἱ ὑπὲρ τοῦ δήμου, τοῦ λαοῦ πολιτευόμενοι, ἐν φ optimates εἰναι οἱ ὑπὲρ παντὸς ἀρίστου πολιτευόμενοι Cic. p. Sest. 96: qui ea, quae faciebant quaeque dicebant, iucunda multititudini esse volebant, *populares*; qui autem ita se gerebant, ut sua consilia optimo cuique probarent, optimates habebantur.* || non ne minem: οὗτος ὁν ὑπαίνισσεται ἐνταῦθα ὁ Κικέρων, διτι ἀπουσίας τότε ἐκ τῆς συνεδρίας τῆς συγκλήτου, ὑποτίθεται διτι ἡτο ὁ Κ. Metellus Nepos, τότε ἀποδεδειγμένος δήμαρχος — tribunus plebei designatus, διτις ὀδίγας ἔθδομάδας ὅστερον, ἀφ' οδ ὁ Κικέρων ἔπαυσε νά είναι ὑπατος (τη 31 Δεκεμβρίου τοῦ 63), ἥρχισε νά κατηγορῇ αὐτόν, διτι ἔφονευσε Ῥωμαίους πολίτας ἀκρίτους. || *nudius tertius* οἱ ῥωμαῖοι ἀριθμοῦντες ἡμέρας ὑπελόγιζον καὶ τὴν ἡμέραν ἀφ' ἡς ἐχρονολόγουν καὶ τὴν τελευταίαν καθ' ἣν ἐγένετο ἡ πρᾶξις, ἡς ἥθελον νά ὄρισουν τὸν χρόνον· διὰ τοῦτο *nudius tertius* = σήμερον τρίτη ἡμέρα ἀπὸ προχθές, διότι ἀριθμοῦνται ἡ προχθεσινή, ἡ θεσινή καὶ ἡ σημερινή. || *Tὸ reo, quae sitori καὶ indici δέον νά ἐννογθῶσι γενικῶς, διὰ τὸν κατηγορούμενον ὡς ἔνοχον μᾶς οἰασδήποτε πράξεως, διὰ τὸν ἀνακριτὴν (δικαστὴν) αὐτῆς, διὰ τὸν μάρτυρα αὐτῆς.* Ο Κικέρων ἐνταῦθα παραβάλλει ἔαυτὸν πρὸς *quaesitorem* (ἀνακριτὴν, δικαστὴν), διότι αὐτὸς ὡς ὑπατος, ἀφ' οδ του κατηγγέλθη ἡ πρᾶξις τῶν συνωμοτῶν, διέταξε πᾶσαν κατ' αὐτῶν ἐνέργειαν προληπτικὴν καὶ ἀνέκμιψε τοὺς μάρτυρας καὶ αὐτοὺς τοὺς κατηγορουμένους ἐνώπιον τῆς συγκλήτου (ἰδὲ Cic. Catil. 3, 8—12. || *legem Semproniam* ἐννοεῖ τὸν νόμον τοῦ

Γαῖος (Σεμπρωνίου) Γράγχος ψηφισθέντα τῷ 123 π. Χ. τὸ περιεχόμενον τοῦ νόμου τούτου ἦτο ne de capite civium Romanorum iniussu populi iudicaretur, δηλαδὴ ἀπηγόρευε νὰ κρίνεται θανάτου Ῥωμαίος πολίτης ἄνευ τῆς διαταγῆς (iniussu) τοῦ ῥωματικοῦ λαοῦ· ὡς τε ὁ Καίσαρ δεχθεὶς νὰ κριθῶσιν οἱ περὶ τὸν Λέγτλον ἐνώπιον τῆς συγκλήτου, μετασχὼν τῆς συζητήσεως περὶ τῆς ἐπιβλητέας τιμωρίας καὶ προτείνας αὐστηρὰν τῶν κρατουμένων τιμωρίαν, παραδέχεται (σιωπηρῶς) ὅτι οὗτοι ἔπαινσαν νὰ είναι Ῥωμαίοι πολίται· ἀν παρεδέχετο ὅτι ἔξακολουθούν νὰ είναι Ῥωμαίοι πολίται θὰ ἔξηται νὰ κριθῶσιν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ. Τὴν legem Semproniam καὶ ἄλλους νόμους ἐπεκαλέσθη ὁ Καίσαρ ἐν τῇ ἀγορεύσει του ὑπὲρ τῶν κρινομένων. || ipsum latorem Sempr. legis ὁ Κικέρων λέγει ὅτι τόσον δλίγον ο Σεμπρώνιος νόμος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι προστατεύει τοὺς Ῥωμαίους ἐκείνους πολίτας, οἵτινες ὀλεθρον κατὰ τῆς πολιτείας ἐμελέτησαν, ὥστε καὶ αὐτὸν τεν εἰσιγγητὴν αὐτοῦ, διότι καὶ οὗτος κακὰ κατὰ τῆς πολιτείας ἐμελέτησε, δὲν ἡδυνάθη νὰ προστατεύσῃ. Ο Γάιος Γράγχος ἐφονεύθη τῷ 122 π. Χ., διότι προτείνας πλὴν ἄλλων νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς Λατίνους ἵσα πρὸς τοὺς Ῥωμαίους πολιτικὰ δικαιώματα καὶ ζητήσας καὶ διὰ τρίτον ἔτος (τὸ 121) τὴν δημαρχίαν, ὅποπτος ἐγένετο καὶ ἐθεωρήθη ἔχθρος τῆς πατρίδος. || populo ἡ δημοκρατικὴ μερίς μόνον, τὸ κόμμα τὸ δημοκρατικόν. || populus Romanus σύμπας ὁ τῶν Ῥωμαίων δῆμος, δημοκρατικοὶ καὶ ἀριστοκρατικοὶ.

§§ 11—13.

a. Γλωσσικά.

Quamquam καίτοι, καὶ δμως (οχι: ἀν καί). || quae... crudelitas ποία αὐστηρότης (ὅσον μεγάλη καὶ ἀν είναι) δύναται νὰ είναι τιμωρητέα προκειμένου αὕτη νὰ ἐφαρμοσθῇ κατὰ τόσον σκληροῦ, ἀπανθρώπου ἐγκλήματος; || in immanitate tanti sceleris ἐν τῇ ἀπανθρωπίᾳ τηλικούτου ἐγκλήματος, προκειμένου περὶ τόσον ἀπανθρώπου ἐγκλήματος. || Ego enim... iudico : ἐγὼ δηλ. κρίνω ἐξ ἐμῆς ἀντιλήψεως) || (Nam) ita mihi.. liceat (δρκος, ἔνορκος δικηθεῖσις = (Διότι) ἔτσι νά μοι ἐπιτραπῇ ν' ἀπολαύσω μεθ' ὑμῶν τῆς πολιτείας σώσας. || ut ego—non atrocitate animi moveor

Θ. Κακοδιῆ δ Δ' κατὰ Κατιλίνα

δπως ἐγώ δὲν κινοῦμαι ὑπὸ ἀγριότητος (σκληρότητος) ψυχῆς, δηλ. δσον εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐγώ δὲν κινοῦμαι ἀπὸ ἀγριότητα ψυχῆς, τόσον ν' ἀπολαύσω μεθ' ὑμῶν τῆς πολιτείας σώας. Ἡμεῖς συνήθως κάμνομεν ὅρκον μὲν ὑπέθεσιν ὅτι ἀληθεύει ἡ ἀποδιδομένη ἡμῖν πρᾶξις, ὅτε ἔννοεῖται εὐχόμεθα, καταρώμεθα μάλλον νὰ συμβῇ τι κακὸν εἰς ἡμᾶς, π. χ. νὸ μὴ φθάσω ἐγώ νὰ χαρῶ (τὴν πατρίδα μου), ἢν κρίνω κινούμενος, ἀπὸ σκληρότητα: ἦ: δσον κρίνωσαπὸ σκληρότητα ψυχῆς κινούμενος, τόσον κακὸν νὰ ἔχω (νὰ μ' εὑρῃ)." Η ἀλλάσσοντες πρόσωπον: δσον ἐγώ κρινω κινούμενος ἀπὸ σκληρότητα ψυχῆς, τόσον καλὸν ἔσονταχης. || quod in hac causa vehementior διότι (ἐάν) ἐν τῇ δίκῃ ταύτῃ είμαι κάπως δέξις, δέξιτερος. || quis enim est me mitior? διότι ποῖος είναι: ἡπιώτερος ἐμοῦ; ἡ ἥρτορικὴ αὕτη ἐρώτηγεις αἰτιολογεῖ τὴν πρότασιν: ego non atrocitate animi πονεορ ἐγώ, λέγει ὁ Κικέρων, ἀν λαμβάνω κάπως αὐτηρότερα μέτρα ἐν τῇ παρούσῃ δίκῃ, τοῦτο δὲν το κάμνω ἀπὸ σκληρότητα ψυχῆς. διότι ἐγώ δὲν είμαι σκληρός οὐδεὶς ἄλλος είναι μαλακώτερος, ἡπιώτερος ἐμοῦ. || sed singulari... misericordiā ἔννοεῖται ἐκ τῶν προηγουμένων τὸ πονεορ=ἄλλα κινοῦμαι ἀπὸ ἐξαιρετικήν (μοναδικήν) τινα φιλανθρωπίαν καὶ εὐσπλαγχνίαν (πρὸς τὰ θύματα, τὰ ὅποια θὰ είχεν ἡ συνωμοσία τούτων, ἀν ἐπετύχανεν, ἦ ἀν οὗτοι ἐξαρπασθῶσιν ἐν τῇ είρκτῃς ὑπὸ τῶν φίλων των καὶ ἐκσωθῶσι πρὸς τὸν Κατιλίναν, δτε πάλιν θὰ κινδυνεύῃ ἡ πόλις καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς). || Videor mihi videre μοὶ φαίνεται ὅτι βλέπω συνηθέστατα ἐ Κικέρων συνάπτει τὰ δόο αὐτὰ ἥρματα videor videre, ὡστε ν' ἀποτελήται παρονομασία. || hanc urbem τὴν Ῥώμην. || subito uno incendio coincidentem ὑπὸ μιᾶς πυρκαϊᾶς αἴφνης καταρρέουσαν, καταστρεφομένην τὸ coincidentem κατηγορ. μετοχὴ ἀπὸ τοῦ αἰσθητικοῦ videore. Αὐτὸ τὸ σχῆμα, δι' οὗ δέ ἥρτωρ φαντάζεται τι γιγνόμενον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του (videor mihi videre) καὶ προσπαθεῖ αὐτὰ τὰ ἐν τῇ φαντασίᾳ τοι κινούμενα νὰ παρατήσῃ διὰ τοῦ λόγου του, ὡστε καὶ οἱ ἄλλοι νὰ νομίζωσιν ὅτι τα βλέπουν γιγνόμενα, καλεῖται ὑποιύπωσις λατιν. subiectio sub oculos. || cerno animo... διακρίνω διὰ τῶν ὀμμάτων τῆς ψυχῆς (τῆς διανοίας, τῆς φαντασίας). ἔπρεπεν ἀντὶ τῆς δριστικῆς cerno νὰ ἔχῃ

ἀπαρέμφατον cernere, ἐξαρτώμενον ἐπίσης ἐκ τοῦ videor· ἀλλα σκοπίμως δὲ ῥήτωρ ἐξέφερεν ἀνεξαρτήτως τὸ ῥῆμα (cerno), οὐ πι- στευθῆ διὶ ἀληθῶς, ὅχι κατὰ φαντασίαν (videor cernere), διε- κρίνοντο τοιαῦτα πράγματα, εἰ καὶ ἡ προσθήκη τοῦ απίμο πάλιν φέρει εἰς τὴν φαντασίαν || sepulta in patria ἐν τῇ τεθνμένῃ, εἰς ἔρειπια ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς καταπεπτωκύια πατρίδι. || miseris atque insepultos acervos civium oīκτροὺς καὶ (=δηλ.) ἀτάφοις: σωροὺς πολιτῶν. || versatur mihi ante oculos... ἐνταῦθα τελεώ: ὁ ῥήτωρ ἀπειπάσθη ἀπὸ τῆς φαντασίας εἰς τὴν πραγματικότητα, παριστῶν τὸ πρᾶγμα ὡς ἀληθῶς γιγνόμενον: ἀναστρέφεται πρὸ τῶν διφθαλμῶν μουν ἡ (ἀγοία) δψις καὶ ἡ μαντλα τοῦ Κεδῆγον μαινομένου ἐν τῇ σφαγῇ ἡμῶν, βλέπω ἐμπροσθέν μου τὸν Κέδηγον μαινόμενον οφά- Cum 12 λοντα ἡμᾶς || bacchantis ἐν χαρᾷ μαινομένου, βακχεύοντος. || sicut ipse se... confessus est καθὼς αὗτας δὲ ἕδιος ὡμολόγησεν, διὶ ἥλπιτεν ἐκ τῶν χρησμῶν, ἐκ τῶν θεσφάτων· ἵδε περὶ τοῦ πράγματος σημεῖωσιν ἀνωτέρω εἰς § 2 κατὰ τὸ τέλος. Παρατηρητέον διὶ ἀπὸ τοῦ proposui (mihi) ἐξηρτήθη πρώτου μὲν κατηγορημ., μετοχὴ (regnantem), ἔπειτα δέ, κατά τι ζεῦγμα, εἰδι- κὸν ἀπαρέμφατον (purpuratum esse, venisse). || matrum fami- llias τῶν δεσποινῶν. || perhorresco ἀνεμένομεν ἐνταῦθα παρακείμε- νον, perhorruī, μετὰ τὸ ἀνωτέρω sum... proposui· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τότε διμίλων ὁ Κικέρων καὶ φανταζόμενος τὸν Λέντλον βασιλεύ- οντα καὶ τὰ ἄλλα φρίττει, μετεχειρίσθη ἐνεστῶτα. || misera at- que miseranda οἰκτρὰ καὶ ἀξία οἰκτού, ἀξία ὥστε νὰ ἐλεήσωμεν αὗτὰ καὶ ἐμποδίσωμεν νὰ γίνωσι, νά τα ἀποσοβήσωμεν. || id- cingo in eos qui... διὰ τούτο κατ' αὐτῶν, οἱ όποιοι. || me seve- rum vehementemque praebeo ἐμχωτὸν αὐστηρὸν καὶ δέδυν πα- ρέχω, δεικνύομαι αὐστηρὸς καὶ δέδυς, σκληρός. || quaero ἐρωτῶ· ἀπὸ τούτου ἐξαρτάται ἡ κατωτέρω πλαγία διπλῆ ἐρώτησις utrum is clemens... an... videatur. || si... non... sumpserit ἀν μὴ θέλῃ λάβει. || supplicium de servo sumere δίκην παρὰ τοῦ δού- λου λαμβάνειν, τὸν δοῦλον τιμωρεῖν. || supplicium quam acerbissimum τιμωρίαν δσον τὸ δυνατὸν αὐστηροτάτην. || utrum is cle-

mens... videatur=πρότερον οὗτος (ό pater familias) ἐπιεικής καὶ εὐσπλαγχνικός (οἰκτίρμων) ή μᾶλλον ἀπανθρωπότατος καὶ σκληρότατος θέλει φανῆ δτι είναι (ἀφοῦ ἀφήνει ὅνει προστασίας καὶ ἐκδικήσεως τοὺς φονευθέντας οἰκείους). || mihi vero... (ἐνν. videatur) εἰς ἐμὲ τῇ ἀληθείᾳ (θέλει φανῆ). || importunus ac ferreus ἀναίσθητος καὶ σιδηροῦς (σκληροκάρδιος). || qui non... lenierit δστις (ἐὰν οὗτος) διὰ τῆς θλίψεως καὶ τοῦ βασανισμοῦ τοῦ ἀδικοῦντος (κακούργοῦντος) δὲν ἡθέλησε νὰ καταπραΐηνη τὴν ἰδικήν του λύπην καὶ τὸν βασανισμὸν (θλίψιν). || τὸ nocentis γενική ἀντικειμενική. || Sic nos οὕτως ἡμεῖς. || in his hominibus προκειμένου περὶ τῶν ἀνθρώπων τούτων, τοὺς δόποιους τώρα κρίνομεν. || et hoc universum rei publicae domicilium καὶ τήνδε τὴν σύμπασαν τῆς πολιτείας κατοικίαν (δηλ. τὴν ὄλην Ῥώμην). || qui id egerunt, ut gentem Allobrogum... collocarent οἵτινες ἐπράξαν τοῦτο, τοιοῦτόν τι, ὥστε νὰ ἴδρυσωσι τὸ ἔθνος τῶν Ἀλλοβρόγων ἐπὶ τῷ ἵγνῳ τῆσδε τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ τῆς τέφρας τοῦ καταφλεχθέντος (ῥωμαῖκοῦ) κράτους, ἀρχῆς. || si vehementissimi fuerimus (τετελ. μέλλ.) misericordes habebimur ἐὰν μὲν φανώμεν αὐτηρότατοι, θὰ θεωρηθώμεν εὐσπλαγχνικοί. || sin remissiores esse voluerimus ἐὰν δημως θελήσωμεν νὰ εἴμεθα χαλαρώτεροι (χλιαρώτεροι, λίγο νερόβραστοι) summae nobis... subeunda est ἀνάγκη νὰ ὑποστῶμεν ἀναπόρευτον κατακραυγὴν τῶν πολιτῶν, δτι ἐφάνημεν σκληροκάρδιοι καὶ ἀναίσθητοι ἐν τῷ ὀλέθρῳ τῆς πατρίδος καὶ τῶν πολιτῶν, δτι δέν μας συνεκίνησε καθόλου ὁ μελετηθεὶς ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν ὀλεθρος τῆς 18 παταρίδος καὶ τῶν πολιτῶν. || Nisi vero... ἐκδὲς ἐάν... (πρᾶγμα τὸ δόποιον δὲν πιστεύω) cuiuspiam τινί, δοτ. τοῦ quispiam ἀορίστου ἀγωνιμίας || crudelior συγκριτικὸν ἀπόλυτον, πολὺ σκληρός. || nudius tertius ή νῦν ἡμέρα (εἰναἱ) ή τρίτη· ἵδε § 10. || cum... dixit δτε εἶπεν, εἶπών. || feminae lectissimae γυναικός ἐκλεκτοτάτης· οἱ Κικέρων συνηθίζει, ὀσάκις μνημονεύει ἄνδρα τινὰ ἡ γυναικα ἐπιφανῆ πως ἦ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας, νὰ χρακτηρίζῃ διὰ φιλοφρονητικῶν ἐπιθέτων, πρᾶλ. ἀνωτέρω: L. Caesar, vir fortissimus et amantissimus rei publicae κατωτέρω huius avus Lentuli, vir clarissimus. || virum (praeſentem et audientem) ἔξ ὧν λέγεται

ἐνταῦθα ὁ Κικέρων εἰκάζομεν ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς συλλήψεως αὐτῶν ἐν τῇ συγκλήτῳ ὅπου ἐκλήθησαν νὰ ἔλθωσι καὶ ἥλθον ἀνύποπτοι οἱ συνωμόται καὶ ἀνεκρίθησαν καὶ ὠμολόγηταν τὴν ἐνοχὴν των, ὁ L. Caesar ὡμίλησε κατ' αὐτῶν καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοῦ Λέντλου παρόντος καὶ ἀκούοντος, καὶ εἰπεν ὅτι πρέπει νὰ φονευθῇ. || επι... dixit ὅτε εἶπε (πάλιν ὑποκείμ. ὁ L. Caesar). || quorum (δηλ. τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ Φουλουΐου. || quod simile factum (fuit)?=καὶ ὅμως τούτων ποία πρᾶξις ἐγένετο ὅμοια πρὸς τὴν τοῦ Λέντλου; ποία ὅμοιότης ὑπάρχει μεταξὺ τῆς πράξεως τῶν Φουλουΐων (μάλιστα τοῦ ἀθφοτάτου νεκνίσκου) καὶ τῆς πράξεως τοῦ Λέντλου; Οὐδεμία. || Quod initum... consilium? Ποίον βούλευμα (σχέδιον) ἔβουλενθη, ἐμελετήθη τοῦ καταστρέψαι, ὅπως καταστρέψωτι τὴν πολιτείαν (οίον σχέδιον ἐμελέτησεν ὁ Λέντλος καὶ εἰ ἄλλοι συνωμόται); || inire consilium βούλήν βούλευεσθαι, σχέδιον μελετᾶν. || delen-dae rei publicae γερουνδιακὴ ἐλξις. || partium τῶν πολιτικῶν μερίδων, δηλ. τῶν δημοκρατικῶν ἀφ' ἐνὸς (Γράγχου καὶ ἄλλων) καὶ τῶν ἀριστοκρατικῶν ἀφ' ἑτέρου. ('Οπιμίου, συγκλήτου καὶ κανδόλου τῶν ἀριστοκρατικῶν). || contentio ἀνταγωνισμός, διαπάλη || ne quid... deminueretur ἵνα μὴ ἐλαττωθῇ δλίγον, ἵνα μὴ δλιγοστεύῃ ἐκ τοῦ κεφαλαίου, ἐκ τῆς ὅλης πολιτείας (διὰ τῆς διανομῆς ἀγρῶν καὶ σίτου). || Ille ὁ πάππος ὁ Λέντλος, hic ὁ συνωμότης Λέντλος. || ad evertenda .. fundamenta ἵνα ἀνατρέψῃ τὰ θεμέλια τῆς πολιτείας. ἀνιδιαστέλλονται τὸ summa res publica deminueretur καὶ τὸ fundamenta rei publicae evertenda. || Gallos accersit τοὺς Γαλάτας ('Αλλόδρογας) μεταπέμπεται, καλεῖ ὡς συμμάχους του. || servitia concitat τὰ πλήθη τῶν δούλων προσπαθεῖ νὰ ἐξεγείρῃ (κατὰ τῆς πολιτείας). || Catilinam vocat τὸν (ἐν Ἐτρουρίᾳ διαμένοντα μετὰ στρατοῦ) Κατιλίναν καλεῖ νὰ ἔλθῃ νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ ἀνατρέψῃ τὰ πάντα. || attribuit nos trucidandoς διένειμεν ἡμᾶς, ἵνα μας ἀποσφάξωσι τὰ γερουνδιακὰ trucidandos, interficiendas, inflammmandam, vastandam, diripiendo-ne παρὰ τὸ attribuit σημαίνοντα σκοπόν. || censeo, ne...μπορεῖ νὰ φοηθῆτε,— θέλετε φοηθῆ, φρονῶ, μήπως φανῆτε ὅτι προκειμένου περὶ τοῦ τόσου ἀπανθρώπου καὶ ἀνοσίου ἐγκλήματος

(τῶν συνωμοτῶν) ἄγαν αὐστηρῶς (severius) ἀπεφασίσατέ τι· τὸ censeo παρενθήθη, ἵνα ἐκφράσῃ πολὺ πικρὰν εἰρωνείαν, ἐνῷ τὸ credo ἐκφράζει ἡ πιωτέραν εἰρωνείαν. || multo magis est verendum (nobis) ne... πολὺ μᾶλλον πρέπει, ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς νὰ φοβώμεθα, μήπως... || remissione poenae διὰ τῆς χαλαρώσεως (μετριάσεως) τῆς ποινῆς. || crudeles in patriam σκληροὶ πρὸς τὴν πατρίδα. || quam ne παρὰ μήπως... || severitate animadversio-
nīς διὰ τῆς αὐστηρότητος τῆς τιμωρίας. || nimis vehementes ἄγαν αὐστηροὶ (δέεις). || in acerbissimos hostes πρὸς πικροτάτους, δυ-
σμενεστάτους πολεμίους (τοὺς συνωμότας). || fuisse δτι ἐγενόμεθα,
εἰδικὸν ἀπαρέμφατον ἀπὸ τοῦ videamus ἔξαρτώμενον.

β' Πραγματικά.

- 11 lucem.. atque arcem (παράθεσις εἰς τὸ urbein) τὰς μεγά-
λας καὶ πεπολιτισμένας πόλεις, ὡς τὰς Ἀθήνας, τὴν Ῥώμην καὶ
ἄλλας, δικαιότατα διομάζουσι φῶτα τῆς οἰκουμένης (luces ἢ lumina
orbis terrarum), διότι ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν φωτίζονται αἱ ἄλ-
λαι χῶραι τῆς γῆς. ἂν δὲ τόχωσι νὰ είναι καὶ κοσμοκράτειραι, ὡς
ἡ Ῥώμη, διομάζονται καὶ arces omnium gentium, ἀκροπόλεις,
12 ἀσφαλῆ καταφύγια πάντων τῶν λαῶν. || P. Lentulus suum no-
men... putavit. Εἰς τοὺς Ῥωμαίους τὸ ὄνομα rex καὶ τὸ re-
gnare δὲν ἦτο εὐάρεστον οὐδὲν οὐδὲ τὸ ἀκούσον, ἐπίτηδες δὲ ὁ Κι-
κέρων ἐνταῦθα μετεχειρίσθη τὸ regnanteim (καὶ τὸ κατόπιν pur-
puratum) ἵνα διαθέσῃ δυσμενῶς τοὺς ἀκούσοντας κατὰ τῶν κρινομέ-
νων. || purpuratum ἐν πορφύρᾳ (όντα), πορφύραν (πορφυροῦν ἴμά-
τιον) ἐνδεδυμένον· purpurati ἥσαν οἱ τῶν μοιαρχῶν τῆς Ἀσίας
ἀνώτεροι αὐλὶκοί, οἱ ὑπουργοί, δι μέγας βεζίρης, οἱ τῶν βασιλέων εὐ-
νοσύμενοι καὶ αὐτοὺς περιστοιχοῦντες, οἵοις ἔμελλε νὰ είναι καὶ ὁ Gabinius παρὰ τῷ Λέντλῳ βασιλεῖ γιγνομένῳ. Μετεχειρίσθη τὴν
λέξιν ταῦτην ὁ Κικέρων, ἵνα διποδειξῇ εἰς τὴν σύγκλητον, δτι δ
Λέντλος μὲ τὸν Γαβίνιον σκοπὸν εἶχον νὰ ἰδρύσωσιν ἐν Ῥώμῃ Ἀσια-
τικὴν δεσποτείαν. || supplicium de servo sumere παρὰ τοὺς Ῥω-
μαίους, ἐάν τις δοῦλος διέπραττεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ κυρίου
κακούργημά τι, ἐτιμωρεῖτο ὅχι μόνον αὐτὸς δι κακουργήσας, ἀλλὰ

καὶ πάντες οἱ ἄλλοι ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ σύνδουλοι αὐτοῦ, διότι ἵδεν κατέδωκαν ἡ δὲν ἡμπόδισαν τὸν κακοῦργον ἀπὸ τῆς πράξεως. Τοῦτο γιγνόμενον ἀπὸ παλαιοῦ κατ' ἔθος ἐκυρώθη καὶ διὰ συγκλητικοῦ δόγματος (*senatus consultum Silanianum*) ἐν ἔτει 10 μ. Χ. || L. (Iulius) Caesar Strabo, ὑπατος κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος, 18 τὸ 64 π. Χ. μετὰ τοῦ Γαῖου Μαρκίου Φίγλου (C. Marcius Figulus). Οὗτος εἶχεν ἀδελφήν, Ἰουλίαν—Iulia, ἣτις κατὰ πρῶτον μὲν εἶχε συζευχθῆ τὸν Μάρκον Ἀντώνιον τὸν Κρητικὸν ἐπικαλούμενον, ἐκ τοῦ ὅποιον ἀπέκτησε τρεῖς υἱούς, ὃν ὁ εἰς ἡτο διοικητὸν ἐκ τῶν τριῶν ἀνδρῶν τῆς δευτέρας τριανδρίας Μᾶρκος Ἀντώνιος. Ἡ αὐτὴ Ἰουλία μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου συζύγου τῆς συνεζεύχθη τὸν Πόπλιον Λέντλον, τὸν ἐκ τῶν κρινομένων συνωμοτῶν. Λοιπὸν ὁ L. Iulius Caesar, καθὼς λέγει ὁ Κικέρων, πρὸ τριῶν ἡμερῶν (nudius tertius), δηλ. τῇ 3ῃ Δεκεμβρίου, ὅτε συνελήφθησαν οἱ συνωμάται, εἰπεν ὅτι ὁ Λέντλος μολονότι ἡτο σύζυγος τῆς ἀδελφῆς του (sororis suae... virum), πρέπει νὰ τιμωρηθῇ διὰ θανάτου (vita privandum esse). Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ L. Caesar ἐν τῇ ὄμλιᾳ τοῦ θέλων νὰ δείξῃ ὅτι τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας αὐτὸς ἐθεώρει, δρόθδητα, ὑπέρτερον καὶ αὐτῶν τῶν συγγενῶν του, ὅχι μόνον περὶ τοῦ ἐπ’ ἀδελφῇ γαμβροῦ του Λέντλου ἐγνωμάτευσεν, ὅτι πρέπει νὰ τιμωρηθῇ διὰ θανάτου διὰ τὸ ἔγκλημά του, ἀλλὰ εἰπεν ὅτι καὶ ὁ ἐκ μητρὸς πάππος του (M. Fulvius Flaccus) δικαιώς ἐφοιεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ ὑπατοῦ Ὁπιμίου (iure avum suum iussu consulis interfectum), ἀκόμη καὶ ὁ ἀνιγνός (impubereim) οἵτις ἐκείνου, ἐν τῇ φυλακῇ (in carcere necatum esse). Ὁ M. Fulvius Flaccus ἡτο φίλος τοῦ Γαῖου Γράγχου καὶ συνάρχων. Ἐν τῇ ἐπιθέσει τοῦ ὑπάτου Ὁπιμίου κατὰ τοῦ Γαῖου Γράγχου καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ ὁ Φούλουτος ἐτράπη μετὰ τῶν ἄλλων εἰς φυγὴν καὶ κατέφυγεν εἰς τα βαλανεῖον ἥμελημένον, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (Γ. Γράγχ. κεφ. 16), καὶ ἐκεῖ μετὰ μικρὸν ἀνευρεθεὶς κατεσφάγη μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου παιδός τὸν δὲ νεώτερον οἰόν, ὃν ἐνταῦθα μνημονεύει ὁ Κικέρων (L. Caesar), πεμφθέντια πρότερον ὑπὸ τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν ὑπάτον Ὁπιμίον καὶ τὴν σύγκλητον (legatum a patre missum) μὲ διαλλακτικὰς προτάσεις καὶ κηρύξειον κρατοῦντα, τότε μὲν διέταξεν ὁ Ὁπι-

μιος νὰ παραδώσωσιν εἰς φυλακήν, ὅτερον δὲ όμοτατα, οὕτε χεῖρας ἀνταράμενον οὕτε ἐν τοῖς μαχομένοις γενόμενον ἀνεῖλον. || impūbērem (ἀνηθον, ἀνήλικον, ὀνομαστ. impūbes) ὁ οίδε τοῦ Φουλουΐου Q. Fulvius Flaccus ἡτο τότε, ὅτε ἐφονεύθη 18 ἑτῶν (Vell. 2, 7, 2, Valer. Max. 9, 12, 6), μειράκιον νεανίσκος κάλλιστος δφθῆναι (Πλούτ. Γ. Γράγχ. 16). || largitionis voluntas... (κάποια -quaedam διάθεσις φιλοδωρίας, δωρεᾶς πρὸς τὸν λαόν, τότε ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀνεστράφη, ἐξεδηλώθη καὶ ὑπεστηρίχθη). ὑπαινίσσεται δὲ ἥρητωρ τοὺς περὶ δικαιομήτες γκάῶν καὶ σίτοις εἰς τοὺς ἀπόρους Ἐρωμαίους πολίτας νόμους τοῦ Γαῖος Γράγχου (leges Semproniae agraria et frumentaria). ἡ lex frumentaria δριζε νὰ διανέμηται κατὰ μῆνα εἰς τοὺς ἀπόρους Ἐρωμαίους πολίτας σίτος ἐν μικρῷ τιμῇ. Δύναται, λέγει ὁ Κικέρων, ἡ πρᾶξις αὗτη τοῦ Γ. Γράγχου καὶ τῶν διμοφρόνων νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν πρᾶξιν τοῦ Λέντλου καὶ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν; || cuius avus Lentuli ὁ πάππος τούτου ἐδῶ (τοῦ κρινομένου νῦν συνωμότου) Λέντλου, δῆλ. ὁ P. Lentulus, ὁ princeps senatus, δεστὶς συνταχθεὶς μετὰ τοῦ ὑπάτου Ὀπιμίον κατεδίωξε τὸν Γ. Γράγχον εἰς τὸν Ἀουεντίνον λόφον καὶ ἐν τινὶ συμπλοκῇ ἐπληγώθη βαρέως (grave vulnus accepit) || attribuit nos (senatores) trucidandos Cethego et ceteros cives Gabinio οἱ συνωμόται εἴχον διαμοιρασθῆ μεταξύ των τὰ διάφορα ἔργα, ἄλλοι μὲν ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Κάσσιον νὰ θέσωσι πῦρ εἰς διάφορα μέρη τῆς πόλεως, ἄλλοι μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κέθηγον νὰ φονεύσωσι τὸν ὑπάτον καὶ τοὺς συγκλητικούς, ἄλλοι μὲ τὸν Γαβίνιον νὰ φονεύσωσι τοὺς ἄλλους πολίτας κἄ. ξ.

§ § 14—17.

a'. Γλωσσικά.

- 14 exaudio ἀκούω καλῶς (διότι ταῦτα διαδίδονται μετὰ τόσης ἐπιτάσσεως, ὡστε νὰ φθάνωσιν εἰς τὰ ὡτά μου καὶ τα ἀκούω καλά). || dissimilare ν' ἀποκρύψω, νὰ προσποιηθῶ διτὶ δὲν γνωρίζω πράγματα τὰ δοποῖα γνωρίζω (ἀντιθ. simulare=προσποιεῖσθαι εἰδέναι τι, δηπερ οὐκ οἶδε τις'). || iaciuntur enim voces δηλονότι φωναί... || eorum qui veteri videntur (αἱ φωναὶ εἰναι)

ἐκείνων οἱ ὄποιοι φαίνονται ὅτι φοβοῦνται (μήπως δὲν δυνηθῶμεν καὶ νὰ ἐκτελέσωμεν τὰ ἀποφασισθησόμενα). || ut habeam... ἡ τελικὴ αὕτη πρότασις ἔξαρτάται ἐκ τοῦ voces, ἐν τῇ ὄποιᾳ λέξει ἐνυπάρχει καὶ γέννησια τῆς παροτρύσεως, φωνάζουν καὶ με συμβουλεύονταν ἔχω ἀρκετὴν φρουράν... Ταῦτα λέγων ὁ Κικέρων διηγεῖται καὶ τοῦ Τίθερίου Νέφωνος, πάπκου τοῦ ἐπειτα αὐτοκράτορος, τὴν γνώμην, δοτις εἰχε προτείνει νὰ αδέξωσι τῆς φρουράς, ίνα δινηθῶσι τὰ ματαιώσασι πᾶσαν τῶν φίλων τῶν συνωμοτῶν ἀπόπειραν (Sail. Catil. 50, 4), εἰς τὴν ἑποίαν γνώμην εἰχε προσχωρήσει καὶ ὁ Σιλανός, δοτις ἡτο consul designatus καὶ ἐρωτηθεὶς πρῶτος γνώμην εἰχεν ἀποφανθῆ ἀνευ δρων νὰ τιμωρηθῶσι διὰ θανάτου οἱ συλληφθέντες καὶ οἱ τυχὲν συλληφθησόμενοι. || ad ea... transigunt πρὸς τὰ ἐπιτελέσαι, ίνα φέρω εἰς πέρας ἐκεῖνα τὰ ἑποῖα δυμεῖς έδια ἀποφασίσετε σύμμετον ἔλεγον δηλαδὴ οἱ φοβούμενοι : καλά, ἀποφασίσει ἡ σύγκλητος τὰ θανατωθῶσιν οἱ συνωμόται· ἀλλὰ θὰ μπορέσῃ ὁ ὑπατος τὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπόφασιν ; ἔχει ἀρκετὴν φρουρὰν εἰς τὴν διάσθεσίν του ; "Αν πρόκειται νὰ ἀποφασίσῃ μὲν ἡ σύγκλητος τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τὰ μὴ δυνηθῆ δὲ ὁ ὑπατος καὶ τὰ ἐκτελέσῃ αὐτήν, καλύτερον εἶναι νὰ δεχθῶμεν τὴν ἡπιωτέραν γνώμην, τοῦ Καίσαρος, διε δὲν θὰ ὑπάρχῃ οὐδεμία οὐδαμόθεν δυνιδρασις. || statueritis τετελ. μέλλων. || ad ea... transigunda παλιγτικὴ σύνταξις, γειτονιδιακὴ ἔλεις. || Omnia et provisa et... αὐτὴν είναι ἡ ἀπόκρισις τοῦ Κικέρωνος πρὸς τὰς φωνὰς ἐκείνας: μὴ φοβεῖσθε· ὅλα ἔχομεν προτοήσει, ὅλα περασκευάσει, ὅλα καθορίσει... || cum... tum... καί... καί... meā summā cuiā diligentia maiore voluntate ἀφαιρετ. τοῦ ὀργάνου (διὰ τῆς ἐμῆς μερίμνης...) ἢ μᾶλλον τοῦ ποιητικοῦ οἰτίου (ablativus rei efficientis) (ὑπὸ τῆς ἐμῆς...). || ad summum imperium retinendum πρὸς τὸ διατηρῆσαι, ίνα διατηρήσῃ τὴν δψίστην ἀρχὴν (διότι ἀν ἐπετύγχανον τὰ σχέδια τῶν συνωμοτῶν, ἡ ἀνωτάτη ἔξουσία τὴν ὄποιαν εἴχεν ὁ λαὸς θὰ περιήρχετο εἰς τὰς χειρας αὐτῶν, φιλοδοξούντων να βασιλεύσωσιν, ίδε σημείωσιν εἰς § 2 P. Lentulus suum nomen... putavit. || et ad communes fortunas conservandas καὶ πρὸς τὸ διασώσαι τὰ κοινὰ ἀγαθὰ (τὰ ὄποια ἐκινδύνευον νὰ διαρπασθῶσιν δύο τῶν συνω-

μοτῶν). || Omnes omnium - omniūn - omnium συσσώρευσις
(ac)cumulatio ἡ coacervatio. || omnium ordinum πασῶν τῶν
τάξεων. || omnium generum πάντων τῶν εἰδῶν (ἱλεύθεροι, δοῦλοι,
ἀπελεύθεροι). τοὺς ordines καὶ τὰ genera hominum μυημονεύει
κατωτέρω (§ 15-17) ὁ ῥήτωρ, (equites Romanos, tribunos aera-
rios, scribas—ingenui, servi κτλ.). || omnium denique aeta-
tum πάσης τέλος ἡ λικίας. || omnes aditus huius templi ac loci
ὅλαι αἱ εἴσοδοι τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ συνεδριάζομεν.
|| causa est... haec inventa sola... μόνη αὕτη ἡ ὑπόθεσις, μόνον
τοῦτο τὸ ζῆτημα εὑρέθη, ἐν τῷ δποίῳ πάντες νὰ ὀμοφρονήσωσι.
|| post urbem conditam ἀπὸ κτίσεως τῆς πόλεως (Ῥώμης) ἀφ'
ὅτου ἐκτίσθη ἡ Ῥώμη. || sentirent unum atque idem νὰ φρονῶ-
σιν ἐν καὶ τὸ αὐτό, νὰ ὀμογνωμονῶσιν. || praeter eos, qui... πλὴν
15 ἐκείνων, οἱ δποῖοι... || cum sibi viderent esse pereundum...
ἐπειδὴ ἔβλεπον ὅτι αὐτοὶ μιὰ φορὰ θὰ χαθοῦν... || hosce homines
δηλ. τοὺς πονηρούς καὶ φαύλους, τοὺς θέλωντας μεθ' ἔχυτῶν νὰ συν-
απολεσθῇ καὶ ἡ πατρίς. || excipio ἔξαιρῶ, βγάνω ἔξω, διασαφεῖται
διὰ τοῦ ἐπισυναπτομένου (et) secerno. || neque in improborum
civium (numero habendos puto)=οὐδὲ εἰς τοὺς φαύλους πολί-
τας συγκαταριθμητέους κρίνω, νομίζω ὅτι αὐτοὶ δὲν πρέπει νὰ λογα-
ριάζωνται μεταξὺ τῶν φαύλων πολιτῶν. || ceteri vero οἱ δὲ λοιποί,
δηλ. πάντες οἱ ἄλλοι, οἱ θέλοντες τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος. || di
immortales! ἀναφώνησις. || quā frequentiā μὲ ποίαν πυκνότητα,
πυκνὴν συρροήν, πόσον πυκνοὶ συρρέοντες. || quā studio μὲ ποίαν
σπουδὴν, προθυμίαν. || quā virtute μὲ ποίαν ἀνδρείαν. || consentiunt
ὅμοφρονδισιν || Quid... commemorem διατὶ νὰ ἀναφέρω,
μυημονεύσω. || qui (equites Romani) vobis... οἱ ὄποιοι (Ῥωμ. ίπ-
πεῖς) εἰς ὄμας (τὴν τάξιν τῶν συγκλητικῶν. || ita... ut... οὗτως (ὑπὸ^{τοῦτον τὸν δρόν)}... ὥστε... summiam ordinis consiliique τὸ κεφά-
λαιον, τὴν ἀνωτάτην θέσιν τῆς (πολιτικῆς) τάξεως καὶ τῆς (περὶ^{τῶν κοινῶν}) βουλεύσεως. || concedunt παραχωροῦσιν. || ita... ut
vobiscum... certent... ναὶ μὲν παραχωροῦσιν οἱ ίππεῖς εἰς ὄμας
τοὺς συγκλητικούς τὸ δικαίωμα νὰ ἀποτελήτε τὴν πρώτην ἐν τῇ
πολιτείᾳ τάξιν καὶ νὰ εἰσθε τὸ ἀνώτατον publicum consilium

ἀλλὰ προκειμένου περὶ φιλοπατρίας ν' ἀμιλλῶνται πρὸς ὑμᾶς ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, δηλ. νὰ μὴ ἀναγνωρίζωσιν ὑμᾶς περισσότερον ἔσυ-
τῶν φιλοπάτριδας. || huius ordinis τῆσδε (τῆς ἡμετέρας δηλ.
τῶν συγκλητικῶν) τάξεως· ἡ γενικὴ αὕτη ἀνήκει καὶ εἰς τὸ dissen-
sione(= ab hoc ordine) καὶ εἰς τὸ societatem concordiamque
(=cum hoc ordine), διὰ τοῦτο καὶ ἐτέθη μεταξὺ αὐτῶν. || confirmatam... confirmo στερεωθεῖσαν..., βεβαιῶ· ἡ χρῆσις τῆς αὐτῆς
λέξεως μετὰ διπλῆς σημασίας ἐν τῇ αὐτῇ προτάσει ἢ τῷ αὐτῷ
κώλῳ εἶναι εἰδος; λογοπαχύνιον καλούμενον λατινιστὶ traductio-
ἔλλην. πλοκὴ ἢ ἀντανάκλασις. Παρατηρητέα καὶ ἡ παρήχησις con-
iunctionen,, consulatu confirmatam... confirmo. || si... tenu-
erimus (τετελ. μέλ.) ἐὰν (θὰ) διατηρήσωμεν. || confirmo vobis
τὰς βεβαιῶ (διδω τὴν δικεῖδαιωσιν). || nullum.. malum... ad ul-
lam rei publicae parten οὐδὲν κακὸν εἰς οὐδεμίαν μερίδα τῆς
πολιτείας τὸ ullus- a-um πάντοτε ἐν ἀρνητικαὶς προτάσεσι (τίς -
οὐδείς). || Pari studio ἀφαιρ. τροπ. || defendundae rei publicae
γενικὴ, γερουσιανὴ ἔλεις. || frequentasset=frequentes advoca-
set, συχνοὺς εἴχεν ἀπὸ πρωίας καλέοσι. || Omnis... πάρεστιν (ἀνα-16
μένουσα τὴν ἡμετέραν ἀπόφασιν) πᾶσα ἢ τῶν ἐλευθέρων (πολιτῶν)
πληθύς. || etiam tenuissimorum (multitudo) ἀκόμη καὶ τῶν εὐ-
τελεστάτων, ἀγενεστάτων (πολιτῶν) ἢ πληθύς. || Quis est enim...?
ἡγετορικὴ ἐρώτησις=οὐδεὶς γάρ ἐστιν... || cui non... sit carum εἰς
τὸν ὄποιον νὰ μὴ εἴναι τίμιον, πολύτιμον. || haec templa δηλ. tem-
plum Concordiae, t. Saturni, t. Jani κἄ. || aspectus urbis ἢ
θέα τῆς πόλεως, τὸ νὰ βλέπῃ τὴν πόλιν. || cum... tum καὶ... καὶ..
|| Operae pretium est ἀξιόν ἐστιν, ἀξιζει (τὸν κόπον). || libertino-
rum hominum τῶν ἀπελευθέρων ἀνθρώπων. || studia τὰς διαθέ-
σεις, τὰ φρονήματα. || qui (libertini) sua virtute... οἱ ὄποιοι (ἀπε-
λεύθεροι) διὰ τῆς ἔαυτῶν ἀρετῆς (ἐπιδειξαντες δηλαδὴ καθ' ὃν χρό-
νον ἦσαν δοῦλοι καλὴν διαγωγὴν καὶ ἀξιωθέντες νὰ ἀπελευθερω-
θῶσι) φθάσαντες τὴν τύχην τῆς πολιτείας καὶ ἐπομένως ταυτίσαν-
τες τὴν ἔαυτῶν τύχην μὲ τὴν τῆς πολιτείας. || quidam τινὲς (γνω-
στοί), δηλ. ο Λέντλος καὶ οἱ ἄλλοι συνωμόται. || hic (Rome) nati,
et (quidem) sumo nati loco ἐδὼ (ἐν Ρώμῃ) γεννηθέντες καὶ μά-

λιστα ἐν ὑψίστῳ γεννηθέντες τόπῳ, τ. ἔ. ἐξ ἐπιφανεστάτων οἴκων.

|| Sed quid...? ἀλλὰ (πρὸς) τί...; δὲν είναι ἀνάγκη... || servus est nemo qui... προετάχθη μετ' ἐμφάσεως τὸ servus. Οἱ ἄλλοι, λέγει ὁ ἥρτωρ, οὓς ἀνεφέραμεν, ἐπειδὴ είναι ἐλεύθεροι, δύναται τις νὰ εἰπῃ, ὅτι διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν καὶ διὰ τὴν ἴδικήν του περιουσίαν ἔκαστος προσέδραμε νὰ δεῖξῃ ἐνδιαφέροντος ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος· ἀλλὰ καὶ οἱ δοῦλοι ἀκόμη, οἵτινες θὰ περιέμενε τις νὰ συνταχθῶσι μετά τῶν συνωμοτῶν, θέλουν τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος.

|| (servus) qui modo... servitutis (δοῦλος) δοτις μόνον νὰ δουλεύῃ ἀνεκτώς, οἵτις μόνον νὰ μὴ διατελῇ ὅπο ἀφόρητον δουλείαν. || (nemo est) qui non... perhorrescat(οὐδεῖς ἔστιν) δοτις δὲν φρίττει (=πάντες φρίττεσι), διὰ τὴν αὐθάδειαν τῶν πολιτῶν (συνωμοτῶν), δηλαδὴ αὐτὸς μὲν μολονότι είναι δοῦλος θέλει τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος, ἐκεῖνοι δέ, μολονότι είναι πολίται, θέλουν τὸν ὅλεθρον αὐτῆς. || haec alitiat. οὐδετ. πληθ.=τάδε, τὴν πόλιν, τοὺς ναοὺς κτλ. λέγων τὴν λέξιν ταύτην ὁ ἥρτωρ ἐδείκνυε διὰ τῆς χειρὸς γύρω τὴν πόλιν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, || stare νὰ ζοτανται ὅρθιο, νὰ μὴ καταστραφοῦν. || qui non... conferat δοτις δὲν συνεισφέρει, δὲν συντελεῖ. || (tantum voluntatis), quantum voluntatis (conferre) audet et quantum potest (τόσην θέλησιν) δοσην θέλησιν τολμᾷ καὶ δοσην δύναται (νὰ συνεισφέρῃ). Ἡ λ. voluntatis ἐτέθη εἰς τὸ τέλος ἀπομονωθεῖσα ἀπὸ τῆς λέξεως, ἀφ' ἣς ἐξαρτᾶται (quantum), οὐα ἐξαρτήθη· ὁ Κικέρων θέλει νὰ ὑπαινιγθῇ ὅτι πολλοὶ δοῦλοι ἔνεκα τῆς ἐξαρτήσεως ἀπὸ τῶν ἔκυπτῶν δεσποτῶν δὲν ἐτόλμων οὐδὲ ἡδύναντο νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν δοσην ἥθελον, δτι ἀν ἡσαν ἐλεύθεροι, θὰ ἐξεδήλουν πολὺ ἐνδεικτικώτερον τὰ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πολι-

τείας αἰσθήματά των. || si quem... ἐὰν τυχόν τινα ἐξ ὅμιλων ἀνησυχῇ. || lenonem quendam... δτι δηλαδὴ κάποιος π. ἀκτωρ τοῦ Λέντλου περιέτρεχε τὰ καπιγλεῖα. || pretio sperare... (καὶ) δτι διὰ χρημάτων ἥλπιζεν δτι θὰ ἡδύναντο νὰ διαφθαρῶσι (νὰ κλονισθῶσιν εἰς διαφθοράν) τὰ φρονήματα τῶν ἐνδεῶν καὶ τῶν ἀμαθῶν... || est id quidem coeptum... ἐπεχειρήθη πράγματε τοῦτο καὶ ἐδοκιμάσθη... || sed nulli sunt inventi... ἀλλ' οὐδένες εἰρέθησαν τόσον δυστυχεῖς (miseri=egentes) ἢ διεφθαρμένοι κατὰ τὴν θέλησιν (τὸ

φρόνημα, voluntate=animo)... || qui non... velint ὥστε οὗτος νὰ μὴ θέλουν νὰ διατηρηθοῦν σῶα τὰ ἐργαστήριά των καὶ νὰ μὴ καταστραφοῦν αἱ ἐργασίαι των. || illum ipsum sellae... locum αὐτὸς ἔκεινος ὁ τόπος τοῦ καθίσματός των καὶ τῆς ἐργασίας των καὶ τοῦ καθημερινοῦ κέρδους των (ἐν φιλοδίζουσι τὸν ἡμερήσιον ἀρτον) πικρατηρητέον δτι ὁ ῥήτωρ, ἵνα συγκινήσῃ περισσότερον καὶ διαθέσῃ ὑπὲρ τῶν ἀπόρων αὐτῶν ἀνθρώπων τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων, ἀναφέρει ἐν πολλῇ λεπτομερείᾳ τὰ τῆς ἐργασίας αὐτῶν (sellae operis, quaestu,—cubile, lectulum, cursum otiosum). || cunctile atque lectulum (συνώνυμα) τὴν κοίτην καὶ τὴν κλίνην. || cursum hunc otiosum vitae suae αὐτὴν τὴν εἰρηνικὴν (ἡσυχαίαν) τρεχάλαν τῆς ζωῆς των. Ἡ ἔννοια τοῦ μέρους τούτου (nulli sunt inventi... velint) είναι : «οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, τοὺς δποίους ἔξητησε νὰ διεγίρῃ ὁ πράκτωρ τοῦ Λέντλου, ἡγούμενοι τὸν πεισθοῦν εἰς αὐτὰς τὰς παρακινήσεις, προτιμήσαντες νὰ κερδίζουν ἐπιπόνως, ἀλλ᾽ ἡσύχως καὶ εἰρηνικῶς τὸν δλίγον ἄρτον των, παρὰ νὰ συστασιάσουν μετὰ τῶν συνωμοτῶν λαμβάνοντες παρατὰν χρήματα». || Multo vero maxima pars... ἀληθῶς πολὺ μέγιστον μέρος... τὸ multo ἐπιτείνει τὸ maxima. || immo vero (ἐπανόρθωσις correctio) τί λέγω ; δὲν λέγω τὴν πλήρη ἀλήθειαν, ὅταν λέγω δτι πολὺ μέγιστον μέρος... πρέπει νὰ εἴπω μᾶλλον δτι δλόκηρος ἡ τάξις αὐτη (hoc genus universum)... || amantissimum est otii μάλιστα ἐπιθυμητικὸν τῆς ἡσυχίας, τῆς εἰρήνης είναι, μάλιστα ἐπιθυμεῖ τὴν εἰρήνην (ὅχι τὴν στάσιν). || Omne instrumentum πᾶν ἐργαλείον, σκεῦος, (ὅπερ χρησιμεῖει εἰς τὴν ἐργασίαν των). || omnis opera atque quaestus πᾶσα ἐργασία καὶ κέρδος. || frequentiā — otio ἀφαιρετοργάνου ἡ μᾶλλον ἀραιρ. ἀπόλυτοι, = πληθώρας—σχολῆς οὕτης. || sustentatur ὑποστηρίζεται, πηγαίνει καλά. || quorum si... solet ἀν δὲ τούτων (τῶν ἐργατικῶν τάξεων) τὸ κέρδος συνήθως ἐλαττοῦται μὲ τὸ κλείσιμον τῶν ἐργαστηρίων των... || quid tandem incensis (tabernis) futurum fuit ? τι θὰ γέθειε συμβῆ, ἀν τὰ ἐργαστήριά των γέθειον ἐμπρησθῆ (ώς ἐμελέτων νὰ ἐμπρήσωσιν αὐτὰ οἱ συνωμόται); Ἡ πρότασις αὐτη quid tandem... fuit? Ισοδυναμεῖ ὑποθετικῷ λόγῳ (τοῦ ἀπραγματοποιήτου) = quid tandem futu-

rum fuit, si tabernae incensae essent? ή περίφρασις futurum fuit ἀντὶ fuisse.

β.. Πραγματικά.

- 14 ordines ἐνταῦθα δὲν ἔννοει μόνον τὰς πολιτικὰς κλάσεις (ordo senatorius, ordo equester, tribuni aerarii), ἀλλὰ περιλαμβάνει πᾶσαν τάξιν ἀνθρώπων (ordo libertinorum, scribarum, mercatorum κτλ.), τὰς συντεχνίας (*Ιστορία*). || forum (Romanum) ή (ρωμαϊκή) ἀγορά, ητις εύρισκετο πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Καπιτωλίνου λόφου, ἔχουσα νοτιώτερον τὸν Παλατίνον λόφον. Περὶ τὴν ἀγορὰν (circum forum) ήσαν διάφοροι ναοί (templa), τοῦ Κρόνοι (templum Saturni), τοῦ Ἰανοῦ (t. Jani) τῆς Ὁμονοίας (t. Concordiae), ἐν τῷ ὅποιῳ καὶ ἐσυνεδρίαζε τότε ἡ σύγκλητος (huius templi). || cum omnibus... voluerunt προετίμησαν ν' ἀπολεσθῶσι μετὰ πάντων δμοῦ παρὰ νὰ ἀπολεσθῶσι μόνοι· τοῦτο βεβαίως οὕτε εἶναι οὕτε λέγεται: εἰς ἔπαινον· οἱ χρηστοὶ καὶ φιλοπάτριδες πολῖται, δῆπος ὁ Κόδρος, δῆπος ὁ Curtius, κἄ., προσφέρονται εἰς θυσίαν ἑαυτοὺς μάνους ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων· δηλαδὴ οἱ μὲν χρηστοὶ λέγουσιν: ἐὰν πρόκειται ν' ἀπολεσθῶμεν πάντες, δλόκληρος ή πόλις καὶ ή πατρίς, κάλλιον ν' ἀποθάνωμεν ἡμεῖς μόνοι, ἀν διὰ τοῦ ἡμετέρου θανάτου δύναται νὰ σωθῇ ή πατρίς—οἱ δὲ πονηροὶ καὶ φαύλοι λέγουσιν: ἐὰν πρόκειται νὰ καταστραφῶ ἐγάδ, δες καταστραφῶμεν καλύτερα δλοι, νὰ ἔχω συντροφιά! (ἐγωιστικὴ ἀντίληψις, ἀντίληψις στενή, ἀντίληψις ἀπατητική!). || equites Romani ήσαν ή δευτέρα πολιτικὴ τάξις, ή ἵππος τάξις (ordo equester ή ordo equitum), μετὰ τὴν τάξιν τῶν συγκλητικῶν (ordo senatorius), ἀποτελουμένη ἐκ τελείων ἐλευθέρων πολιτῶν, ἀνεπιλήπτων καὶ ἔχοντων τίμημα 400.000 σηρτερίων τούλαχιστον. Η τάξις ὠνομάζετο τῶν ἵππων, διότι ἐκ τούτων ἀπετελεῖτο τὸ ἵππικὸν τοῦ στρατεύματος. || vobis διὸν, τοῖς συγκλητικοῖς· ή τάξις τῶν συγκλητικῶν εἰχεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν βασιλέων ἔργον κύριον τὸ μετὰ τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων βουλεύεσθαι περὶ τῶν κοινῶν, ἀποτελουμένη κυρίως ἐκ τῶν πρεσβυτέρων (senes senatus) καὶ ἐμπειροτέρων πολιτῶν καὶ καλούμένη publicum consilium κοινὸν συμβούλιον,

δηλ. συμβούλιον βουλευόμενον περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς δῆλης ῥωματικῆς πολιτείας (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἰδιωτικὰ συμβούλια—*consilia privata*). Ὅστερον ἐγίνοντο συγκλητικοὶ καὶ νεώτεροι, ἡλικίας 27 ἑτῶν. Ἡ σύγκλητος ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν βουλὴν παρ’ ἡμῖν, δὲν κατηρτίζετο ἀμέσως δι’ ἐκλογῶν ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ἀλλ’ ἦτο ἀπὸ τῆς βασιλείας σῶμα συνεχές, ἐξ 100 κατ’ ἀρχὰς συγκλητικῶν, Ὅστερον ἐκ 300, Ὅστερον 600 καὶ μόνον ἐπὶ Καίσαρος ἐξ 900 μελῶν, Ἰσοβίων ἀναπληρουμένων τῶν ἔκάτιοτε ἔνεκα θανάτου ἢ ἄλλων λόγων προερχομένων κενῶν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, πρώτον ὑπὸ τοῦ βασιλέως, Ὅστερον ὑπὸ τῶν ὑπάτων, Ὅστερον ὑπὸ τῶν τιμητῶν καὶ τελευταῖον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, δι’ ἐγγραφῆς εἰς τὸν κατάλογον τῶν συγκλητικῶν νέων προτιμωμένων τῶν ἔχοντων ἀρχεῖς ἀνωτέρας ἀρχὰς (ταμιῶν, στρατηγῶν κτλ.). Οἱ σ.ντάσσοντες τὸν κατάλογον τῶν συγκλητικῶν ἡδύναντο νὰ διαγράψωσιν ἐξ αὐτοῦ καὶ πάντα διστις ἐδείκνυε διαγωγὴν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ συγκλητικὸν ἀξιωματοῦ περιέπιπτεν εἰς ἔγκλημα βαρύ. || ex multorum annorum... dissensione ἡ τάξις τῶν ἵππεων δὲν ἦτο πάντοτε ὅμορφων πρὸς τὴν τάξιν τῶν συγκλητικῶν· πρὸ πάντων ἀπεδοκίμαζε τὴν μεγάλην τῶν συγκλητικῶν ἐπιείκειαν πρὸς τοὺς δικαζομένους ἐπὶ παρανόμῳ ὀργυρολογίᾳ τέως διοικητὰς ἐπαρχιῶν· διὰ τοῦτο ὁ Γάιος Γράγχος, θέλων νὰ εἴναι αἱ περὶ αὐτῶν κρίσεις αὐστηρότεραι, ἐπέτυχε τὴν κύρωσιν νόμου, καθ’ ὃν ἀπὸ τοῦ ἔτους 122 π. Χ. οἱ δικασταὶ ἔπρεπε νὰ λαμβάνωνται ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἵππεων, ἐνῷ πρότερον ἐλαμβάνοντο ἐκ τῆς τάξεως τῶν συγκλητικῶν. Ἔνεκα τοῦ νόμου τούτου, Ισχύσαντος μέχρι τοῦ ἔτους 81 π. Χ., καὶ ἔνεκα τῆς μεγάλης τῶν ἵππεων δικαστῶν αὐστηρότητος πρὸς τοὺς κρινομένους, οἵτινες ἤσαν ἐκ τῆς τάξεως τῶν συγκλητικῶν, αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο τάξεων ἤσαν τόσον ἐχθρικαί, ὡστε ὁ ἱστορικὸς *Florus* (2, 5, 3) νὰ λέγῃ ὅτι διὰ τοῦ νόμου ἐκείνου τοῦ Γράγχου (*lex Sempronia iudicaria*) διηγρέθη ὁ λαὸς καὶ ἡ πολιτεία ἀπὸ μονοκεφάλου ἐγένετο δικέφαλος. || ad societatem... revocatos ἡ διαλλαγὴ μεταξὺ τῶν δύο τάξεων εἶχε διευκολούθη διὰ τοῦ ἐν ἔτει 70 π. Χ. κυρωθέντος Αὐρηλίου νόμου (*lex Aurelia iudicaria*), κατὰ τὸν δόποιον οἱ δικασταὶ ἐλαμβάνοντο ἐκ τριῶν τάξεων, τῶν συγκλητικῶν, τῶν ἵππεων καὶ τῶν φυλοταμῶν (*tri-*

buni aerarii). κατὰ τὰ ἔτη 81—70 ἐλαυνόντο πάλιν ἐκ μόνων τῶν συγκλητικῶν, ὡς καὶ πρὸ τοῦ 122 π. X. || hodiernus dies... coniungit ἵσως εἰναι ἡγεμονὴ διπερθολή, ἀλλ᾽ ἵσως καὶ νὰ μὴ ἐδόθη πρότερον, ἀπὸ τοῦ ἔτους 70—63 π. X., ἀφορμή; Ήνα ἐκδηλώτωσιν οἱ ἵππεις τὴν ὁμογνωμοσύνην των πρὸς τοὺς συγκλητικούς. Τότε ἔνεκα τοῦ μεγάλου ἀπὸ μέρους τῶν συνωμοτῶν ἀπειλήσαντος τὴν πολιτείαν κινδύνου, εὑρέθησαν πᾶσι αἱ τάξεις σύμφωνοι καὶ ἡνωμέναι κατὰ τῶν κοινῶν τῆς πολιτείας ἔχθρῶν. || tribunos aerarios τοὺς φυλοταμίας· ἡ τάξις αὗτη ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων καὶ εὐπορωτέρων ἀνθρώπων τῆς πληθύος (plebs), εἰς οὓς ἀνετίθετα παλαιότερον ἡ κατὰ φυλὰς (tribus) εἰσπράξις τῶν εἰςφορῶν, τὰς ὁποίας εἰσέφερον οἱ μὴ στρατευόμενοι εὔτοροι πολίται (τὸ ἐν χιλιοστὸν τῆς περιουσίας των κανονικῶς, ἐν ἐκτάκτοις δὲ πολεμικῆς ἀνάγκαις πολλαπλάσιον τοίτον), καὶ ἡ πληρωμὴ τοῖς στρατιώταις τοῦ στρατιωτικοῦ μισθοῦ (ἀνερχομένου εἰς 120 δηνάρια, δηλ. δραχμάς, κατ' ἔτος). || scribas... universos ὑπῆρχον καὶ ἴδιωτικοὶ γραφεῖς (scribae privati), ὑπῆρχον καὶ δημόσιοι (scribae publici), οὓς ἐννοεῖ ἐνταῦθα ὁ ρήτωρ ἡσαν δὲ οὗτοι οἱ scribae publici βοηθοὶ ἐπὶ μισθῷ (mercede) τῶν ταμιῶν (scribae quaestorii), ἄλλοι τῶν ἀγορανόμων (scribae aedilicii) καὶ ἄλλοι ἄλλων. Οὗτοι ἀπετέλουν ἴδιαν τάξιν (ordo) καὶ διὰ τὴν πειραν, ἣν είχον περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ὑπηρεσίας, καὶ διότι ἡσαν ἀπαραίτητοι βοηθοὶ τῶν ἀρχόντων, οἵτινες ἐπειδὴ ἥλλασσον καθ' ἕκαστον ἔτος δέκα ἐγνώριζον ἐπαρκῶς τὴν ὑπηρεσίαν· συνέτασσον δὲ οἱ scribae καὶ ἐτήρουν καὶ ἄλλα βιβλία, ἄλλα μάλιστα τὰ λογιστικὰ τοῦ δημοσίου ταμείου· διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡσαν ἐν πολλῇ τιμῇ. || quos cum casu... frequentasset, video... conversos. Καθ' ἣν ἡμέραν ἐτινεδρίαζεν ἡ σύγκλητος, ήνα λάθη ἀπόφασιν περὶ τῶν συνωμοτῶν τοῦ Κατιλίνα, δηλαδὴ τῇ 5 Δεκεμβρίου, Nonis Decembribus, συνέπετε (casu) νὰ ἔχωσι συναθροισθῆ σύμπαντες οἱ γραφεῖς (scribae universi) εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον (ad aerarium), ὅπερ εδρίσκετο ἐν τῷ τοῦ Κρόνου ἱερῷ, τῷ κειμένῳ παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ὄμονοίας, ἐνθα ἐτινεδρίαζεν ἡ σύγκλητος. Ἡ συνάθροισις τῶν γραφέων εἰχε γίνει, διότι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην διεκληροῦντο τὴν ἀρχὴν οἱ νέοι ταμίαι, οἱ δροποίοις

εἴκοσι τότε δύντες διεκληροῦντο μεταξύ των, ποίαν ἔκαστος θὰ ἐλάμ-
βανε ταμιακὴν διοίκησιν, μετὰ τῶν ταμιῶν δὲ διεκληροῦντο καὶ οἱ
scribae, καὶ αὐτὴν τὴν διακλήρωσιν περιέμενον οὗτοι (ab exspecta-
tione sortis) κατὰ τὴν ἡμέραν ἔκεινην· ἀλλὰ ἐνῷ περιέμενον τὴν
διακλήρωσιν, ἐστράφη ἡ προσοχὴ των πρὸς τὴν κοινὴν σωτηρίαν
(conversos esse ad communem salutem), περὶ τῆς δποίας ἐγίνετο
συζήτησις ἐν τῇ συγκλήτῳ. || ingenui ἡσαν καὶ τὰ μεγαλύτερον μέρος 16
τῶν γραφέων, ἀλλ' ἐλαμβάνοντο ὡς γραφεῖς καὶ ἀπελεύθεροι (liber-
tini). || libertini ἐκαλοῦντο οἱ πρότερον δοῦλοι καὶ ἀπελεύθερω-
θέντες, καὶ οἱ νεότεροι τούτων. Ἡσαν ἡμιελεύθεροι, διότι εἶχον περιω-
ρισμένα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, δυσκόλως ἥδον αντο νὰ γίνωσιν ἄρ-
χοντες καὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν σύγκλητον. Πρὸς τούτους ἀγιειδια-
στέλλονται οἱ ingenui.

§ § 18—19.

α'. Γλωσσικα.

Quae cum ita sint ὡν οὕτως ἔχόντων. || pop. Romani prae- 18
sidia (ἀπὸ μέρους) τοῦ ἡωμ. λαοῦ ἐπικουρίαι. || non desunt δὲν
(ἐλ)λείπουσι. || vos ne... videamini, providete: οσὶς κοιτάζατε
μὴ φανῆτε δτι εἰσθε ἐλλιπεῖς ἀπέναντι τοῦ Ῥωμ. λαοῦ, δτι δηλ.
δὲν βοηθεῖτε αὐτόν. || consulem τὸν Κικέρωνα. || atque ex media
morte καὶ μπορῶ νὰ πῶ ἀπὸ μέσον ἀπὸ τὸν θάγατον. || ad vitam
suam = ut ipse vivat. || ad salutem vestram = ut vos salvos
tueatur. || ad conservandam rem publicam πρὸς τὸ διασῶσαι τὴν
πολιτείαν. || mente κατὰ τὴν διάθεσιν, voluntate τὴν θέλησιν,
studio τὴν προθυμίαν, virtute τὴν ἀνδρικὴν στάσιν, voce τὴν φω-
νὴν || Obsessa... patria communis πολιορκημένη δτὸ τῶν δῆθων
καὶ τῶν βελῶν τῆς ἀπεβοῦς συνωμοσίας (τῶν ἀπεβοῦ συνωμοτῶν)
ἰκέτις πρὸς ὑμᾶς τὰς χειρας ἔκτείνει ἡ κοινὴ πατρίς. || vobis... man-
us tendit ἀντὶ τοῦ ad vos... manus tendit. || patria communis (omnium nostrum), ἡ κοινὴ πάντων ἡμῶν πατρίς, ἡ Ῥώμη. ||
templa οἱ μεγαλύτεροι ναοί, delubra τὰ μικρότερα ιερά. || com-
mendat ἐμπιστεύεται. || Praeterea... καὶ δχι μόνον, λέγει ὁ ῥή-
τωρ, περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων πρέπει νὰ φροντίσετε, ἀλλὰ καὶ

Θ. Κακοιδῆ δ' α' κατὰ Κατιλίνα

5

περὶ τῶν ἰδιατικῶν σας, τὰ δόποια ἐπίσης κινδυνεύουν. || de fortunis omnium (vestrum) περὶ τῶν ἀγαθῶν, τῆς περιουσίας πάντων ὑμῶν || de sedibus (vestris) περὶ τῶν κατοικιῶν ὑμῶν. || de focis περὶ τῶν ἔστιῶν (αἱ δόποιαι εἰναι τὸ τιμιώτατον μέρος τοῦ οἴκου).
19 || vobis δοτ. ποιητ. αἰτίου. || ducem... ἐννοεῖ ὁ ἥγτωρ ἔσωτρον, διότι ὡς ὅπατος ἦτο καὶ ὁ ἡγέτης πάσης ἐνεργείας ὑπὲρ τῆς πολιτείας. || vestri — sui γενικαὶ ἀντικειμενικαῖ. || quae... facultas ἡ δόποια, τοιαύτη δέ... εὐκαιρία. || habetis omnis homines ἐνν. ἐκ τῶν ἐπομένων sentientes unum atque idem. || id quod πρᾶγμα τὸ ἄποιον. || in civili causa προκειμένον περὶ ἐσωτερικῆς πολιτικῆς διοικήσεως, περὶ ἐσωτερικῶν πολιτικῶν πραγμάτων (οχι περὶ ἐξωτερικοῦ πολέμου). δρθῶς, διότι οἱ πολίται συνήθως διαμοιράζονται εἰς τοιαύτας περιστάσεις καὶ ἄλλοι μὲν συντάσσονται μὲ τὴν μίαν μερίδα καὶ ἄλλοι μὲ τὴν ἄλλην. || habetis pop. Romanum unum atque illam sentientem ἔχετε τὸν Πρω. λαὸν δόλοκληρον ὁμογνωμονοῦντα. || Cogitate σκεψθῆτε. Ἡ περ' οἷο; αὕτη ἔτρεπεν ὡς; ἐξηγεῖται cogitate tantis laboribus fundatum imperium, tanta virtute stabilitam libertatem, tanta deorum benignitate auctas exaggeratasque fortunas unam noctem paene delevisse (deleposse potuisse) ἢ ὡς ἐξηγεῖται cogitate, quantis laboribus fundatum sit imperium, quanta virtute stabilita sit libertas, quanta deorum benignitate auctae exaggerataeque sint fortunae, quae (omnia) una nox paene delevit (ἢ καὶ deleverit). || fundatum imperium ἐνν. Romanum. || stabilitam libertatem τὴν ἐδραιωθεῖσαν (ἐξατφαλισθεῖσαν) ἐλευθερίαν, τὴν πολλάκις καὶ ἀπὸ τῶν Γαλατῶν καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀννίδην καὶ ἀπὸ τῶν Κιμβρῶν καὶ Τευτόνων § 20 καὶ ἄλλων ἀπειληθεῖσαν. || Id ne... possit αὐτό, ἡ καταστροφὴ δηλαδὴ τῆς πολιτείας, οὐα μὴ καταστῇ δυνατὸν οχι μόνον νὰ μὴ ἐκτελεσθῇ, ἀλλὰ μηδὲ νὰ περάσῃ καν ἀπὸ τὸν νοῦν πολιτῶν τινων (ἐκείνων οἱ δόποιοι ἐσκέπτοντο νὰ ἐκσώσωσι τοὺς φυλακτομένους συναμότας, ἢν περὶ αὐτῶν δὲν ἐλαχιστάνετο ἐντὸς τῆς ἡμέρας ἀπόφασις καταδικαστική). || providendum est ἐνν. vobis. || qui mihi... praecurritis οἱ δόποιοι σχεδὸν προτρέχετε ἐμοῦ ὡς πρὸς τὴν σπουδὴν, τὴν προθυμίαν, οἱ δόποιοι εἰςθε προθυμό-

τεροι ἐμοῦ. || officio consulari ἀφαιρετ. || functa ἐνν. esse = ὅτι
ἔξετέλεσε.

β'. Πραγματικά.

arcem et Capitolium || ὁ mons Capitolinus εἶχε δύο κορυφάς, 18
ἐπὶ τῆς μιᾶς, πρὸς βορρᾶν ἦτο ἡ arx— ἀκρόπολις, ἐπὶ δέ τῆς ἄλλης,
πρὸς μεσογεῖον, ἦτο τὸ Capitolium τ. ἔ. ὁ ναὸς τοῦ (Καπιτωλίου)
Διός. || aras Penatium (publicorum) τοὺς βαμοὺς τῶν (δημοσίων)
πατρών θεῶν, οἵτινες ἔλαττεύοντο μετὰ τῆς θεᾶς Ἐστίας ἐν τῷ
ταθητῆς ἵερῳ, κειμένῳ ἐν τῇ νοτιοανατολικῇ γωνίᾳ τῆς ἀγορᾶς, δπὸ
τὸν Παλατίνον λόφον. Πλὴν τῶν δημοσίων τούτων πατρών θεῶν
(Penates publici) διπήρχον καὶ ἰδιωτικοὶ ἑκάστου οἴκου di penates,
προστάται τῶν προμηθειῶν καὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ οἴκου (penus),
ῶν αἱ οἰκόνες διὰ τοῦτο ἴδρυοντο ἐν τῷ τοῦ οἴκου ταμιείῳ. || ignem
Vestae sempiternum τὸ ἀσθετον τῆς Ἐστίας πῦρ, ὅπερ αἱ Ἐστιά-
δες παρθένοι διετήρουν ἐν τῷ τῆς Ἐστίας ἵερῳ ἐπειδὴ δὲ τὸ ἵερὸν
τοῦτο ἐφαίνετο ἐκ τοῦ τόπου τῆς συνεδρίας τῆς συγκλήτου, διὰ
τοῦτο ὁ Κικέρων λέγει illum (καὶ δεικνύει διὰ τῆς χειρός) ignem.
|| una rox είναι ἡ νῦν τῆς 2 - 3 Δεκεμβρίου, καθ' ἣν συνελήφθη 19
σαν τὰ γράμματα τῶν συνωμοτῶν πρὸς τοὺς Ἀλλόδρογας καὶ πρὸς
τὸν Κατιλίναν, περὶ ὧν ἵδε εἰσαγωγὴν, σελ. 6. "Αν δὲν συνελαμβά-
νοντο τότε οἱ πρέσβεις τῶν Ἀλλοδρόγων καὶ ἡ Οὐλτύρκιος μὲ τὰ
γράμματα τῶν συνωμοτῶν, ἐπόμενον ἦτο νὰ μὴ ματαιωθῇ ἡ συνω-
μοσία.

§§ 20—22.

α'. Γλωσσικά.

antequam... redeo πρὶν ἐπανέλθω. || ad sententiam ἐν. 10-20
gandam=εἰς τὴν ἐρώτησιν τῆς (ὑμετέρας) γνώμης (ἰδὲ εἰσαγωγὴν
σελ. 7 - 8). || de me περὶ ἐμαυτοῦ (οὐχὶ : περὶ ἐμοῦ)· αἱ πλάγιαι
πτώσεις τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν είναι ἐν χρήσει καὶ ἐπὶ αὐτο-
παθείᾳ. || manus δύναμις, πλῆθος. Βλέπω, λέγει ὁ ἥγτωρ, διτὶ ἐγὼ
ἔκαμα ἐχθροὺς πάντας τοὺς συνωμότας, καὶ δὲν είναι οὗτοι ὀλίγοι·
ἀλλ' οὗτοι είναι ἀνεῳ ηθικῆς δυνάμεως (turpem multitudinem)
καὶ ἀσθενεῖς (infirmam) καὶ τεταπεινωμένοι (abiectam). || Quod-

si aliquando... valuerit ἀλλὰ καὶ ἀν ὑποτεθῆ δι τοτὲ θὰ ἰσχύ-
σῃ. || valuerit τετελ. μέλλ. || manus ista δηλ. coniuratorum.
|| concitata κινηθείσα, ἐξεγερθείσα. || quantā (laude)... honesta-
(vis)stis δι' ὅσου ἐπαίνου ἐμὲ δμεῖς διὰ τῶν δμετέρων δογμάτων ἔτι-
μήσατε. || est adsecutus ἔτυχεν, ἡξιώθη. || bene gestā (repu-
blica)... conservatā re publicā ἀφαιρετ. ἀπόλυτοι. || ceteris—
mihi uni δοτικαὶ χαριστικαὶ εἰς τὸ decrevistis: δύνανται νὰ ἔν-
νοηθῶσι καὶ παρὰ τὸ γεστα καὶ conseivata ὡς δοτικαὶ τοῦ ποιη-
τικοῦ αἵτιον. Εἰς τοὺς ἄλλους, λέγει ὁ Κικέρων, ἐψηφίσθησαν εὐχα-
ριστήριοι πρὸς τοὺς θεοὺς δεήσεις (ratulationes), διότι εὐηργέτη-
σαν, προήγαγον αὐτὴν διὰ τῶν ὑπηρεσιῶν των, εἰς ἐμὲ δμως διότι
21 ἔσωσα αὐτήν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον εἶναι πολὺ σπουδαιότερον. || Sit
Scipio... ἀς εἶναι, μπορεῖ νὰ εἶναι ἔνδεξος ὁ Σκ. ἐκείνος. || orne-
tūr ἀς κοσμήται, ἀς τιμάται. || habetur ἀς νομίζεται. || cuius
currum... honestavit οὐ τὸ (θριμβευτικὸν) ἄρμα ἐτίμησεν (ὡς
αἰχμάλωτος). ὅσον πλείσιας, ὅσον ἐνομαστοτέρους αἰχμαλώτους ἦγεν
ὁ θριαμβεύων νικητὴς στρατηγός, τόσον ἐνδοξότερος ἦτο ὁ θριαμβός
του. || Perses καὶ Perseus ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Περσεός,
γεν. Persae, δοτ Persi, αἵτιατ. Persen, ἀφαιρ. Perse. || aeterna
gloriā ἀφαιρετ. ἴδιότητος. || anteponatur omnibus (δοτ.) ἀς κρίνε-
ται ὑπέρτερος πάντων. || isdem... regionibus ac terminis conti-
nentur διὰ τῶν αὐτῶν χωρῶν καὶ ὅρων (ὅρῶν) δι' ὧν καὶ αἱ τρο-
χιαὶ τοῦ ἥλιου ὄριζονται, τ. ἐ. ἐκτείνονται ἐφ' ἀπασαν τὴν ὁφῆλιον.
|| erit profecto... aliquid loci θὰ διάρεῃ ἐν τούτοις μικρὸς τις
χῶρος καὶ διὰ τὴν ἰδικήν μας (μου) δόξαν. || nisi forte εἰ μὴ ἀρα,
ἐκτὸς ἐὰν τυχόν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον δὲν πιστεύω. || patefacere pro-
vincias ν' ἀνοίγῃ τις, νὰ προσκτάται ἐπαρχίας, νέας χώρας ὑπαγο-
μένας εἰς τὴν κυριάτητα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. Ὁμοίως λέγουν
σήμερον οἱ Ἐλληνες γεωργοὶ ἀνοίγω χωράφι δηλ. προσκτώμαι νέον
ἄγρον διὰ καλλιεργίας χέρσου γῆς. || etiam illi qui absunt καὶ οἱ
ἀπόντες (εἰς ἐκστρατείας Ῥωμαῖοι στρατηγοί, ὅπως τότε ἦτο ἀπὸν
ἐν Ἀσίᾳ πολεμῶν καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν ἐπεκτείνων Πομ-
πὺιος δι μέγας). || habeant, quo... revertantur δηλ. τὴν Ῥώμην
τὴν ὅποιαν ἀν ἔκαιον οἱ συνωμόται καὶ ἔκαμνον καὶ δσα ἄλλα ἐμε-

λέτων, θὰ ὑπῆρχε πλέον ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ῥωμ. κράτους, εἰς τὴν δποίαν οἱ νικηταὶ στρατηγοὶ ἐπιστρέψουντες νὰ θριαμβεύσωσιν.

|| Quamquam καὶ δμως. || uno loco εἰς ἐν σημείον, ἀπὸ μιᾶς ἐπό- 22 ψεως. || condicio externae victoriae ἡ συνθήκη, ὁ δρος τῆς ἔξωτερικῆς νίκης, ἡ κατὰ ἔξωτερικῶν πολεμίων νίκη πολλάκις ἡ λ. condicio μετὰ γενικῆς οδσιαστικοῦ ἔξασθενεῖ, διὰτε εἶναι ἀπλῆ περιφρασίς τοῦ οδσιαστικοῦ τεύτον, προθλ. νεοελλ. αἱ συνθήκαι τοῦ βίου εἶναι τώρα δύσκολοι=ό βίος τώρα εἴαι δύσκολος. || victoria domestica ἡ κατὰ ἔσωτερικῶν ἐχθρῶν (ἐν ἐμφυλίῳ πολέμῳ) νίκη.

|| quod hostes... διότι οἱ μὲν ἀλλοεθνεῖς (ἔξωτερικοὶ) πολέμιοι... oppressi καταβληθέντες, νικηθέντες, serviunt γίγονται δοῦλοι.

|| recepti beneficio διὰ εὐεργεσίας δεκτοὶ γενόμενοι, ὡς φίλοι καὶ σύμμαχοι τοῦ Ῥωμ. λαοῦ. Συνέδαινε καὶ τὸ τοιοῦτον ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ ιστορίᾳ, νὰ παραδίδωνται ἀνευ πολέμου εἰς τοὺς Ῥωμαίους καὶ νὰ θεωρῶνται ὡς σύμμαχοι αὐτοῦ, π. χ. ὁ υἱὸς τοῦ Μιθραδάτου Φαρνάκης, ὁ βασιλεὺς τῆς Περγάμου Ἀτταλος, κἄ. || se obligatos putant ἑαυτοὺς δποχρεωμένους (δι' εὐεργεσίας) νομίζουσι. || qui autem ex numero civium ὅσοι δμως ἐκ τῶν πολιτῶν. || dementia aliqua depravati δπὸ ἀφροσύνης τινὸς διαστραφέντες. || cum... repuleris (παρακειμ. δποτακτ.) ἀφοῦ ἀποκρούσῃς, ἀφοῦ ἀποκρούσῃ τις ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ γίνεται χρῆσις τοῦ β'. ἐνικ. προσώπου, ὅταν τὸ ὑποκείμενον τοῦ ῥήματος εἶναι ἀόριστον δμοιον καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ: ἔχεις γρόσα ἔχεις· γλῶσσα· καὶ τὸ possis = δύναται τις. || mihi δι' ἐμέ, διοτ. ἀναφορᾶς. || cum perditis civibus πρὸς τοὺς ἔξωλεις πολίτας. || id δηλ. bellum, δποκειμ. τοῦ κατωτέρω propulsari posse. || memoriaque tantorum periculorum καὶ διὰ τῆς μνήμης τέσσον μεγάλων κινδύνων, τ. ἔ. καὶ διότι ὁ Ῥωμαϊκὲς λαὸς καὶ καθόλου δλα τὰ ἔθνη θὰ μνημονεύσωσι τοὺς τόσον μεγάλους ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος κινδύνους μου. Τὴν ἔννοιαν ταῦτην ἐπαναλαμβάνει διὰ πλειόνων καὶ ἐν τῇ ἐπομένῃ § 23. || in omnium gentium sermonibus (erit) ac mentibus haeredit εἰς τάντων... τὰς δμιλίας (θὰ εἶναι) καὶ εἰς τὰς διανοίας πάνιοτε θὰ μένῃ δνεξίτηλος. || a me atque a meis ἀπ' ἐμοῦ καὶ ἀπὸ τῶν ἐμῶν (συζύγου καὶ τέκνων, ἵδε § 3). || Neque ulla... re-

perietur οὐδὲ θὰ εὑρεθῇ βεβαίως τόσον μεγάλη δύναμις... || quae... possit ἡ ὁποία... νὰ δυνηθῇ. || coniunctionem vestram equitumque Romanorum τὴν ὑμετέραν (=ὅμῶν τῶν συγλητικῶν) ἔνωσιν καὶ τῶν ῥωματῶν ἵππεων || conspiracyem σύμπνοιαν, ὅμονοιαν· ὁ Κικέρων μεταχειρίζεται τὴν λέξιν ταύτην συγχθέστερον ἐν τῇ καλῇ συμμασίᾳ (σύμπνοια, ἕμοια), γὰρ ἐν τῇ κακῇ (συνωμοσίᾳ, conjuratio) || confingere et latifactare νὰ διασπάοῃ καὶ νὰ σαλεύσῃ, καταρρίψῃ.

β'. Πραγματικα.

- 20 Sic Scipio... Οἱ ἄγρες οὗτοι (P. Cornelius Scipio Africanus maior, P. Cornelius Scipio Aemilianus Africanus minor Numantinus, L. Aemilius Paullus, C. Marius, Gn. Pompeius Magnus) εἰναι πάντες γιωστότατοι καὶ τῶν ἐπιφαγεστάτων τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας.

§ § 23-24

α'. Γλωσσικα.

- 23 pro imperio, pro exercitu, pro provincia, quam neglexi pro=ἀντὶ (τῆς ἀπολότου ἀρχῆς...) || pro triumpho ἀντὶ τοῦ θρι-
άμβου, ὃν γέλπιζεν ὁ Κικέρων διτὶ θὰ ἐτέλει ἐπανερχόμενος ἐκ τῆς
ἐπαρχιακῆς τοῦ διοικήσεως. || ceterisque laudis insignibus καὶ
(ἀντὶ) τῶν λοιπῶν παρασήμων (μεταλλίων) τῆς ἐν τῇ διοικήσει τῆς
ἐπαρχίας ἐπιδειχθείσης ἀρετῆς. || quae (insignia) sunt a me re-
pudiata τὰ ὁποῖα ἀπεκρούσθησαν, ἀπερρίφθησαν δπ^ο ἐμοῖς. || pro-
pter... custodiam χάριν τῆς φυλακῆς, ἵνα (μένω ἐν Ῥώμῃ καὶ)
ἀγρυπνῶ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως καὶ ὅμῶν. || pro clientelis
hospitiisque provincialibus ἀντὶ τῶν ἐπαρχιακῶν πελατειῶν καὶ
τῶν ἔνειῶν. || quae tamen τὰς ὁποῖας ὅμως (πελατείας καὶ ἔνειας).
παρατηρητέον διτὶ ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία (quae) ἐτέθη κατ' οὐδέ-
τερον γένος, διότι ἀναφέρεται εἰς ὀψυχα (clientelae et hospitia)
διαφόρου γένους, ὡς καὶ ἐν τῇ ἐλληνικῇ γλώσσῃ. || urbanis opibus
ἀφαιρετ. ἐργαν. διὰ τῶν ἐν τῇ πόλει (Ῥώμῃ) δονάμεών μοι (ἐπι-
ροῦς μου). || non minore labore... ὅχι μὲ δλιγώτερον κόπουν δια-

φυλάττω (τὰς παλαιάς) παρὰ (νέας) ἀποκτῶ. || pro his igitur omnibus... ἀντὶ λοιπὸν πάντων τούτων. || pro meis in vos studiis διὰ τὰς πρὸς δημᾶς (φιλικὴ σχέσις) προθυμίας, προθύμους δημητρεσίας μου, εὐνοίας. Ἡ πρόθ. pro ἐνταῦθα σημαίνει εἰς ἀμοιβὴν (τῶν δημητρεσιῶν μου), ἐνῷ ἐν τοῖς ἀνωτέρω pro imperio... pro his omnibus σημαίνει εἰς ἀμυνατάστασιν (τῶν..) || (memoria) quae... arbitrabor ἀρκεῖ μοι, λέγει ὁ ῥήτωρ, ή παρ' ὑμῶν μνεῖα τῶν ἐμῶν πρὸς τὴν πατρίδα καὶ δημᾶς δημητρεσιῶν μου, ἢν τοῦτο θὰ συμβῇ, ἐγὼ θὰ εἰμαι ἀσφαλῆς. || Quodsi ἐάν δὲ τυχόν. || Vis improborum η̄ βίᾳ τῶν φαύλων (πολιτῶν). || fefellerit—superaverit τετελ. μέττλ. || commendo ἐμπιστεύομαι. || satis... praesidii ἄλις... βοηθείας ἀρκετὴ βοήθεια, ὑποστήριξις. || ad dignitatem πρὸς ἀξιοπρέπειαν, πρὸς ἀξιοπρεπὴν βίον, πρὸς ὑπόληψιν (ὅπο τῆς κοινωνίας). || suo solius periculo διὰ τοῦ ἑαυτοῦ μόνου κινδύνου τ. ἔ. αὐτὸς μόνος κινδυνεύσας. || Quapropter... "Οὐεν (ἀφηφοῦντες περὶ ἐμοῦ, μὴ λαμβά-²¹ νοντες δπ" ὅφιν, ἀν ἐγὼ διατρέχω η̄ δχι κανένα κίνδυνον) περὶ τῆς ὑφίστης σωτηρίας ὑμῶν καὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ.., ἀποφασίσατε μετ' ἐπιμελείας καὶ γενιναῖστητος. || de (vestris) aris ac focis περὶ τῶν (ὑμετέρων) βωμῶν καὶ ἐστιῶν· πολὺ συχνὰ μημονεύονται δημοῦ οἱ βωμοὶ καὶ αἱ ἐστίαι, καὶ παρ' ἡμῖν. || ut instituistis ως ἤδη ἡρχίσατε (πρὸ τῆς διακοπῆς τοῦ Κικέρωνος, εἰσαγωγ. σελ. 7-8). || eum consulem, qui non dubitet τοιοῦτον ὅπατον, δοτις νὰ μὴ διστάζῃ. || parere vestris decretis νὰ ὑπακούῃ εἰς τὰ δημότερα δόγματα, τὰς ἀποφάσεις. || et (qui).. possit καὶ δοτις νὰ δύναται. || ea quae statueritis αὐτὰ τὰ ὄποια θ' ἀποφασίσετε. || quoad vivet ἐφ' δοσον θὰ ζῃ. || et per se ipsum praestare καὶ μόνος νὰ ἀναδεχθῇ, νὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην, νὰ ἐγγυηθῇ.

β'. Πραγματικα.

pro imperio, pro... κατὰ τὸν νόμον τοῦ Γαῖου Γράγχου (lex 23 Sempronia de provinciis consularibus τοῦ ἔτους 122. π. X.) ἡ σύγκλητος ὕριζεν ἤδη πρὸ τῶν ὑπατικῶν ἀρχαιρεσίων, τὰς ὑπατικὰς διοικήσεις, εἰς τὰς ὄποιας θ' ἀπεστέλλοντο οἱ κατὰ τὰ προσεχῆ ἀρχαιρέσια ἐκλεχθησόμενοι ὅπατοι μετὰ τὸ τέλος τῆς ὑπατείας αὐτῶν ἐν Ῥώμῃ, ως ἀνθύπατοι (pro consule). Τοῦτο ἐγένετο καὶ κατὰ τὸ ἔτος 64 π. X. καὶ ὡρίσθησαν ως ὑπατικαὶ διοικήσεις ἡ Μακεδονία καὶ ἡ ἐπιτάδε τῶν "Αλπεων Γαλατία. Μετὰ τοῦτο οἱ ἐκλεχθέντες διὰ τὸ ἔτος 63 π. X. ὅπατοι, ὁ Κικέρων καὶ Γάιος Ἀυτώνιος, ἔβαλον κλήρον καὶ ἔλαχεν ἡ μὲν Μακεδονία εἰς τὸν Κικέρωνα, ἡ δὲ

Γαλατία εἰς τὸν Ἀντώνιον. Ἀλλ ὁ Κικέρων περιποιούμενος τὸν Ἀντώνιον, ἵνα ἀπομακρύνῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Κατιλίνα, ἔκουσίως παρεχώρησεν αὐτῷ τὴν διοίκησιν τῆς Μακεδονίας, ἡ δόπια ἥτο πλουσία καὶ πολλὰ τὰ ἀγαθὰ διὰ τοὺς διοικητὰς εἶχε καὶ ἐλπίδα θριάμβου αὐτοῖς παρεῖχε. Ταύτας λοιπὸν τὰς παραχωρήσεις του χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος διαινίσσεται ἐνταῦθα imperium ἐνταῦθα είναι ἡ ἀπόλυτος ἐξουσία ἣν είχον οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ἐπιτάσσειν (imperare) τοῖς ἀρχομένοις δι, τι ηθελον. exercitus είναι ὁ κατὰ τὴν Μακεδονίαν στρατός, οὗ ἡγείτο ὁ ἑκάστοτε διοικητής αὐτῆς. || pro provincia, quam neglexi ἀντὶ τῆς ἐπαρχίας (Γαλατίας) ἀφ' ἣς παρηγήθη. Ο Κικέρων δχι μόνον τὴν Μακεδονίαν ἐκὼν παρεχώρησεν εἰς τὸν Ἀντώνιον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Γαλατίαν δὲν ἡθέλησε νὰ μεταβῇ ὡς διοικητής αὐτῆς, ἵνα μὴ ἀπομακρυνθῇ ἐκ τῆς Ῥώμης, ὅπου ἰθεώρει τὴν παρουσίαν του ἀναγκαίαν εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς κινδυνευούσης πατρίδος του. Τὴν ἐπαρχίαν Γαλατίαν διώκησεν ἀντὶ τοῦ Κικέρωνος παραιτηθέντος ὁ πραίτωρ Κόιντος Μετέλλος Κέλερ. || laudis insignibus. Εἰς τοὺς ἐν τῇ διεξαγωγῇ πολέμου τινὸς ἢ τῇ διοικήσει ἐπαρχίας τινὸς ἢ καὶ ἐν τῇ τῇ Ῥώμης αὐτῆς διοικήσει (Cic. Catil. 3, 26) ἐπιδεικνύοντας πολεμικὴν ἢ πολιτικὴν ἀρετὴν (laudem, virtutem) ἡ σύγκλητος ἀναγνωρίζουσα τὴν εἰς τὴν πατρίδα οὕτῳ παρεχομένην ὑπ' αὐτῶν ὑπηρεσίαν ἐπέτρεψε νὰ τελῶσιν ἐπανερχόμενοι εἰς Ῥώμην θρίαμβον, ἢ εὐχαριστήριόν τινα εἰς τοὺς θεοὺς θυσίαν (supplicationem) ἢ ἀπένεμεν εἰς αὐτοὺς τιμητικοὺς τίτλους (Magnus, Macedonicus, Africanus, Numantinus) .. ἢ καὶ ἐψήφιζεν αὐτοῖς ἀνδριάντα (statua). Αἴ τιμαὶ αὗται γενικῶς ὠνομάζοντο insignia—παράσημα, μετάλλια. || pro clientelis hospitiisque. Οἱ καλῶς διοικήσαντες ἐπαρχιακῆν τινα διοίκησιν ἀρχοντες (proconsules, propraetores) καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς ῥωμαῖοι, ἀκόμη καὶ νικηταὶ διποτάξαντες τὰς χώρας ταύτας, ἀλλ ὁ πωσδήποτε εὑσεργετήσαντες αὐτάς, ἀνεκηρύσσοντο τιμῆς ἐνεκά ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων καὶ ὑπὸ διαφόρων κοινοτήτων αὐτῶν προστάται: αὐτῶν (partoni), οἱ δὲ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων καὶ κοινοτήτων ὠνομάζοντο ἐν σχέσει πρὸς τοὺς προστάτας clientes καὶ hospites. Οὗτοι ἀνάγκην ποτὲ λαμβάνοντες ἐζήτουν ἐν Ῥώμῃ τὴν προστασίαν τῶν προστατῶν καὶ ἐτύγχανον αὐτῆς.

•Αριθ. Πρωτ. 27966
Διεκπ.

•Ἐν Ἀθήναις τῇ 28 Σεπτεμβρίου 1917.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ
Πρὸς
τὸν κ. ΘΕΟΦΑΝΗ Δ. ΚΑΚΡΙΔΗΝ.

Γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι κατ' ἀπόφασιν τοῦ Ἑκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, ἐνεκρίθη ἡ χρῆσις τοῦ δφ' ὅμῶν ὑποβληθέντος λατινικοῦ βιβλίου «Κινέρωνος δ Δ' κατὰ Κατιλίνα λόγος» διὰ τὴν γ' τάξιν τῶν τετραταξίων γυμνασίων καὶ τὴν ἀντίστοιχον τάξιν τῶν λοιπῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ διὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1917-1918 καὶ ἐφεξῆς κατὰ τὴν δπ' ἀριθμ. 114 πρᾶξιν αὐτοῦ.

•Ο. Υπουργός
ΔΗΜ. ΔΙΓΚΑΣ

Π. Ζαγανιάρης

